

TRIBUNA

ŠTEV. 8-9

L. XXIV

CENA
2 DIN

LJUBLJANA

8. III.
1975

LJUBI BRALEC!

Kot si najbrž že opazil, nam na vrata trka naš 8. marec, ki je praznik dneva žena – to je dneva, ko svojim najdražjim izkažemo najtoplejšo pozornost, ko jih že zjutraj poljubimo na gorko lice in se jim s cvetjem in nekaj prisrčnimi besedami zahvalimo za ves trud in ljubezen, ki so nam jo izkazovale, za vse napore, za vse goveje župe, za ljubeči domek, za tolažbo v grenkih trenutkih, za oporo v časih potrebe, za oprane gate, za milino, za požrtvovalnost, za podrejenost, za servilnost, za sprejemanje vloge. Vse to je treba ženam poplačati in zato imamo 8. marec, mednarodni plačilni dan, ko se družba ozre na svojo žensko populacijo in jo poljubi na gorko lice, hosana na višavah, aleluja.

Ta svečani in radostni dan je velik triumf naše družbene humanosti, je velik triumf dostojanstvenosti človeških odnosov. Sympathy for the devil. Aleluja!

Počastili bomo ta dan. Počastili bomo osmi dan v marcu, počastili bomo vseh njegovih štiriindvajset ur, počastili bomo same sebe in ljudje za nami bodo lahko častili nas in našo humanost. Živel 8. marec! Živel!

Lep pozdrav

Anka Jančič

Ta čas zahteva od ZSMS in njenega članstva dotana prizadevanja za skupno akcijo v realizaciji zastavljenih nalog, sprejetih na kongresu ZK, ZSMS in Sindikatov. Pi leta po kongresu ZSMS, ko bi morala organizacija večino kongresnih nalog že realizirati, ugotavljamo, da ni tako. Posebej ja je to potrdil posvet predsednikov občinskih konferenc ZSMS z dne 24. 2. 1975. Delegatski odnosi znotraj organizacije marsikje niso zaživel. Vse preveč se dela forumsko, dejavnost ni odraz želja in potreb, izraženih v OO, marsikje jih celo ni. RK ZSMS je v zadnjem obdobju izvedla dokaj obširno analizo stanja in dejavnosti organizacije s posebnim poudarkom na realizaciji kongresnih dogovorov. Analiza je jasno pokazala na zgoraj omenjene negativnosti ki jih bomo morali v bodoče odpraviti. Ocena, ki jo je izdelala RK za vsako občino, je bolj ali manj ugodna. Za Univerzitetno konferenco lahko rečemo, da je dokaj ugodna in v tem trenutku realna opozarja pa na pomanjkljivosti in napake, ki jih moramo odpraviti. Glasi se: Ocenjujemo, da je v okviru univerze v glavnem dosežena precejšnja idejna in akcijska konsolidacija. Bistveni premiki se kažejo v sami organiziranosti kot tudi v vsebini dela. Veliko več bo treba vložiti v mobiliziranje in vključevanje študentov v ZSMS, kar posebej pomeni, da bo potrebno veliko večje angažiranje članov ZK, ki pri doseganju aktivnosti niso bili dovolj prisotni. Preseči bo treba tudi okvire univerze, predvsem pri povezovanju fakultet z občinskimi konferencami in krajevnimi skupnostmi, kar pa istočasno predstavlja tudi veliko nalogo za občinske konference ZSMS. Tudi množičnost osnovne organizacije na fakultetah je premajhna, kar kaže, da bo treba veliko več storiti, da bo med mlade v teh sredinah res prodrlo spoznanje, kaj pomeni nova organizacija. Ocenjujemo, da je v nekaterih sredinah še vedno prisotna stara praksa, miselnost o potrebnosti študentske organizacije. V odločni in široki akciji bo treba ukinjati stare odnose, kar pomeni veliko odgovornost vseh organiziranih socialističnih sil znotraj univerze. Tudi vsebinska usmeritev celotne Univerzitetne konference bo morala opredeliti nove stvari, predvsem tiste, v katerih bojo dejansko mladi ljudje v okviru univerze videli sebe in se bojo pripravljeno angažirati. Odpravi bo treba še bolj dosledno vse tiste elemente, ki v nekem smislu morda povzročajo ozkost in nudijo možnosti zatiranja organizacije ZSMS kot celote. Predsedstvo UK je že pred izdelavo ocene RK začelo za preverjanjem situacije na univerzi, na zadnji seji predsedstva pa smo pregledali oceno in na podlagi te in prejšnjih razprav sprejeli sledeče ugotovitve in naloge:

I. Kljub opredelitvam in akcijskem programu, ki je bil sprejet na ustanovni konferenci univerzitetne organizacije ZSMS, in jasnim dogovorom v celotni Zvezi socialistične mladine Slovenije, kaže dejansko stanje, da še nismo izpolnili vseh nalog, ki smo si jih zastavili. Ugotavljamo, da so v OO še vse preveč prisotne razprave o tem, kaj je treba storiti, namesto, da bi se bolj odločno odpravljalo tisto, kar pomeni zavore. V mnogih OO se niso opravile niti tiste naloge, za katere smo že večkrat dogovorili in ki so zdaj postale ovira za nadaljnje delo tako v OO kot tudi v celotni univerzitetni organizaciji. Zato se je treba takoj lotiti reševanja sledečih nalog:

1. Takoj je treba analizirati vzroke zaostajanja reorganizacije in določiti odgovornost organov ZSMS in posameznikov.
2. Dokončno je treba speljati reorganizacijo na FSPN in FNT – oddelka za montanistiko in na strojni fakulteti.
3. OO so dolžne informirati vse potrebne komisije in obvestiti UK o svojih delegatih in komisijah univerzitetne konference.
4. Predsedstvo UK je dolžno ukreniti vse, da bo konferenca specializiranih organizacij takoj formirana.
5. Predsedstvo UK mora skupaj s sindikatom študentskih domov v najkrajšem času analizirati stanje v ŠN in ugotoviti smotrnost ustanavljanja osnovnih organizacij v ŠN.

II. Uresničevanje ustave in resolucij 10. kongresa ZKJ o samoupravnih socialistični preobrazbi vzgoje in izobraževanja, sta dve permanentni in ozko povezani nalogi, ki izhajata iz že sprejetega akcijskega programa, ki pa se zaenkrat še ne uresničuje tako, kot bi želeli. Enako pomembno je tudi nenehno biti bitko na osnovi sklepov 2. seje predsedstva RK ZSMS o stabilizaciji gospodarstva. V naslednjem obdobju je treba:

1. V vsaki OO oceniti dosedanje uresničevanje Ustave na področju, kjer OO deluje, ter posebej oceniti delež in vlogo OO pri dosedanjem delu.
2. Na podlagi sprejetih dokumentov izdelati plan dela za v naprej, splošne politične opredelitve in iz dokumentov konkretizirati v lastni sredini (konkretizirati akcijske programe).
3. Takoj po sprejetju Zakona o visojem šolstvu poskrbeti za njegovo realizacijo (sodelovati pri izdelavi statutov).
4. Vsaka OO mora izdelati operativni načrt za čimbolj smotrno trošenje sredstev, ki so na razpolago, člani ZSMS pa se morajo v vseh sredinah zavzemati, da se bojo načrti, ki so v prid gospodarstva in stabilizacije, sprejemali.
5. OO naj pošljejo na predsedstvo UKZSMS te programe, ocene in načrte v vednost, da bi jih lahko z organizirano politično akcijo vskladili na univerzitetnem nivoju.

III. Uveljavljanje idejnopolitičnega izobraževanja v ZSM je ena izmed temeljnih nalog. To mora potekati čimbolj kontinuirano in mora biti sestavljeno akcijskih programov OO in ostalih oblik organiziranja. Idejnopolitično izobraževanje se mora odvijati v vseh oblikah organiziranja organiziranega delovanja ZSMS. Zato se moramo prizadevati, da bo to čimbolj množično in kvalitetno. Pri tem moramo izhajati iz izkušenj, ki smo si jih pridobili v dosedanjem delu, in koordinirati svoje delo z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami na visokošolskih zavodih. Prizadevati si moramo, da bo v ZSMS vstopilo več mladih, ki želijo biti družbeno angažirani. Na tem področju je bilo v dosedanjem delu nove univerzitetne organizacije pre malo storjenega in zato sprejmemo:

1. V vseh OO in ostalih oblikah dela ZSMS je treba takoj organizirati oblike usposabljanja od najbolj množičnih do individualnih. To naj bi bili seminarji, tematske konference, javne tribune, okrogle mize, študijske seje, krožki ipd. Vsebinska usposabljanja naj bi bila: seznanjanje z aktualnimi družbenimi problemi in obravnavanje teh problemov. Pri tem moramo paziti, da se idejnopolitično usposabljanje ne bo vršilo ex cathedra, torej, da to ne bojo zgolj predavanja, ampak zbori študentov, na katerih bojo lahko sami kreativno sodelovali ter izražali svoje mnenje in izkušnje.
2. Predsedstvo UK bo OO posredovalo spisek predavateljev, ki bi sodelovali pri takem idejnem političnem usposabljanju.

IV. Osnovne organizacije ZSM morajo zahtevati od svojih članov, ki so jih delegirale v katerekoli organe, da se dosledno ravnajo po naslednjih načelih:

INFORMACIJE

- odgovornost OO,
- delovanje delegata mora izhajati iz aktivnosti in stališč osnovne organizacije,
- dolžnost delegata je, da redno obvešča svojo OO
- dolžnost delegata je, da prenaša iniciativo iz svoje organizacije v organ, v katerega je delegiran.

V. OO morajo čimprej uveljaviti tak sistem dejavnosti v praksi, ker se mora zanj OO boriti tudi zunaj svoje organizacije. Posvetiti se mora razvijanju samoupravljanja, pravnih samoupravnih odnosov in delegatskega sistema. Pri tem pa je zelo pomembna povezava z delegati in delegacijami, ki smo jih izvolili in ki zastopajo naše interese v samoupravnih organih fakultete, univerze, družbenopolitičnih skupnosti in samoupravnih interesnih skupnosti. Od te povezave je odvisno uveljavljanje naših stališč in posredovanje naših interesov v širši družbeni prostor. Zavednost smo šli v volitve in zahtevali, da imamo tudi mi svoje člane v delegacijah, nihče od nas pa zdaj od teh delegatov nič ne zahteva in jim ničesar ne nudi. OO morajo svojo akcijo usmeriti v pravilno razlaganje delegatskega sistema in povezave delegatov z bazo. Ne sme se več dogajati, da so študentske delegacije neaktivne, da študentski delegati ne razpravljajo ali da zastopajo svoje interese. Člani ZSMS se moramo boriti za to, da bojo delegacije in delegati pred pomembnimi sejami organizirali zbor študentov, na katerih bojo posredovali probleme in o njih javno razpravljali. Da bojo potem tako nastala skupna stališča vseh študentov posredovali organom, v katerih so izvoljeni. Prav tako morajo ti delegati po sejah redno obveščati študente o sklepih in rezultatih, ki so jih na teh sejah sprejeli. Edino na ta način se bojo uveljavili različni interesi večine študentov in njihovih skupin ali posameznikov.

VI. Odgovornost do izpolnjevanja nalog in sklepov sprejetih na posameznih sejah je treba zaostri. Samo zapisovanje sklepov in stališč je premalo. Treba se je posvetiti določenim problemom, ki izhajajo iz konkretnega okolja in časa naše samoupravne socialistične družbe, tako da bomo v realizaciji sklepov čimprej videli sami sebe in organizacijo. To pomeni izluščiti tisto, kar bomo že jutri delali. Zato v programih dela osnovnih organizacij na visokošolskih zavodih ne morejo biti akcije le našteje, ampak mora program vsebovati načrt izpeljave akcije. Osnovne organizacije ZSM morajo oblikovati tak način dela, ki bo vsakemu posamezniku, aktivu, komisiji ali delovni skupnosti določil sprotne konkretne akcije, vodstva pa morajo imeti stalno delovno povezavo in preverjati delo celotne organizacije, posebej pa svoje delo, ki je neposreden izraz dejavnosti vsakega posameznega člana ZSM. Le na podlagi tega se da konkretizirati odgovornost in jo dosledno izpeljati. V osnovnih organizacijah je treba doseči, da delo ne bremeni le vodstva, le nekaterih članov, ampak da se porazdeli na vse člane. S tem tudi dosežemo enako odgovornost članstva za realizacijo skupno dogovorjenih akcij, kar pa ne zmanjšuje odgovornosti vodstva. Zaostrite odgovornosti ne pojmujemo kot golo kritiziranje posameznih članov, oz. organov, ampak v preseganju tega v smislu odpravljanja nepravilnosti in šibkih točk v delovanju in organiziranju ZSMS. Posebej je treba angažirati člane ZK, ki delajo znotraj ZSM in njenih organov, ker ni dovolj, da se mladi komunisti formalno vključujejo v ZSM, ampak morajo biti najbolj aktivno jedro v organizaciji.

Te naloge in ugotovitve pogojujejo nov impulz za še boljše in aktivnejše delovanje ZSM na univerzi. O njih bomo razpravljali že na seminarju konec februarja, vse ocene in delo iz tega področja pa bomo ocenili na naslednji konferenci v prvi polovici aprila. Hkrati ta akcija pomeni začetek bitke za to, da se dejavnost organizacije na univerzi prenese v OO, da se skozi OO izrazijo vsi problemi, vsi interesi, vsa dejavnost mladih na univerzi študentov in ostalih zaposlenih ter na tak način presežemo vsakršno forumsko delo. Tako postane predsedstvo UK samo organizator in vsklajevalec akcije ne pa pobudnik in načrtovalec vsega dela ZSM na Univerzi.

A. ŠKET

PRESEDSTVO UK ZSMS

Na seji predsedstva UK ZSMS dne 24. 2. 1975 smo obravnavali stanje v Univerzitetni organizaciji in informacijo sekretariata predsedstva RK ZSMS o štirinajsti seji z dne 14. 2. 1975 in sprejeli naslednje

UGOTOVITVE IN NALOGE

I. Kljub opredelitvam v akcijskem programu, ki je bil sprejet na ustanovni konferenci Univerzitetne organizacije ZSMS in jasnim dogovorom v celoti ZSMS, kaže dejansko stanje, da še nismo izpolnili vseh nalog, ki smo si jih zastavili. Ugotavljamo, da so v osnovnih organizacijah še vse preveč prisotne razprave o tem, kaj je treba storiti, namesto, da bi se odločneje odpravljalo tisto, kar pomeni zavore. V mnogih osnovnih organizacijah se niso opravile niti tiste naloge, za katere smo že večkrat dogovorili in katere so sedaj postale ovira za nadaljnje delo, tako v osnovnih organizacijah, kot tudi v celotni Univerzitetni organizaciji. Zaradi tega se mora takoj pristopiti k reševanju sledečih nalog:

1. Takoj je treba analizirati vzroke zaostajanja reorganizacije in ugotoviti odgovornost organov ZSM in posameznikov.
2. Dokončno je potrebno izpeljati reorganizacijo na FSPN in FNT – oddelk za montanistiko na strojni fakulteti.
3. Osnovne organizacije so dolžne formirati vse potrebne komisije in obvestiti UK o svojih delegatih v komisijah UK.
4. Predsedstvo UK je dolžno ukreniti vse, da bo konferenca specializiranih organizacij takoj formirana.
5. Predsedstvo UK skupaj s sindikatom študentskih domov mora v najkrajšem času analizirati stanje v študentskem naselju in ugotoviti smotrnost ustanavljanja osnovne organizacije v študentskem naselju.

str. 2

II.

Uresničevanje ustave in resolucije X. kongresa ZKJ o samoupravni socialistični preobrazbi vzgoje in izobraževanja sta dve permanentni in ozko povezani nalogi, ki izhajata iz že sprejetega akcijskega programa, ki pa se za enkrat še ne uresničuje tako, kot bi si želeli. Enako pomemben je nenehen boj na podlagi sklepov 2. xeje predsedstva RK ZSMS o stabilizaciji gospodarstva. V naslednjem obdobju je potrebno:

1. V vsaki osnovni organizaciji oceniti dosedanje uresničevanje ustave na področju, kjer OO deluje, ter posebej oceniti tudi delež in vlogo OO pri dosedanjem delu.

2. Na podlagi sprejetih dokumentov izdelati plan dela za vnaprej splošne politične opredelitve iz dokumentov konkretizirati v lastni sredini. (konkretizirati akcijske programe)

3. Takoj po sprejetju zakona o visokem šolstvu poskrbeti za njegovo realizacijo (sodelovati pri izdelavi statutom).

4. Vsaka OO mora izdelati operativni načrt za čim bolj smotrno trošenje sredstev, ki so na razpolago, člani ZSMS pa se morajo v vseh sredinah zavzemati, da se bojo taki načrti, ki so v prid stabilizaciji gospodarstva, sprejemali.

5. OO naj pošljejo predsedstvu UK ZSMS te programe, ocene in načrte v vednost, da bi jih lahko z organizirano politično akcijo uskladili na univerzitetnem nivoju.

III.

Uveljavljanje idejno-političnega izobraževanja v ZSM je ena izmed temeljnih nalog. To mora potekati čim bolj kontinuirano in mora biti sestavni del akcijskih programov OO in ostalih oblik organiziranja. Idejno-politično izobraževanje se mora vršiti v vseh oblikah organiziranega delovanja ZSM. Zato moramo stremeti za tem, da bo le-to čim bolj množično in kvalitetno. Pri tem moramo izhajati iz izkušenj, ki smo jih pridobili v dosedanjem delu, in koordinirati naše delo z ostalimi DPO na visokošolskih zavodih. Prizadevati si moramo, da bo v ZSMS vstopilo še več mladih, ki hočejo biti družbeno angažirani. Na tem področju je bilo v dosedanjem delu nove Univerzitetne organizacije premalo dejanj in zato sprejemamo:

1. v vseh OO in ostalih oblikah dela ZSM je treba takoj organizirati oblike usposabljanja, od najbolj množičnih do individualnih. To naj bi bili seminarji, tematske konference, javne tribune, okrogle mize, študijske seje, krožki ipd. Vsebina usposabljanja naj bi bila:

- seznanjanje z aktualnimi družbenimi problemi
- obravnavanje problemov

Pri tem moramo paziti, da se idejno-politično usposabljanje ne bo vršilo ex katedra, torej, da to ne bojo zgolj predavanja, ampak zbori študentov na katerih bojo lahko sami kreativno sodelovali ter izražali svoja mnenja in izkušnje.

2. Predsedstvo UK ZSMS bo OO posredovalo spisek predavateljev, ki bi sodelovali pri takem idejno-političnem usposabljanju.

IV.

OO ZSM morajo zahtevati od svojih članov, ki so jih delegirale v kateri koli organ, da se dosledno ravnaajo po naslednjih načelih:

- odgovornost osnovni organizaciji
- delovanje delegata mora izhajati iz aktivnosti in stališč OO
- dolžnost delegata je, da REDNO OBVEŠČA svojo organizacijo
- dolžnost delegata je, da prinaša iniciativo iz svoje OO v organ, v katerega je delegiran.

OO morajo čimprej uveljaviti tak sistem delovanja v praksi, kajti za tako obliko delovanja se mora OO boriti tudi izven svoje organizacije. Posvetiti se mora razvijanju samoupravljanja, pravih samoupravnih odnosov in delegatskega sistema. Pri tem pa je zelo pomembna povezava z delegati in delegacijami, ki smo jih izvolili in ki zastopajo naše interese v samoupravnih organih fakultete, univerze, družbeno političnih skupnosti in samoupravne interesne skupnosti. Od te povezave je odvisno uveljavljanje naših stališč in posredovanje naših interesov v širši družbeni prostor. Zavestno smo šli v volitve in zahtevali, da imamo tudi mi svoje člane v delegacijah, nihče od nas pa zdaj od teh delegatov ničesar ne zahteva in jim ničesar ne nudi. OO morajo svojo akcijo usmeriti v pravilno tolmačenje delegatskega sistema in povezavi delegatov z bazo.

Ne sme se več dogajati, da so študentske delegacije neaktivne, da študentski delegati ne razpravljajo, ali da zastopajo svoje interese. Člani ZSMS se moramo boriti zato, da bojo delegacije in delegati pred pomembnimi sejami organizirali zbere študentov, na katerih bojo posredovali probleme in o njih javno razpravljali, da bojo potem tako nastala skupna stališča vseh študentov posredovali v organe, v katere so izvoljeni. Ravno tako morajo ti delegati po sejah redno obveščati študente o sklepih in rezultatih, ki so jih na teh sejah sprejeli. Edino na ta način se bojo uveljavili resnični interesi večine študentov in ne njihovih skupin ali posameznikov.

V.

Odgovornost do izpolnjevanja nalog in sklepov, sprejetih na posameznih sejah je treba zaostri. Samo zapisovanje sklepov in stališč je premalo. Potrebno se je posvetiti določenim problemom, ki izhajajo iz konkretnega okolja in časa naše samoupravne in socialistične družbe, tako, da bomo čimprej videli v realizaciji sklepov sami sebe in organizacijo. To pomeni izluščiti tisto, kar bomo že jutri delali, zato v programih dela OO ZSM na visokošolskih zavodih ne morejo biti akcije le našete, ampak mora program vsebovati načrt izpeljave akcije. OO ZSM morajo oblikovati tak način dela, ki bo v vsakem posamezniku, aktivu, komisiji ali delovni skupini, določil sprotne konkretne akcije; vodstva pa morajo imeti stalno delovno povezavo in preverjati delo celotne organizacije, posebej pa svoje delo, ki je neposreden odraz dejavnosti vsakega posameznega člana ZSM. Le na podlagi tega se da odgovornost konkretizirati in jo dosledno izpolnjevati. V OO je treba doseči to, da delo ne bremeni le vodstva ali nekaterih članov, govornost članstva za realizacijo skupno dogovorjenih akcij, kar pa ne zmanjšuje odgovornosti vodstva. Zaostritev odgovornosti ne pojmuje kot golo kritiziranje posameznih članov oz. organov, ampak v preseganju tega v smislu odpravljanja nepravilnosti in šibkih točk v delovanju in organiziranju ZSMS.

Posebej je potrebno angažirati člane ZK, ki delujejo znotraj ZSM in njenih organov, ker NI DOVOLJ, DA SE MLADI KOMUNISTI FORMALNO VKLJUČUJEJO V ZSM, AMPAK MORAJO BITI NAJBOLJ AKTIVNO JEDRO V ORGANIZACIJI.

ZSMS O STIPENDIJSKI PROBLEMATIKI

Konferenca mladih v izobraževanju in Konferenca mladih delavcev pri RK ZSMS sta na svojih sejah 15. februarja skupaj obravnavali štipendijsko problematiko, še posebej izvajanje družbenega dogovora o štipendiranju.

Tu so opozorili na vrsto nepravilnosti in pomanjkljivosti. Nekaj občin (razvitejših!) še zdaj ni pristopilo k samoupravnemu sporazumu, tri pa so pristopile s 1. 1. 1975 kot ostale (gre za Maribor, Novo Gorico in Trzič), s čimer so se izognile obveznosti prelijanja solidarnostnih sredstev na nerazvita področja za drugo polletje 1974. Iz istih razlogov nekatere občine prikazujejo večje število potreb po kadrih, kot jih imajo v resnici. Kadrovske službe v občinah so pri preračunavanju življenjskih stroškov v nove zneske štipendij popolnoma odpovedale, zato naj bi to delo po novem prevzeli zavodi za zaposlovanje. One tudi nosijo del krivde za to, da delovne organizacije niso sposobne dolgoročno načrtovati svojih potreb po kadrih, s čimer bi bila omogočena načrtna, regulirana štipendijska politika.

Zahtevali so, da vse občine pristopijo k sporazumu s 1. 7. 1974 in da se v mejah možnosti začnejo prelivati solidarnostna sredstva v nerazvite občine. ZSMS se mora vključiti v uresničevanje sporazuma v občinah in delovnih organizacijah koordinirano z ostalimi družbeno političnimi dejavniki in ne osamljeno, brez podpore ZK ali vodstev delovnih organizacij, kot se je marsikje dogajalo.

j. v.

OSNOVNI REZULTATI ANKETE O VIŠINI ŽIVLJENJSKIH STROŠKOV ŠTUDENTOV

Hkrati z novim družbenim dogovorom o štipendiranju se je pojavilo tudi vprašanje revalorizacije štipendij oz. novega življenjskega minimuma za študente in dijakove, za katerega bi se naj vzpostavil nov cenzus za izračun štipendij iz združenih sredstev.

Odbor podpisnikov družbenega dogovora se je odločil, da višino življenjskih stroškov študentov ugotovi z anketo med študenti in to po isti metodologiji, po kateri so bili stroški ugotovljeni l. 1972. Na podlagi teh stroškov je bil takrat postavljen cenzus za podeljevanje štipendij.

Anketo so obdelali izpeljali člani socialno-ekonomske komisije UK ZSMS in IO ZSPKS ter Republiški zavod za zaposlovanje. Sredstva za to anketo prispevajo podpisniki družbenega dogovora solidarno.

Ljubljana, januar 1975

Za uvod naj navedemo nekaj temeljnih določil družbenega dogovora o oblikovanju in izvajanju štipendijske politike, ki je bil sprejet 23. oktobra 1974.

Družbeni dogovor predvideva dvojne štipendije: ŠTIPENDIJE IZ ZDRUŽENIH SREDSTEV, ki naj izenačujejo materialne pogoje za študij študentom in dijakom in socialno šibkih slojev s tistimi iz bolj situiranih družin in ŠTIPENDIJE ORGANIZACIJ ZDRUŽENEGA DELA, ki so element kadrovske politike in obenem nagrada za uspešen študij. Štipendije iz združenih sredstev se podeljujejo na podlagi socialnih kriterijev (dohodek na člana družine). Cenzus se ugotavlja vsako leto na podlagi življenjskih stroškov študentov in dijakov.

Ceprav družbeni dogovor in samoupravni sporazum še nista povsod in v celoti uveljavljena in zaradi tega veliko študentov in dijakov v tem šolskem letu sploh še ni dobilo štipendij, je vsekakor treba na novo ugotoviti življenjske stroške študentov in dijakov. Cenzus, ki je bil do zdaj v veljavi, je 1.200.- din za študente, ki stanujejo v času študija izven stalnega bivališča, 1.000.- za vozače in 900.- za tiste, ki stanujejo pri starših v kraju šolanja in zdaj ne ustreza več, ker je bil postavljen že l. 1972. Od takrat pa so življenjski stroški zelo narasli.

Osnovni namen ankete je ugotoviti višino življenjskih stroškov za študente. Poleg tega pa naj bi anketa odgovorila še na nekatera vprašanja:

- kakšen je delež stroškov za osnovne življenjske potrebe (hrana, stanovanje, obleka, prevoz) v primeri s sredstvi, ki so na razpolago za nakup študijskih pripomočkov, za kulturo in rekreacijo
- kakšna je razlika med stroški za študijske pripomočke pri študentih tehničnih in družbenih ved
- kakšna je razlika med stroški za študente, ki živijo doma, v študentskem domu, pri zasebnikih ali se vozijo

Ostalo je še nekaj odprtih vprašanj, ki pa jih z anketo zaradi pomanjkanja časa nismo mogli obdelati.

IZVEDBA ANKETE:

Anketa je bila anonimna. Vprašalniki so bili poslani po pošti vsakemu desetemu rednemu študentu LVZ in MVZ. V anketi bi moralo sodelovati okrog 2000 študentov, na poslani vprašalnike pa jih je odgovorilo 971. Osem odgovorov je bilo nepopolnih in jih ni bilo mogoče upoštevati, 963 upoštevanih odgovorov pa še vedno predstavlja 5% vzorec, ki dovoljuje ustrezno posplošitev rezultatov.

Vprašalniki so bili obdelani na računalniku. Ker je bil ta zaseden in zaradi izredno kratkega časa, ki je bil na voljo, so bili izračunani osnovni rezultati, ki pa kljub temu osvetljujejo vprašanje, na katerega smo želeli dobiti odgovor.

Nekaj osnovnih rezultatov:

Glede na osnovni namen ankete smo stroške zvrstili v grupe, ki so predvidene z družbenim dogovorom:

- stanovanje
- hrana (zajtrk, kosilo, večerja, ostali obroki)
- obleka, obutev, osebna nega
- študijski pripomočki
- kulturne potrebe
- šport in rekreacija
- vožnja domov in po mestu

Dodali smo še eno vprašanje - prispevek staršev v naturalijah, ker smo predvidevali, da ta postavka ni tako nepomembna. Vsi stroški so zajeti v povprečnem mesečnem znesku.

Višino skupnih povprečnih mesečnih stroškov smo ugotavljali po znaku stanovanje. Razlik v stroških študentov v Ljubljani in Mariboru nismo zajeli.

Ugotovljena povprečna višina stroškov za vse grupe študentov je 2.030.- din. Po posameznih kategorijah pa so stroški taki:

- 1.900.- tisti, ki stanujejo doma
- 1.989.- tisti, ki stanujejo v študentskih domovih
- 2.232.- tisti, ki stanujejo kot podnajemniki pri zasebnikih
- 1.928.- tisti, ki se vozijo do 20 km
- 1.908.- tisti, ki se vozijo od 20 do 40 km
- 2.022.- tisti, ki se vozijo nad 40 km

Če upoštevamo strukturo študentov po načinu bivanja, ugotovimo, da znašajo stroški za študente, ki stanujejo pri starših v kraju šolanja (ali se vozijo), 1.906.- din mesečno, za študente, ki pa stanujejo izven kraja stalnega bivališča (študentski domovi, pri zasebnikih) pa 2.142.- din. Razlika je 236.- din (l. 1972 je bila ta razlika 290.-) Če pogledamo strukturo stroškov (poprečje za vse kategorije študentov), vidimo, da znašajo stroški osnovnih življenjskih potreb (stanovanje, hrana, obleka, obutev, osebna nega, prevoz) 82,5% vseh stroškov. Všteti so tudi prispevki staršev v naturalijah, ki so pretežno v obliki hrane in so v tesni povezavi z izdatki za hrano po posameznih kategorijah, kar opravičuje upoštevanje tega prispevka. Delež teh stroškov se sklada z deležem za l. 1972, kar pomeni, da študentje še vedno trošijo večino svojih sredstev za kritje osnovnih potreb in ostane malo za kulturne in rekreacijske potrebe ter študijske pripomočke.

Glede na splošno mnenje, da so stroški za študijske pripomočke študentov tehničnih fakultet višji od študentov družboslovnih, smo ugotavljali tudi te stroške in razliko med njimi. Iz tabele je razvidno, da to mnenje ni pravilno, saj so študijski pripomočki za študente družboslovnih fakultet celo nekoliko višji. Verjetno gre to na račun izredno dragih skript in knjig.

Pri stroških za kulturo in izobraževanje lahko opazimo povezavo med temi stroški in stroški za osnovne potrebe (predvsem za hrano in stanovanje). Stroški so najmanjši pri podnajemnikih, ki največ plačajo za hrano in stanovanje, in največji pri tistih študentih, ki stanujejo pri starših v kraju šolanja, kjer so stroški stanovanja in hrane nizki.

V tabeli podajamo tudi strukturo stroškov le za poprečje, vendar pa se po posameznih kategorijah bistveno ne razlikujejo.

ANKETA O ŽIVLJENJSKIH STROŠKIH ŠTUDENTOV V DECEMBRU 1974

stanovanje	103	232	391	103	68	70	219	(10,8)
Hrana: zajtrk	95	128	116	81	84	73	106	(5,3)
kosilo	287	363	388	291	305	313	337	(16,6)
večerja	140	204	206	112	132	116	172	(8,4)
ostali obroki	85	118	88	97	99	88	94	(5,2)
oblačila, nega	342	286	303	328	329	361	317	(15,6)
štud. pripomoč.: tehn. smer	139	117	119	101	117	191	126	(6,2)
druž. smer	155	112	154	102	98	96	137	(6,6)
kultura in izobraževanje	122	97	100	99	98	88	106	(5,3)
šport in rekreacija	121	75	68	95	109	78	91	(4,5)
vožnja: domov	14	127	128	65	119	180	88	(4,3)
po mestu	40	25	37	25	29	38	34	(1,7)
prispevek staršev v naturalijah	404	219	270	531	429	483	334	(16,6)
SKUPAJ POVPR. STROŠKI	1900	1989	2232	1928	1908	2022	2030	(100)

ZAKLJUČKI IN PREDLOGI:

Anketa je vsekakor prikazala dokaj jasno sliko o življenjskih stroških študentov in s tem dosegla svoj namen. Zaradi omenjenih razlogov raziskave nismo mogli razširiti in dobiti vseh rezultatov, ki jih gradivo omogoča.

Na podlagi določil družbenega dogovora in sklepa odbora podpisnikov družbenega odgovora v oblikovanju in izvajanju študijske politike predlagamo, da se rezultati ankete upoštevajo pri valorizaciji štipendij iz združenih sredstev za leto 1975. Rezultati se naj upoštevajo tako za študente kot za dijake, saj stroški prvih in drugih niso bistveno različni.

Glede na to, da so življenjski stroški in anketi ugotovljeni decembra 1974, je treba pri valorizaciji upoštevati nameravano povišanje cen v domovih.

Menim, da je nujno revalorizirati štipendije dosledno vsako leto, ker bo le tako mogoče preprečiti večje razlike med porastom življenjskih stroškov in štipendijami.

ŠTIPENDIRANJE

Na podlagi šeste aliene 5. člena pravil o delu skupnih komisij podpisnic samoupravnega sporazuma o štipendiranju učencev in študentov je SKUPNA KOMISIJA PODPISNIC NA RAVNI REPUBLIKE na seji dne 27. januarja 1975 sprejela

SKLEP

1.

Življenjski stroški študentov in učencev iz 10. člena samoupravnega sporazuma o štipendiranju učencev in študentov znašajo v 1975. letu za študente oz. učence, ki se šolajo izven kraja stalnega bivališča 1.650 dinarjev oziroma 1.550 dinarjev in so za 300 dinarjev nižji za tiste, ki se v šolo vozijo do 20 km v eno smer in 450 dinarjev nižji za tiste, ki se šolajo v kraju stalnega bivališča.

2.

Višine štipendij in razlik iz združenih sredstev je treba uskladiti s tem sklepom takoj z veljavnostjo od 1. januarja 1975.

3.

Ta sklep se objavi v dnevnem tisku

Predsednik skupne komisije

Odločanje o višini življenjskih stroškov je v pristojnosti skupne komisije podpisnic samoupravnega sporazuma o štipendiranju na ravni republike.

Iz sklenjenega dogovora in sporazumov sledi, da podpisnice ugotavljajo višino življenjskih stroškov za vsako leto na novo, v sodelovanju s pristojnimi organi, strokovnimi službami in organizacijami. Struktura stroškov je opredeljena. V prilogi navajamo postopek in metodo izračuna življenjskih stroškov iz statističnih podatkov in za primerjavo višino stroškov, kot razlita iz ankete o višini življenjskih stroškov, ki so jo opravili študenti.

Pri sklepanju o višini življenjskih stroškov opozarjamo na nekatere grobe primerjave. 1. V primerjavi z letom 1972, ko je bila opravljena zadnja anketa, je črtan tisti del stroškov, ki zadeva t. i. druge potrebe (cca 100 dinarjev mesečno za cigarete ipd.);

2. V višinah stroškov iz ankete 1972 je bilo razvidno, da so stroški najnižji v študentskih domovih (1.075 dinarjev) in najvišji pri zasebnikih (1.215 dinarjev);

3. Anketa je bila izvedena v decembru 1972, rezultati pa objavljeni marca 1973; da je bil razkorak med obdelavo ankete in tekočim študijskim letom usklajen, je bila takrat določena najvišja višina 1.200 dinarjev, medtem ko so bili stroški za učence izračunani na osnovi cen v srednješolskih domovih;

4. Gibanje življenjskih stroškov je bilo usklajevano v izobraževalni skupnosti z gibanjem cen v domovih; tako je strošek za hrano in stanovanje vsa leta nazaj predstavljal okrog 60% vseh stroškov;

5. Če vzamemo za primerjavo poprečen porast življenjskih stroškov štiričlanske družine, ugotavljamo dolgoletni indeks 119; ta indeks da v primerjavi s stroški študentov v študentskih domovih, zmanjšanih za druge potrebe, 1.346 dinarjev, isti indeks na 1.200 dinarjev pa 1.702 dinarja. Ker je struktura porabe študentov v celoti drugačna, je razlika opravičljiva;

6. Kot v anketi iz 1972. leta moramo tudi letos ugotoviti, da gre v bistvu za prikaz sredstev, s katerimi študenti razpolagajo, torej za strukturo prorojne, ne pa za tista sredstva, ki morajo biti zagotovljena, da študij ni ogrožen;

7. Če pogledamo cene v domovih, sprejete za 1975 leto, ugotovimo, da stane hrana in stanovanje v domovih v poprečju 960 dinarjev, izjemoma v nekaterih srednješolskih manj kot 900 dinarjev; če naj navedeni znesek pomeni okrog 60% vseh stroškov, bi torej celotni stroški znašali okrog 1.600 dinarjev. Ta višina pa je zelo blizu zneska, do katerega smo prišli s preračunavanjem posameznih zneskov in primernim zaokroževanjem; zato tudi ocenjujemo, da se rezultatov študentske ankete ne da vzeti kot osnovo, saj je npr. tudi najnižji osebni dohodek po sindikalni listi v glavnem zasnovan na porastu življenjskih stroškov;

8. 100 dinarjev nižji stroški učencev grejo v glavnem na račun nekaj nižjih stroškov v domovih in glede na mrežo srednjih šol nekaj nižjih stroškov prevoza domov;

9. Nove višine življenjskih stroškov veljajo od 1. januarja 1975 za celo leto; valorizacija štipendij iz združenih sredstev in obračun razlik je treba takoj izvršiti, saj izobraževalna skupnost zagotavlja razlike v cenah hrane in stanovanja zaradi neusklajenih štipendij le še v januarju, s 1. februarjem pa se plačilo mladine v domovih zviša.

Na podlagi pete aliene 5. člena pravil o delu skupnih komisij podpisnic samoupravnega sporazuma o štipendiranju učencev in študentov je skupna komisija podpisnic na ravni republike na seji dne 27. 1. 1975 sprejela

SKLEP

1.

Vrednost točke za določanje višine štipendij organizacij združenega dela in skladov pri samoupravnih interesnih skupnostih znaša v 1975 letu 1,25 dinarjev.

2.

Zneski v dinarjih, upoštevaje potrebno zaokroževanje, pa znašajo:

350 točk	440 dinarjev
400 točk	500 dinarjev
450 točk	560 dinarjev
500 točk	620 dinarjev
570 točk	710 dinarjev
650 točk	810 dinarjev
750 točk	940 dinarjev
850 točk	1.060 dinarjev.

Povečanje štipendije po drugem odstavku 11. člena znaša 250 dinarjev, povečanje štipendije po tretjem odstavku 11. člena pa 250 točk ali 310 dinarjev in 100 točk ali 120 dinarjev.

3.

Podpisnice samoupravnega sporazuma so dolžne ta sklep uporabljati od 1. januarja 1975.

4.

Ta sklep se objavi v dnevnem tisku.

Predsednik skupne komisije

OBRAZLOŽITEV

Odločanje o dinarski vrednosti točke je v pristojnosti skupne komisije podpisnic samoupravnega sporazuma o štipendiranju na ravni republike.

Odbor iz 32. člena družbenega dogovora je v skladu z zadolžitvami oz. pooblastili o zčasni funkciji pred konstituiranjem skupnih komisij pri pristojnih organih preveril poprečni porast osebnih dohodkov zaposlenih v Sloveniji in ugotovil, da znaša 25 odstotkov. Zaradi enotnega obračuna, predlaga odbor tudi enotno lestvico dinarskih vrednosti. S tem da se sicer razponi med posameznimi poprečji nekoliko povečujejo, kar pa ni v nasprotju s prizadevanji, da bi bilo nagrajevanje boljših uspehov čim bolj stimulatívno.

ŽENA IN EVGENIKA

Mi vsi smo še vzrasli v nazoru, da je vzgoja ono najvažnejše, kar odločuje o osebnosti in celi usodi posameznika, da se s šolanjem more napraviti iz človeka vse kar se hoče. To misel je izrazil že angleški filozof John Locke (1632–1704), ki je rekel, da je človek, ko se rodi, „tabula rasa“, t. j. nepopisan list in da vzgoja napravi iz njega ono, kar naj reprezentira. Francoska revolucija je proklamirala enakost vseh ljudi in ta nazor je postal neka dogma XIX. stoletja. Dasi je bilo vsakemu lajku iz opazanj v navadnem življenju znano, da so otroci svojim staršem podobni, podobni ne samo po obrazu, ampak tudi po raznih nagnjenjih in talentih, se ni pripisovalo dednosti nobenega pravega pomena za razvitek osebnosti.

Dasi človek ni posvečeval nobene pažnje vplivu dednosti na bodoče generacije svojega rodu, se je pa tem skrbnejše brugal za dendne lastnosti domačih živali in rastlin. Da vzamemo za pleme samo bika dobre rase, da treba dobro izbrati seme za sejanje, to so že od najdavnjših časov spoznali kot pametno in potrebno, ali da bi mogla igrati dednost tudi pri človeku kako vlogo, o tem se sploh ni govorilo.

Prvi, ki je opozoril na to malomiselnost, je bil angleški učenjak Sir Francis Galton (1822–1911), ki je neumorno zbiral material, da pokaže, kako se tudi pri človeku podedujejo telesne in duševne vrline, ravno tako pa tudi vse hibe. Galton je osnovelec znanosti, ki jo je imenoval evgeniko, in ki ima nalogo „raziskavati vse vplive, ki so v stanju, prirodne lastnosti človeka poboljšati, in ki dovajajo te lastnosti na čim večjo korist skupnosti do razvilita“.

Danes vemo, da je vsako bitje, rastlina, žival in človek, produkt podedovanih osnov in zunanjih vplivov. Ali to, kar vnanji vplivi proizvedejo na organizmu, se ne podeduje na potomce, ampak samo dedna osnova, ki prehaja neizpremenjena iz generacije v generacijo. Ako n. pr. regrat raste v gozdu, so njegova stebila jako visoka, ako raste ob stezi kakega travnika, so stebila pritlikava. Če bi pa posejali seme pritlikavega regrata v gozdu in seme regrata iz gozda ob stezi na travniku, bi zopet dobili v gozdu visoka in ob stezi nizka stebila, kajti osnova je povsodi enaka in samo vpliv okolice proizvaja one razlike. Pri človeku pa zunanji vplivi ne morejo proizvesti tako velikih razlik kot pri regratu, ampak je njihovo dedovanje jako omejeno. V katerem obsegu morejo zunanji vplivi delovati na človeka, nam posebno lepo prikazujejo izkustva s tako zvanimi enojajčnimi dvojčki, to so namreč dvojčki, ki so nastali iz enega jajca, ki imajo torej točno enako dedno osnovo. Do sedaj je preiskano že okoli 2000 parov takih dvojčkov. Tudi če taka dvojčka vztrajata v različni okolici, njuna podobnost ostane vendar trajno jako velika, telesna in duševna, v vseh vrlih in hibah. Dasi žive v različnih krajih, se tuberkuloza pri njih javi v istem času in na enakem mestu, ako je eden zločinec je večinoma tudi drugi, in sicer iste vrste zločinec, ali sta oba goljufa, ali oba tata, ali oba morilca.

Čim več dednih telesnih in duševnih vrlin ima žena, tem večje so njene dolžnosti napram narodu, kajti ravno te žene bi morale imeti največ otrok. Na žalost dandanes vidimo, da je ravno narobe. Razne slaboumne vlačuge rodijo otroke, kolikor jih je volja, žene pa, ki se posebno odlikujejo po duševnih sposobnostih, omejujejo število svojih otrok čim bolj morejo.

Pa poglejmo, koliko rode otrok one žene, ki imajo take dedne osnove, da so otroci več, ali manj slaboumni. O tem postoje raziskavanja našega odličnega evgenika in antropologa dr. Škerljaja. Ustanovil je, da imajo otroci v pomožni šoli v Ljubljani, to so torej otroci, ki niso duševno dosti razviti, da bi mogli pohajati navadne ljudske šole, dvakrat toliko bratov in sester, kakor pa otroci navadnih šol, z drugimi besedami, da imajo zakonci z dednimi osnovami za slab razvitek intelektualnih vrlin dvakrat toliko otrok kakor zakonci z dobrimi dednimi osnovami za duševne lastnosti.

Če to potraja naprej, si lahko na prstih izračunamo, kako bodo izgledale bodoče generacije.

Ne more seveda žena izpolnjevati svojo najvažnejšo in najsvetejšo dolžnost, ki jo ima napram svojemu možu, če so razmere take, da jo v tem ovirajo. Evgenični cilji se ne morejo doseči samo z dobro voljo posameznikov, četudi je še tako čvrsta, ampak samo, če je cela skupnost prežeta z evgeničnim mišljenjem. Saj vemo, da so materijalne razmere eden od važnih vzrokov omejevanja števila otrok pr-intelektualnih slojih. Evgenika zato zahteva, da se spremenijo vse uredbe, ki segajo v rodbinsko življenje, tako da se vsakemu omogoči, da lahko vzgoji čim več otrok, posebno pa onim, ki imajo pozitivne dedne osnove. Saj se danes nahajamo še v razmerah, ki so plod one zmote o enakosti ljudi. Doplačilo za otroke v vseh uradniških kategorijah je enako, enako je bilo tudi doplačilo za ženo, ki so je pa nazadnje še ukinili. Kako naj šola

sođnik ali profesor svoje otroke z borih 140 din na mesec? Posledica je, da se zadovolji z enim ali dvečjemu dvema otrokoma. Najčesče pa, vidimo, da se mladi intelektualci danes sploh več ne ženijo. Ravno to je pa oni faktor, ki sili žene, da se posvetijo kakemu poklicu. Izvrševanje poklica je pa vzrok, da take žene, tudi če so se pozneje poročile, nočejo imeti otrok, ker bi jih to oviralo v poklicu.

Ali je sploh žena po svoji narodi ustrojena za izvrševanje raznih uradniških poklicev? Če malo globokeje pogledamo v ustroj in funkcije ženskega telesa, spoznamo, da je ženski organizem podvržen stalnim izpremembam. V ciklu od 28 dni se menja ne samo sluznica v ženskem spolovilu, ampak tudi v raznih drugih organih se javlja ta ciklus, saj z njim upravljajo posebne snovi tako zvani hormoni, ki se širijo po celem telesu in v vseh delih prikazujejo svoj vpliv, posebno tudi v duševnih razpoloženjih. Ta ciklus ni drugega nego stalno pripravljanje ženskega organizma za materinstvo. Razen tega se pri vsaki ženi, če ne preje, to v tridesetih letih jvalja, često z vehementno silo, njej od narode vsajeni instinkt: želja po otroku. Človeški rod ni od danes; to so instinkti in nagnjenja, ki so vcepljena našim prednikom in dedno fiksirana pred mnogo milijoni let. Na tem noben feminističen podvig od včeraj prav nič izpremeniti ne more. Res je, da so včasih ti instinkti okrnjeni, ali to je degenerativna pojava; da pa nekaj degeneriranega ne more poslužiti kakor vzor, to ni treba posebej dokazovati. Vsaka normalna žena ima to željo po otroku in naj se je ne sramuje, nego naj rajši obžaluje one, ki so se izrodile in jim ta instinkt manjka.

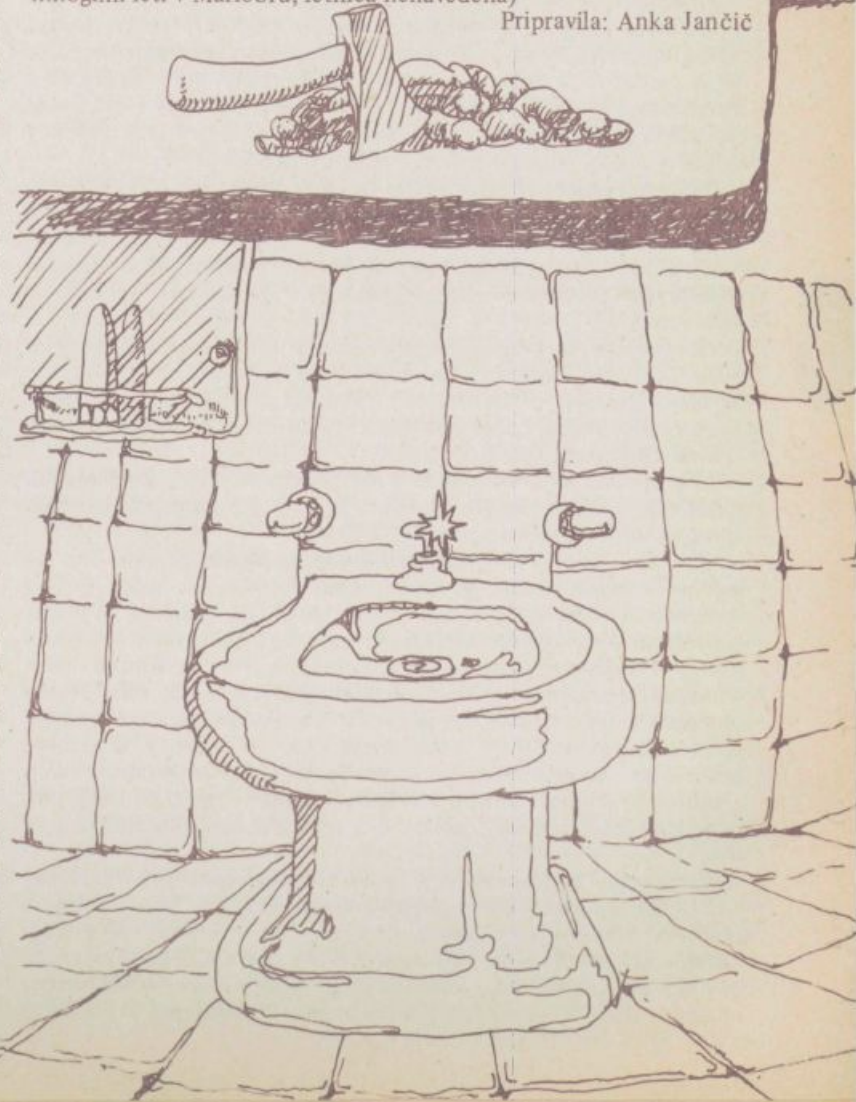
Žena torej po prirodni konstrukciji in funkciji svojega organizma ni ustvarjena za neko enolično intelektualno delo, ki predpostavlja popolno duševno vravnoteženost, ampak njen glavni prirodni delokrog je ta, da usredotoči vse svoje sile na materinstvo.

Ker pa je tako, je jasno, da je današnje stanje naših družabnih razmer vse drugo nego prirodno.

Ravno žena – intelektualka ima tu največje dolžnosti, ki jih bo pa lahko izpolnjevala, če posluša glas narode in se ne da odvrniti od onega, kar je njeno pravo bistvo, da bo mati in vzgojiteljica svojih otrok, ter da izbegava vse vplive, ki so v stanju krniti to njeno najvišjo nalogo. Pa tudi, ako to zahteva žrtve, so to prav za prav le navidezne žrtve, ki so stotero poplačane s trajnim zadovoljstvom, ki ga ji bo dalo življenje. Razne dekadentne fraze o svobodni ženi se sicer lepo slišijo, ali pravo zadovoljstvo in srečo doseže žena samo, če spoštuje zakon narode.

(Iz debele knjige ZA VSAK DAN, avtor neznan, izšla pred mnogimi leti v Mariboru, letnica nenavedena)

Pripravila: Anka Jančič

najnovejši razvoj genetike je odprl celo vrsto novih možnosti: eliminacijo genetskih bolezni, otroke iz epruvete, ustvarjanje vojsk z identičnimi vojaki, „izpolnjevanje človeških bitij“.

Ceprav bi realizacija nekaterih od njih lahko bila v blagor vsem, bo koristila le posameznikom. Nekateri od teh posledic bodo škodljivo vplivale na posamezne družbene sloje, druge na celotno družbo.

Isto dilema – blagor nasproti nevarnosti – je opaziti na mnogih področjih znanosti. Ljudje se sprašujejo: ali je znanost dobra ali slaba? Kdo v znanstvenem procesu izgublja in kdo dobiva? Ali so znanstveniki odgovorni za zlorabo njihovih del? Ali bi bilo treba znanost kontrolirati na demokratičen način? Iz teh razlogov je analiza dogajanj v genetiki lahko dober uvod v probleme znanosti in družbe.

Ne želimo, da bi bila naša prizadevanja razumljena kot napad na znanost. Skrbi pa nas način, na katerega se znanost danes uporablja, kateri so vzroki temu in kaj lahko s tem v zvezi storimo. Seveda nimamo pripravljenih odgovorov na vsa vprašanja, zavedamo pa se, da na nekatera od njih moramo najti odgovore, če nečemo izgubiti kontrole nad lastnimi življenji.

GENETSKE TEHNOLOGIJE

Huxleyev „Krasni novi svet“ (Brave New World, izšel l. 1932!) prikazuje futuristično družbo, v kateri ljudi že od spočetja prilagajajo (angl. conditioning) za družbeno kontrolo. T. im. „prilagojevalnice“ uporabljajo za kontrolo razvoja fetusa tri osnovne oblike genetske tehnologije: kontrolo vzgoje (vzreje), kloniranje in manipulacijo embria. Mnoge od teh tehnologij so danes na zavirljivi stopnji razvoja.

KLONIRANJE

Odrasel človek je sestavljen iz milijard celic, ki so med seboj, razen spolnih, identične v genetskem smislu. Dozorele spolne celice pa se v genetskem smislu med seboj razlikujejo, kar je posledica izgube različnih kromosomov ali enega njihovega dela. Tako je vsak nov organizem, ustvarjen naravno, z oploditvijo, v genetskem smislu edinstven, čeprav polovica njegovih genov izvira od očeta in polovica od matere. Nova kombinacija je edinstvena kakor nova pesem, narejena iz starih besed in not.

Kloniranje je proces, ki lahko to različnost eliminira in sicer s presaditvijo jedra (kjer so nameščeni kromosomi) celice nekoga telesa na celico jajčeca, s katerega je bilo poprej odstranjeno jedro. Na ta način je dobljen nov organizem, ki je genetsko identičen z darovavcem jedra. Teoretično je mogoče proizvesti milijarde človeških posameznikov, ki si bojo podobni kot kopije (ali kot dvojčka, rojena naravno iz istega opljenega jajčeca).

Prilagojevalnice iz Krasnega novega sveta so na ta način proizvedle veliko število identičnih posameznikov, predestiniranih za specifične funkcije. To jim je bil „eden najpomembnejših instrumentov za vzdrževanje družbene stabilnosti“. Mnogim predstavlja kloniranje eno najstrašnejših perspektiv genetskega inženirstva.

Zlorabe te genetske tehnologije v totalitarni družbi si ni težko zamisliti. Istočasno pa večina ljudi, vključno z znanstveniki, uvršča kloniranje v znanstveno fantastiko ali pa ga enostavno ignorira in smatra za irelevantno. Nobelovec in znani genetik Joshua Lederberg, npr. pravi:

„Ta tehnika ne more voditi k nobenemu nujnemu družbenemu problemu... Kloniranje človeka je eno od najnepomembnejših vprašanj, ki si jih lahko zamislim.“ (1)

Ob vsem tem se zdi, da bo kloniranje kmalu postalo ena od najenostavnejših oblik genetske tehnologije. Do zdaj je bilo izvedeno vsaj na eni živalski vrsti – žabi (2). Tehnika je precej enostavna. Neoplojenim jajčecem se z delikatnim kirurškim posegom odstrani jedro in se zamenja z jedrom odrasle žabe. Vsaditev tega jedra očitno stimulira jajčece, ki je bilo poprej oplojeno s spermo, tako da jajčece s presajenim jedrom dorzori v žabo, identično žabi – donatorju. Ker je žaba – darovavec sestavljena iz milijonov celic, je vsaka žaba teoretično lahko „roditelj“ milijonov lastnih kloniranih replik – vsaka od teh replik pa je spet lahko uporabljena kot roditelj milijonom dodatnih replik it.

Ekspiriment s kloniranjem je pomenil genetikom osrednji dokaz za trditev, da vsaka celica telesa vsebuje vse genetske informacije, prvotno vsebovane v spolnih celicah. Za raziskovanje tehnik kloniranja človeka danes obstojita predvsem dva razloga. Prvi je, da bi prišli do vpogleda rast fetusa in drugi – ta je izključno kurativne narave – da bi ozdravili neplodnost in genetske bolezni. Pri sesalcih

so eksperimenti mnogo težji in mnoge stvari v zvezi z rastjo človeškega fetusa zunaj matere nam še niso znane. Večina znanstvenikov, tako embriologov kot drugih, o družbenih posledicah takih raziskav ne želi razmišljati. Osredotočijo se na svojo znanost, vključno z „otroki iz epruvel“, moralne in politične implikacije pa prepuščajo drugim. Po J. Lederbergu... bi morala znanstvena skupnost vsiliti kriterije znanstvene vrednosti v pogledu odgovornosti, oziroma se odreči vsaki odgovornosti v primeru, da se ji ne dopusti predpisovanje usodnih odločitev.“ (3)

Tehnike kloniranja se vse bolj uporabljajo tudi v medicini. Edwards in Steptoe sta npr. izpopolnila tehniko, ki omogoča porod tudi ženskam z zamašenim jajcevodom. Dozorelo jajčece je treba tik pred ovulacijo odstraniti iz jajčnika (t. im. laparoskopija), nakar pride v epruveti do oploditve jajčeca. V naslednji fazi oplojeno jajčece raste in ko pride do celične diferenciacije (t. im. faza blastule), ga končno vsadijo v maternico. Celotna operacija je bila uspešno izvršena na miših, prve tri faze pa s človeškim jajčecem. Ni nam znan noben poskus vsaditve človeškega embria v maternico. Moč bi ga bilo vsaditi v samo mater, kako drugo žensko ali v umetno placento (ko jo bo mogoče umetno napraviti).

Razen teh raziskav so bile v zadnjem času izpopolnjene metode za odstranjevanje jeder iz celic sesalcev (4) in te bojo verjetno enako učinkovite tudi pri jačnih celicah. Zato je uvajanje jedra katerekoli celice telesa v jajčece verjetno glavna ovira, ki stoji pred realizacijo kloniranja človeka.

Zdi se, da bo tudi ta prepreka kratkotrajna, saj so že nekaj časa znane tvorne metode za spajanje celic sesalcev z namenom dobiti hibrid, ki vsebuje genetske informacije o celicah staršev (5). Metoda bi se najbrž dala razširiti na spajanje jačnih celic brez jeder in razvitih telesnih celic.

Vsekakor hitri napredek celične biologije sesalcev in vse večja vlaganja v raziskave eksperimentalne biologije pomenita, da „rojstvo“ prvega klonalnega sesalca ni več daleč. Aplikacija te tehnike na človeka je odvisna od mnogih dejavnikov, predvsem medicinskih, pa tudi družbenih, pravnih in političnih. Do realizacije bo prišlo, če bo prevladalo zdaj zelo popularno stališče znanstvenikov, po katerem „bi bilo treba napraviti vse tisto, kar je mogoče napraviti“. J. D. Watson pravi:

„Predpostaviti moramo, da bojo ‚in vitro‘ (t. j. zunaj telesa, v laboratoriju, z razliko od ‚in vivo‘, op. pisca) manipulacije s človeškim jajčecem kmalu postale splošna praksa, ki jo bojo kot rutinsko operacijo v desetih ali dvajsetih letih uvedle mnoge dežele... Če se bo nadaljeval zdajšnji tempo, se bo prvo človeško bitje, rojeno s klonalno reprodukcijo, pojavilo v 20 do 50 letih, lahko pa tudi prej, če bo kakšna nacija forsirala to početje“ (6).

V zvezi s to problematiko se pojavlja vrsta vprašanj:

1. Kdo bo odločal o vrstah posameznikov, ki jih je treba klonirati? Kakšne potencialne nevarnosti izhajajo iz ustvaritve sistema kast, ki temelji na vnaprej določenem genetskem ustroju?
2. Ali je potrebno omejevanje genetske različnosti med prebivalstvom? Ali ne bo to napravilo ljudi manj adaptabilne?
3. Ali imajo znanstveni razlogi v prid kloniranju premoč nad možnostjo zlorabe te tehnike? Ali ljudje, ki izvajajo in financirajo raziskave, ne upoštevajo možnosti napačne uporabe klonalnih tehnik?
4. Kakšno obliko naj bi imel odpor proti kloniranju, če bi do njega prišlo? Oblike pisem? Zakonskih uredb? Demonstracij? Ali je treba prepovedati vse poskuse s kloniranjem?
5. Kakšni so razlogi za „oplopitev v epruveti“? Osvoboditev ženske od tegob, ki jih prinaša nosečnost? Slednja vsekakor prinaša s sabo tveganj, neudobnost, oviranje kariere? Kakšno korist od poskusov pričakuje znanstvenik osebno?
6. Razmislite o ženski, ki daruje jajčeca za oploditev, a noče nositi otroka po njegovi vsaditvi v maternico? Kdo bi naj zamenjal mater?
7. Edino opravičilo, ki ga ima Edwards za svoje poskuse, je, da bo neplodnim ženskam omogočeno rojevanje (biološko) lastnih otrok. Ali je dolžnost naše družbe, da vsakomur zagotavlja možnost ustvaritve podmladka?

PLANIRANA GENETSKA SPREMEMBA

Drugi način manipuliranja z geni, ki je danes v naglem vzponu, je sprememba genetske konstitucije z uvajanjem genov ali celih njihovih nizov v človeške celice. Zanimanje za te tehnike se usmerja predvsem na možnost popraviljanja genetskih „defektov“ z vnašanjem „zdrave“ kopije gena, po možnosti v zgodnji razvojni fazi. Glavna prizadevanja na tem področju vodijo k poskusom vnašanja novih genov v celice. Znan nam je samo en primer uspešne konverzije celičnih genov s pomočjo bakterijskega virusa, sicer pa takšni poskusi doslej niso bili prepričljivo potrjeni (7). V drugem primeru je bilo ugotovljeno, da neki virus nosi gen za encim, ki je normalno prisoten v živalskih celicah (timidin kinaza). Ko je bil ta

virus vnešen v celice, ki jim je omenjeni gen manjkal, so bile celice „ozdravljene“. (8)

Kombinacije tehnik molekularne biologije in virologije bojo verjetno razširile zdajšnje možnosti, vendar bo treba rešiti še mnogo problemov, preden jih bo moč uporabljati. Niso še znani odgovori na vprašanja, ali bo mogoče vnesti gene v celice, ki so jim potrebni, ali bojo znotraj celice lahko delovali, ali je vnašanje virusov, ki te gene nosijo, lahko škodljivo? Kljub temu je to najaktivnejše področje raziskovanja genetskih inženirjev, ker zagotavlja napredek naših spoznanj o človeških genih in ker so možnosti aplikacije mnogo bolj specifične kot pri kloniranju.

Ta tehnika se imenuje TERAPIJA GENA. Ozdravljiv je samo defekt enega gena (seveda ob predpostavki, da so rešeni vsi tehnični problemi) in v nobenem primeru defekti, ki vključujejo več genov, npr. diabetes. Poleg tega bo „zdravi“ gen uveden le v del telesnih celic in vprašanje je, če bo potem vse telo zdravo. Kljub tveganju, tehničnim problemom in omejitvam je bila terapija pozdravljena gena kot nova in stvarna možnost medicine. To pa bi po drugi strani lahko zavedlo javnost in izzvalo frustracije in reakcije.

GENETSKA KONTROLA IN SVETOVANJE

„Defektne“ gene pa je moč tudi odstraniti s selektivnim razmnoževanjem. V ta namen se skuša na starše z „defektnimi“ geni vplivati ali jim celo zakonsko preprečiti rojevanje otrok. Eden od možnih pristopov k selekcioniranju tistih, ki naj bi se razmnoževali, od tistih, ki se naj ne bi, je genetska kontrola in svetovanje. Z vse boljšim poznavanjem genetskih bolezni so že danes možni zdravniški pregledi, ki naj bi ugotovili verjetnost, da se bo otrok rodil s katero od teh bolezni. V več državah ZDA so bili sprejeti in so že v veljavi zakoni o genetski kontroli zarodka. Po pregledu in posvetovanju nosijo tveganje, da se jim bo rodil bolan otrok, izključno starši.

Pomemben dejavnik genetske kontrole postaja amniocenteza, pri kateri že v zgodnji fazi nosečnosti preiskujejo gene fetusa. Izvaja se tako, da se vzame nekoliko plodove vode, navadno v desetem ali štirinajstem tednu nosečnosti, nato se s pomočjo biokemijske ali kromosomske analize preizščejo celice in končno se ugotovi možnost defekta. Že danes je mogoče na ta način odkriti čez šestdeset obolenj in „defektov“ (uporablja se npr. pri odkrivanju mongoloidnih fetusov pri starejših materah). V tem primeru se starši lahko odločijo za splav, zato postaja ta tehnika vse pomembnejša. Zahvaljujoč njej starši niso več v dilemi, ali naj ostanejo brez otroka ali naj tvegajo, da se rodi bolan. „Normalnih“ otrok lahko imajo, kolikor hočejo, vse „abnormalne“ fetuse pa lahko abortirajo.

Ni pa vse tako jasno in enostavno, kot je v primeru mongoloidnosti. Nekateri otroci moškega spola serodijo z nenavadno lastnostjo, z enim Y kromosomom več. Po večletnih raziskavah, izvedenih v mentalnih in kazenskih institucijah, so nekateri raziskovalci prišli do zaključka, da so XYY moški agresivni in močno nagnjeni k družbeno deviantnemu obnašanju (9). V nekaterih državah so takoj predlagali, da se XYY moški registrirajo. Bentley Glass, predsednik Ameriške nacionalne akademije za znanost, je z navdušenjem anticipiral dan, ko nas bo kombinacija amniocenteze in abortusa „rešila... seksualnih deviantov, kakršni so tipa XYY“. (10)

Te raziskave XYY moških so prejele vrsto ugovorov. Eden od njih je, da so se raziskave odvijale v institucijah, izbranih zaradi deviantnega obnašanja in ne med prebivavstvom nasploh. Še bolj pa v nemirja vprašanje, kdo definira „deviantno“ obnašanje. Četudi bi bilo s stoddostno zanesljivostjo ugotovljeno, da so XYY moški nagnjeni k „deviantnemu“ obnašanju, kdo bi odločal o tem, kdo ali kaj je do te mere deviantno, da mu je treba preprečiti življenje v NEKATERIH primerih, bo zelo težko potegniti črto glede na abortiranje pri drugih vrstah genetskih „defektov“.

Razprava o XYY moških je del mnogo širše debate o izvoru „protidružbenega“ obnašanja. Nekateri znanstveniki so v zadnjem času skušali dokazati, da je vzrok antisocialnega obnašanja v samem idividuu. Predložena pojasnila vključujejo genetske pomanjkljivosti, možganske okvare, kapavico in nizko „inteligenco“. Ti znanstveniki menijo, da bi se antisocialno obnašanje dalo ozdraviti z individualno obravnavo (prihokirurgijo, npr.) in ne z uvajanjem družbenih in ekonomskih sprememb. Največji del teh raziskav v ZDA financira U. S. Justice Department (podčrtal prevajalec), katerega proračun za raziskovanje se je v letih 1970–72 dvignil za 400%. Drugi pa trdijo, da so krivični družbeni in ekonomski pogoji in da tisti, ki obtožujejo posameznike, v resnici branijo nepravilno družbeno ureditev.

Vprašanjem, ki se ob tem zastavljajo, dodajmo nekaj ilustracij. E. B. Hook opisuje primer matere, ki se je po amniocentezi odločila

za splav fetusa XYY. To je storila potem, ko so ji povedali „tisto malo, kar je bilo o prognoziranju v tem času znano“. Kakšne informacije so bile zdravniku na voljo in od kod jih je dobil? Ali je takšna pot do odločitve pravilna? V Bostonu stane amniocenteza 300 do 400 dolarjev. Ali je dostopna vsem družbenim slojem? Kar se tiče XYY kombinacije genov, je znano, da ima za posledico določene karakteristike (izrazito višino in močne akne), ki posamezniku v določeni družbeni sredini onemogočajo, da bi se izognil „protidružbenemu“ obnašanju...

LITERATURA:

- 1) J. Lederberg, Genetic Engineering and the Amelioration of Genetic Defects, BioScience 20, 1970.
- 2) R.G. Edwards and R.E. Fowler, Human Embryos in the Laboratory, Scientific American 223, 1970.
- 3) isto kot pod 1
- 4) Ladda and Estensen, Introduction of a Heterologous into Enucleated Cytoplasm of Cultured Mouse L Cells, Proceed. Nat. Acad. Sci. 67, 1970.
- 5) B. Ephrussi and M.C. Weiss, Hybrid Somatic Cells, Scientific American 220, 1969.
- 6) J.D. Watson, Moving Toward Clonal Man, The Atlantic Monthly, maj 1971.
- 7) C.R. Merrill etc., Bacterial Virus Gene expression in Human Cells, Nature 223, 1971.
- 8) W. Munyon etc., Journal of Virology 7, 1971.
- 9) E.B. Hook, Behavioral Implications of the human XYY Genotype, Science 179, 1973.
- 10) B. Glass, Science: Endless Horizons or Golden Age, Science 171, 1971.

PRIPIS PREVAJALCA

Tekst „Genetsko inženirstvo“, ki ga bo v teh delih natisnila Tribuna, je preveden iz Encyclopedie moderne, št. 28/9, l. 1974. Avtorji Miroslav Radman, Jonathan Beckwith in Fred Aulsebrook so ga prvotno izdali v obliki brošure, namenjene za prispevek k seminarju za učitelje genetike v Bostonu leta 1973 oziroma k večernim seminarjem, ki jih je organiziralo gibanje „Science for Nation“ (Znanost za ljudstvo) med 13. mednarodnim kongresom genetikov v Berkleyu istega leta.

Današnji razvoj genetike že omogoča tehnično poseganje v človekovo biološko reprodukcijo. To pa v perspektivi pomeni, da se (re)produkcija ljudi kot biološke vrste spreminja v produkcijo človeških(?) bitij po principih genetske tehnologije. Na tem mestu se mora vsakomur vsiliti vprašanje po razmerju med znanostjo (ki v določeni družbi sproža tako usodne posledice) in družbo (ki sama vse bolj direktno postaja produkt znanosti) tehnologije, se pravi tehnološka, programirana družba. Avtorji pričujočega teksta so aktivni znanstveniki na področju genetike, njihov družbeni angažma pa po lastni izjavi izvira iz zaskrbljenosti zaradi načina, na katerega se znanost danes uporablja. Njihov tekst je izčrpna analiza dogajanj v genetiki, ki sega od kritičnega pretresa genetskih tehnologij in obojev za njihovo uporabo do razkrivanja ideološkega idr. ozadja „znanstvenih“ teženj v genetiki. Njen sklep je nedvoumen: zgoraj nakazani razvoj genetike je le v interesu privilegiranih slojev (v ZDA); da bo znanost služila ljudstvu, je treba spremeniti obstoječo družbo.

Ta radikalni sklep pa ima radikalno slabost: zahteva po družbeni spremembi je pojmovana in izražena kot apel na (ameriško) ljudstvo, naj „se odloči za pravico, svobodo in srečo za vse ljudi“. Od tod tudi v precejšnji meri prosvetiteljski karakter teksta, ki bravecem v prvem delu postavlja „vprašanje za razmišljanje“. Temeljno uvodno vprašanje (ali je treba znanost kontrolirati na demokratičen način?) je seveda zgolj retorično; problem je v tem, da za njegovo razrešitev obstoji nujen pogoj: družbena sprememba. Vprašanje se zato radikalizira: kako uresničiti družbo, v kateri bo znanost „demokratično kontrolirana“?

To vprašanje (in odgovor nanj) toliko presega okvire genetike, da si ga znanstveniki-genetiki niti ne zastavijo, kot si v podobni situaciji ne zastavljajo radikalnih vprašanj npr. ekologi. Zato se je z njim še tem pomembneje ukvarjati. Slovenski tisk se genetike na kritičen način doslej ni še niti dotaknil, zato uredništvo pričakuje, da bosta poljudnost strokovne platit tekstva na eni strani in nedomišljenost vprašanj in odgovorov na drugi kvečjemu prispevali k resnejšemu zanimanju za to problematiko pri nas.

Prevod in priredba: Jože Vogrinc

Občudujejo me, ker stvari dobro opravljam. Kuham, šivam, štrikam, delam, pogovarjam in ljubim se zelo dobro. In tako sem dragocen komad. Brez mene bi trpel. Jaz sem z njim osamljena. Kot večnost sem samotna in včasih tupa kot tolčena smetana. Ha ha ha! Ne razmišljaj! Delaj se, kot da so vsi računani plačani!

(Christine Billman, You Can Touch Me, 1961)

V tej moški kulturi, ki zahteva od vsakogar, ki hoče obstati, moške lastnosti in obnašanje, se morajo ženske prilagoditi in se tako odpovedati svoji ženskosti. Pri tem tovarišica Sodnikova operira z nekim „pristnim ženskim bistvom“, za katerega ne pove naravnost, kakšno je. Vsekakor pa ga išče tam, kjer je bila ženska včasih – v gospodinjstvu in materinstvu in še nekaterih ženski duši primernih poklicih.

(Lev Kreft, Smernice za vzgojo deklet, Tribuna, 1973)

Ženski pa je, povrhu (saj lahko tudi „dela“ in ima pri tem, danes povsem enakopravna, seveda enake pravice in ne-pravice kakor moški), zaupana predvsem reprodukcija vrste, in iz tega izvira njen posebni položaj: nekaj med patriarhalnim suženjstvom in fevdalno odvisnostjo (moški daje njej in njenemu zarodu svoje ime: odsoten iz reprodukcije vrste, tj. iz učlovečevanja človeškega mladiča, se v ta proces vpisuje s svojim imenom, tj. s svojo avtoriteto, odtrgano od samega procesa, ki ji je zato popolnoma podrejen: zato lahko, eventualno zvenkljaje s „svojim“ denarjem, v tem procesu, ki v njem ne sodeluje, opravlja vlogo agenta kapitala).

(Rastko Močnik, Uvodnik, Problemi, 6–7 1974)

Knjiga Kate Millet, *Sexualna politika*, je tudi napisana v socialistični perspektivi. Milletova pravi, da je najpomembnejši del njene knjige začetni del, kjer razvija teorijo o patriarhatu: o seksualni politiki, v kateri moški vzpostavijo svojo moč in vzdržujejo nadvlado. Ostali del knjige razpravlja o zgodovini seksualnih odnosov od 1830 do 1960, o psiholoških momentih, ki sodelujejo pri konceptu o tem, kaj je „žensko“, o perspektivah sodobnih „političnih ved“, o dveh paradigmah državne manipulacije družine (nacistična Nemčija in Sovjetska zveza), proporcionalno največji del knjige pa se ukvarja s pojmovanjem žensk in seksa v literaturi XIX. in XX. stoletja.

(Juliet Mitchell, Woman's Estate, 1971)

Žid nam je ukradel žensko z raznimi oblikami seksualne demokracije. Mi, mladi, se moramo odpraviti ubit tega zmaja, tako da lahko spet pridobimo najbolj sveto stvar na svetu, žensko kot devico in služabnico.

(Wilhelm Frick, Die Deutsche Frau im Dritten Reich, 1932)

Žensk ne odpravljamo iz javnega življenja zato, ker se jih hočemo znebiti, ampak zato, ker jim hočemo dati nazaj njihovo glavno čast... Najvišje poslanstvo ženske je, da je žena in mati, in nedoumljiva zmeta bi bila, če bi dopustili, da nas karkoli odvrne od tega nazora.

(Josef Goebbels, citiran v Der Nationalsozialistische Staat)

In zdaj se vprašujem, zakaj ženske niso pisale poezije v elizabetanski dobi, in ni mi prav jasno, kako je bilo z njihovo izobrazbo; so jih naučili pisati, so imele dnevne sobe na razpolago; koliko žensk je imelo otroke, preden so bile stare enaindvajset let; skratka, kaj so delale od osmih zjutraj do osmih zvečer. Kot kaže, niso imele nobenega denarja; po mnenju (zgodovinarja) profesorja Trevelyana, so jih poročili, če jim je bilo to prav ali ne, še preden so prisle iz otroških let, najbrž pri kakšnih petnajstih ali šestnajstih. Bilo bi povsem nedoumljivo, ko bi ena od njih nenadoma napisala Shakespearejeve drame.

(Virginia Woolf, A Room of One's Own, 1929)

Oče psihoanalize je Freud. Matere ni imela.

(Germaine Greer, The Female Eunuch, 1971)

Ali lahko ženska postane prvovredni genij? Tega ne bomo mogli vedeti, dokler ne bodo ženske enkrat skozi več generacij imele enakih možnosti kot moški v izobraževanju, v izbiri poklica in v družbenem odobravanju njihovega intelektualnega dela. Življenjske razmere, pomanjkanje urjenja, tisto kar Buckle imenuje „zaprepaščujoči sistem njihovega izobraževanja“, segregacija od razvitega intelektualnega tovarštva, osebne, družinske in družbeno pogojene zavore njihovega duhovnemu razvoju in izrazu, vse to je ženske doslej tako onesposabljal, da še same ne morejo točno vedeti, koliko lahko dosežejo, kaj šele moški. Zato ni nič bolj neumenega kot a priori določati meje ženskih sposobnosti.

(Anna Garlin Spencer, Woman's Share in Social Culture, 1912)

Me, ki smo štirideset let kot otroci Izraela tavale v divjini predsodkov in zasmehovanja, čutimo neko posebno nežnost do mlade ženske, na katere ramenih bomo zdaj pustile svoja bremena... Mlade ženske imajo velike prednosti pred nami. Rezultate naših izkušenj imajo, dosti boljše možnosti za izobrazbo imajo, naletele bodo na bolj prosvetljeno razpoloženje javnosti, imele bodo več poguma, da si vzamejo pravice, ki jim pripadajo... Doslej so bile ženske edinole odmevi moških. Naši zakoni in ustave, naše vere, kodi in običaji družbenega življenja, vse to je moškega izvora.

(Elizabeth Cady Stanton, govor, International Council of Women, 1888)

„Vsekakor moramo organizirati močno mednarodno žensko gibanje na jasno zastavljeni teoretski podlagi“, je dejal, potem ko me je pozdravil. „Jasno je, da brez marksistične teorije ne moremo priti do pravega udejanjanja. Tudi tukaj komunisti potrebujemo največjo jasnost principa...“

(Clara Zetkin, My Recollections of Lenin: An interview on the Woman Question, v knjigi The Emancipation of Women, 1925)

Vpraševati moramo feministična vprašanja, toda poskusiti najti marxistične odgovore.

(Juliet Mitchell, Woman's Estate, 1971)

Ženska naj bo igrača, čista in čedna, podobna dragemu kamnu, ki ga ožarjajo kreposti sveta, ki ga še ni.

V vaši ljubezni naj sije žarek zvezde! Vaše upanje naj se glasi: O, da bi rodila nadčloveka!

(Friedrich Nietzsche, Tako je dejal Zaratustra, 1883–85)

Seksualnost je tradicionalno najbolj tabuirana dimenzija položaja žensk. Pomen seksualne svobode in njena povezava s svobodo ženske je predmet, ki se ga je le malo socialističnim piscem zdelo vredno načenjati.

(Juliet Mitchell, Woman's Estate, 1971)

„Lista tvojih grehov, Clara, je še večja. Povedali so mi, da na večerih, organiziranih za branje in razpravljanje z delavkami dajete največjo pozornost problemom zakona in problemom seksualnosti. Menda je to stvar, s katero se v svojem političnem prosvetljevanju in izobraževalnem delu največ ukvarjaš. Nisem mogel verjeti svojim ušesom, ko sem to slišal. Prva država z diktaturo proletariata se bori s kontrarevolucionarji celega sveta. Že samo situacija v Nemčiji zahteva največjo povezanost vseh proletarskih revolucionarnih sil, da bodo lahko zavrnile pritiskajočo kontrarevolucijo. Aktivne komunistke pa se ukvarjajo s seksualnimi problemi in z oblikami zakona...“

(Clara Zetkin: My Recollections of Lenin: An interview on the Woman Question, v knjigi The Emancipation of Women, 1925)

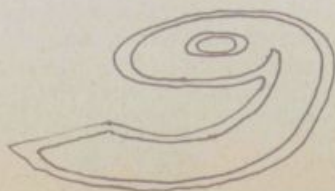

Za seksualno revolucijo bi bila potrebna (najbrž prej ko vse drugo) odprava tradicionalnih seksualnih inhibicij in tabujev, zlasti tistih, ki najbolj ogrožajo patriarhalni monogamni zakon: homoseksualnost, „nezakonskost“, mladostiniško, predzakonsko in izvenzakonsko seksualnost. Vse to pa bi seveda imelo drastičen efekt na patriarhalno lastniško družino; odprava seksualne vloge in popolnoma ekonomska neodvisnost žensk bi podminirala njeno avtoriteto in njeno finančno strukturo.

(Kate Millet, Sexual Politics, 1971)

Ta institucija, ki se imenuje zakon, naredi iz ženske parazita, popolnoma odvisnega človeka. Onesposablja jo za življenjsko borbo, izniči njeno družbeno zavest, paralizira njeno imaginacijo, in ji potem vsiljuje svojo milostno zaščito, kar je v resnici zanka, travestija človeškega značaja.

(Emma Goldman, The Traffic in Women, 1910)

31. marca 1776

V novem zakoniku, ki ti ga bo menda treba izdati, bi si želela, da bi mislil tudi na ženske, da bi jim bil bolj naklonjen in bolj velikodušen kot so bili tvoji predniki. Ne dajaj tako neomejene moči v roke zakonskim možem...

7. maja 1776

Ne morem reči, da si zelo velikodušen do žensk; človeštvu razglašaj mir in dobro voljo, emancipiraj vse narode, po drugi strani pa vztrajaj na ohranjanju absolutne oblasti nad ženami...

(Iz pisem Abigail Adams svojemu možu Johnu Adamsu, drugemu predsedniku ZDA)

Ce je stvar sama cinična, v najboljšem primeru stoična, pomeni filantropizem v znanosti – in tega se ne manjka – prikrivanje dejanskega stanja, pomeni praktično ljudomrzništvo. (T. Hribar)

V odnosu do ženske kot plena in dekle skupne sle je izraženo neskončno ponižanje, v katerem eksistira človek za samega sebe, zakaj skrivnost tega odnosa ima svoj nedvoumni, odločni, očitni, razkriti izraz v odnosu moškega do ženske in v načinu, kako se pojmuje neposredni, naravni generični odnos. Neposredni, naravni, nujni odnos človeka do človeka je odnos moškega do ženske. V tem naravnem generičnem odnosu je odnos človeka do narave neposredno njegov odnos do človeka. V tem odnosu se torej čutno, na nazoren faktum zreducirano pokaže, v kolikšni meri je narava postala človeško bistvo človeka. Po tem odnosu je torej mogoče presojati celotno stopnjo omike človeštva.

(Karl Marx, Pariški rokopisi; Privatna lastnina in komunizem, 1844)

Pripravila in uredila
(Pa prevodi in lepe slikce)
Anka Jančič

UMEVANJE LJUBEZNI – „MARKSISTIČNI“ MORALIZEM

Pred nedavnim je pri CZ izšel prevod Frommova The Art of Loving (1956). Sledeči tekst vsebuje pripombe k tej knjigi, pisane vzporedno z branjem, brez pretenzij po sistematičnosti. Čeprav je Frommova knjiga sama kritična, zlasti v okolju obremenjenem s predmeščanskimi elementi, zasluži problematizacijo.

Morda je v času, ko znova dvigajo glavo različne konzervatorsko-reakcijske teorije – ideologije* in je živa marksistična misel zatirana, neupravičeno kritizirati avtorja, ki je k razvoju ali vsaj popularizaciji marksizma precej prispeval – ko npr. diamat ostaja nedotaknjen in dedotakljiv. Kljub temu, že zaradi priljubljenosti tega misleca, priljubljenosti, ki pomeni sprejemanje – PRIPOMBE K FROMMU.

(Ad PREDGOVOR)

Ljubezen, ki „pride“ šele po doseženju razvitosti „vse svoje osebnosti“, je kot posmrtna rehabilitacija. Ali: ljubezen, ki sledi dolgemu pustemu prizadevanju, če l-to rodi, kar bi bilo v današnji kapitalski družbi izjemno in presenetljivo, kaj drugega kot udomačitev v sivini stvarnosti, je sama siva in vezbujajoča, obolos siromaka. Glejmo na ljubezen realistično ali idealistično, ljubezen je eden osrednjih oblikovalcev osebnosti, tudi tim, produktivno orientirane.

Čeprav Fromm v prvem stavku samovšečno okvalificira svoja prizadevanja v tej knjigi za necenena, kaj je bolj ceneno kot nasvet bralcu, naj se „zelo prizadevno potruži razviti vso svojo osebnost“? Pošteno in dosledno avtor že na samem začetku odkrije svoje stališče: moralizem in pomiritev s stvarnostjo.

(Bistvo morale in moralizma je zadel Fourier z oznako „*impulsance mise en action*“, v nemočno dejanje; pomiritev s stvarnostjo, sicer je to že moralizem sam, se kaže v sprejemanju temelja blagovno-kapitalskega sveta, v nespregledanju, v ne-raz-očaranju neelementarnosti elementarnosti kapitalne družbe, „elementarne oblike njenega bogastva“; kritika je potem nujno neuspešna, postane, oz. ostane „kritična“ **ideologija** – misel, ki se ne vpraša (p)o lastnih predpostavkah.)

*Toliko razveseljivejši je zato članek Gvozdena Flega v zagrebški reviji Kulturni radnik br. 5/1974 – Quo vadis marksizme.

(Ad ALI JE LJUBEZEN UMETNOST)

Ljubezen je socialno-ekonomsko pogojena. Da ljudje danes ne gledajo nanjo tako, kot „bi morali“, je „v kulturi, ki v njej prevladuje tržna usmeritev“, povsem razumljivo. Zatorej zasluži pripombo sama družbena bit. Globočino te kritike in temeljno nedoumevanje, nedoumevanje temeljev zdajšnje stvarnosti izkazuje Frommovo ločevanje, razlikovanje med blagom in delom (– v svetu blagovno-kapitalskih odnosov!). (O tem še kasneje)

Težko artilerijo svoje kritike usmeri pridigarški kritik na dušno plat človeka. Da bi lažje manevriral, ljubezen „očisti“ spolnosti, oz. spolnost potisne v ozadje. Ljubezen enkrat za vselej postane „moč duše“. Po tem „očiščevanju“ ostane „smisel zadom“, „skromnost“, „strpnost“, „družabnost“ ipd.: same stvari, ki se jih je moč priučiti, če se le človek vzame v roke.

Ko postanejo vsebina ljubezni **moralni postulati**, ko je odmišljena človekova materialnost, predmetnost, čutnost, je začudenje, zakaj ljubezen v praksi nujno propade, se popači v svoje nasprotje (zakaj humanost v človekovi praksi izplahni), le še sprenevedanje, slepovidna hinavščina.

Po drugi strani je toliko lažje že kar lahko izpeljevati in uresničevati ljubezen v kraljestvu misli. Da bi pa teh izpovedi „lepih duš“ o svojih hotenjih kdo ne označil za spiritualizem, nastopajo kot statisti sociološke, ekonomske itd. kategorije – resda lepo počesane in umite ter vsaka zase, videz resničnosti, dejanskega življenja pa le dajo. Še sam Fromm je prepričan, da „gre zares“.

„Novi koncept svobode in ljubezni“ po Frommu (str. 14): „romantična ljubezen“, tj. „osebno doživetje ljubezni, ki pripelje do zakona“. Kaj je tu takovega? Ali je mar možno neosebno doživetje ljubezni?! Glavna in poglavitna stvar je, da se vse lepo konča v zakonu – v zakonu, ki je končanost ljubezni in svobode (**ideološko** je že ločevanje ljubezni in svobode: kot da bi bila mogoča nesvobodna ljubezen ali ljubezen v nesvobodi, svoboda, ki je ne ljubimo in v kateri ne ljubimo, neljubljena in neljubeča svoboda) – da bi meščanov ne bilo **strah**.

Pa še postavljanje **romantike** v današnji visokokapitalsko razviti svet: kvečjemu bi mogla v nekaterih družbah, vštevši našo, živeti mala romantika (ko situacija v mnogočem spominja na tisto po julijski revoluciji 1830).

(Ad TEORIJA O LJUBEZNI)

From ne vidi čez žensko kot mater – podoba, ki je ravno tako represivna kot podoba moškega – razumnika, ohranja stereotype ženske (pasivnost) in moškega (aktivnost), ne otrese se patriarhalizma in falocentrizma.

Na več mestih se nam razodeva krščanstvo v svoji pornografski zatajenosti in nesramni umazaniji. Npr. (str. 58): „Če ljubiš svoje meso in svojo kri, ni to noben dosežek.“ Trdim nasprotno: kako velik, radosten dosežek je, če ljubiš svoje „meso in kri“. Le telesni človek je zmogel predmetnega delovanja, tj. samorealiziranja.

Sicer pa tudi zatajevanje telesnosti „ljubi“ kri. Le da je to razlita kri, odprte žile in je ljubezenski akt ubijanje.

Dosledno temu je Frommovo pojmovanje **erotične ljubezni**. Kar naredi, je, da **fuk** ovesi z moralnimi predsodki. Potem govori o ekskluzivnosti „erotične“ „ljubezni“. Eros je ekskluziven le v družbi, v kateri je privatna lastnina način življenja (v družbi g. Ericha). V še vedno mogoči svobodni družbi bodočnosti bo vsaka ljubezen erotična. Le človek obtežen z borniranostjo kapitalnosti more klasificirati ljubezni ter nas strašiti s spakedranimi lepodušji, pervertirano splnostjo, izlivi usmiljenosti, vse človeštvo obsegajočimi ljubezenskimi čustvi, itd.

Ker ostaja pri goli genitalnosti, mora poklicati na pomoč **voljo**, da ljubezen naenkrat ni več „le čustvo“, ampak pstane bratovsko ljubeča **kupčija**; v vsem v vsakem mojem dejanju mora biti „presoja in odločitev“.

Ker je človek danes ves zatiran, mora še samega sebe zatirati. Da bi ohranil svojo podobo ustrezno, odgovarjajočo vsem nemogočim idealističnim etikam. Sprostitve si ne sme privoščiti, ker bi njegova mezerija v vsej živalskosti bruhnila na dan, v sestradani zverinskosti pustošila ne le okolje, njega samega bi oglodala do tja, kjer nalepitičenost izgine.

Odkritje predpostavke erotične ljubezni (str. 64-65): ljubim iz bistva svoje biti – drugega človeka doživljam v bistvu njegove biti. Pustimo ob strani problem odnosa med bitjo in bistvom in predpostavljamo, da človek ljubi iz svojega bistva, iz svoje biti.

Abstraktno vzeto je bistvo človeka delo, bit pogoji delovanja. V svetu kapitalno-blagovnih odnosov, ko je bit človeka **kapital** (kot osnovno produkcijsko razmerje) in njegovo bistvo **delo** (kot odtujena produkcija), njegova objektiviteta mrtvo delo in subjektiviteta umirajoča dejavnost (delo), ko mu je bit tuja in sovražna, pohabljanje njegovega bistva, ko je njegova človečnost radikalno nečlovečnost, izpričevanje življenja njegovo zanikovanje, itd., je tudi ljubezen, človekova možnost in zmožnost ljubiti v samem viru izsušena. Zaradi temeljnega protislovja – temelja ostalim protislovjem in totalne protislovnosti tega sveta, izvora ta svet obvladujočih zakonov, namreč razpornosti dela, razcepljenosti dela na konkretno in abstraktno delo, ko je konkretno delo še zakrita snovnost ovrednotujočega dela, se stvari, ljudje, njihova hotenja itd., v dejanskem nastopanju pojavljajo kot svoja nasprotja. Ljubezen je tako **sprevmjena ljubezen**, hotenja, postulati se pri dotiku tal sprevrnejo v svoje narobnosti, itd.

Fromm od daleč osveti izvir ljubezni, da mu grenke vode ni treba poskusiti. Sicer bi moral izpljuniti ves svoj arsenal določb ljubezni kot neužiten, zaradi neznosnega okusa kapitalnosti bi moral izpljuniti celo njemu tako ljubo „produktivnost“ ...

Ne moremo mimo vprašanja konformizma.

Fromm najprej globokoumno razlikuje „demokratske“ (–zahodne) in „totalitarne“ (–vzhodne) sisteme. V prvih je kokonformizem mogoč, v drugih ne – le nekaj mučenikov odpove pokorščino. Poduhovljen kot je, ne vidi **skupnega imenovalca** obojih sistemov. Pač pa vrže na mizo adut: v „zahodnih demokracijah“ se „ljudje hočejo prilagajati veliko bolj, kot pa so prisiljeni k prilagajanju (str. 27). Frommova konstrukcija sveta povsem ustrežajoče je, da vidi v **hotenju** ljudi manifestirajočo se svobodnost ter zadosten porok za dejansko bivanje in ohranjanje le-te. Da bi srečne zahodnjake kakšne zle sile utegnile navesti, celo prisiliti k povsem določenemu hotenju – to je že drugo obzorje.

Vzrok „zelo visoke stopnje konformizma“, kdo bi si mislil!, v teh istih demokratičnih družbah pač ni v Frommova domisljici, „da človek mora nekako odgovoriti na iskanje združitve ...“ (str. 26). „Mora“ itd., to je Frommovo kraljestvo, močvirje psihologije, zakaj pa so ljudje razdruženi, še več: zakaj **morajo** biti razdruženi, to našega misleca ne zanima več.

Nadalje: „soglasje vseh pa imajo“ zahodnodemokratični konformisti „za dokaz, da so „njihove“ ideja pravilne“ (str. 27). V narekovanje bi g. Fromm mogel z enako upravičenostjo dati katerokoli drugo besedo citiranega stavka. Ne gre za „soglasje vseh“ temveč za soglasje z vsemi. In ideje Frommovih konformistov so ravno tako „pravilne“ kot njegove lastne: „le fotografija te realnosti“ (Marx).

(Ad DEZINTEGRACIJA LJUBEZNI V ZAHODNI DRUŽBI – PRAKSA LJUBEZNI)

Ko gre v svoji kritiki nadjle, v razkrivanje ekonomske baze družbe, baze ekonomske družbe, se še pred koncem poti, in šele ta konec je začetek resnične kritike, utrujen ustavi. Odlučujoč vpliv na destrukcijo humanuma v sodobni družbi pripiše trgu, menjavi. Temeljno prevaro blagovno-kapitalskih odnosov jemlje kot neprevaro, najperfidnejše nasilje kot nenasilje: „koristni predmeti“ in „koristna človeška energija in spretnost“ postanejo **blago**, le-to pa pri svojem rojstvu, ko je porodničar doktor Fromm, postane **neprotislovno**, da se more kot blago „brez uporabe sile in brez prevare“ zamenjavati „pod tržnimi pogoji“ (str. 91).

Odgovor na „dezintegracijo ljubezni“ so, po našem ideologu, duhovne vaje. Predpostavke umetnosti ljubezni so disciplina, koncentracija, potrpežljivost. Predpostavke teh predpostavk spet niso pomembne, tako da more stopiti na oder postulat vse – posvetitve, oz. posvetitve – sebe – celega umetnosti ljubezni. V današnji družbi, kjer je človek brezpogojno, ne glede na njegove interese, želje, sposobnosti itd. povsem žrtvovan ekonomskemu procesu – sistemu, je Frommova zahteva utopistična (ne utopična!) ter ostaja samo zahteva – **wishful thinking**.

Skozi celo delo se vleče preferiranje človekove duše, duševnosti, človekovih duhovnih sposobnosti in lastnosti, oz. na drugi strani zapostavljanje čutnosti, predmetnosti, telesnosti. Fromm dosledno ohranja osnovno predpostavko nesvobodne družbe, delitev na

umsko in fizično delo.

Ne čudi, ko naš avtor izjavlja, da je „poprečni človek... občutljiv za svoje telesne procese“, tudi za „komaj zaznavno bolečino“, da je „biti telesno občutljiv... sorazmerno lahko“ (str. 123). Ne vidi ali pa noče videti grozljive degradacije, zatiranja, zoževanja, izganjanja in izginevanja človeške čutnosti, telesnosti v naši toliko hvaljeni civilizaciji: čutnost je bila zreducirana na danes vladajočo obliko – **posedovanje**, z njenimi vulgarnohedonističnimi podoblikami npr. zretje, prostituirana genitalnost...

Najvznemirljivejša pa je skrivnost, zakaj je lahko biti telesno občutljiv. Razkrito nam je, da zato, „ker si večina ljudi zamišlja, kako je, kadar se dobro počutijo“. Telesnost je tukaj le mišljena; ker si ljudje **zamišljajo** dobro telesno občutje, je „biti telesno občutljiv lahko“. Vendar nam ravno to Frommovo razodetje kaže, da biti telesno občutljiv le ni tako lahko, da je še celo težko dosegljivo dobro telesno občutje – čemu bi si ga ljudje sicer le **zamišljali** (in v praksi dosegali z različnimi nadomestki). Nekaj težjega in „veliko bolj problematičnega“ pa je „takšna občutljivost za mentalne procese“ – zato, ker „mnogi ljudje nikoli ne spoznajo optimalno delujočega človeka“ (123).

Zakaj se veliki duhoven ne zateče k istemu pripomočku kot pri telesnosti: **zamišljenju**, optimalno delujočega človeka? ! Zato, ker kot telesno bitje ostaja meščan in kot tak sprejema meščanske oblike telesnosti in nič ne pogrša „optimalno telesno občutljivega človeka“, kot miselno bitje pa je moralist in si umišlja, da ni od meščanskega sveta in v to tolikanj verjame, da lebdeč v etru svojih misli „meščansko delujočega“ človeka ne priznava za „optimalno delujočega“.

Fromm zapada v iluzijo, da je moč s spoznanjem in dobro voljo spreminjati svet, v obstoječih pogojih zaostrene nečlovečnosti in protičlovečnosti, opirajoč se na ista sredstva, delovati, živeti človeško, človeka dostojno življenje. Vprašanje zanj je samo „Ali smo zmogni?“, ne pa ali je možno (in kako).

Ne more mimo dejstva, da je „za izvajanje umetnosti ljubezni“ potrebna dejavnost. Vendar vse tako uredi, da mu ni treba sestopiti na realna tla: najprej je postavil ljubezen kot moralni, dušni,

gneseološki problem, potem pa ljubezen udejanjajočo dejavnost kot „notranjo dejavnost“. S tem zadosti tako marksistični zahtevi po praksi kot svoji „racionalni veri“ v moč moraliziranja in možnost ljubezni v kapitalski družbi – tako spretno, da mu njegove namišljene ljubezni ni treba omadeževati.

Ko tako utrdi svojo pozicijo, izjavi, da se ne strinja s stališči tistih „radikalnih mislecev“, ki trdijo, da sta ljubezen in sodobna družba nezdržljivi, da danes pomeni govoriti o ljubezni udeležiti se splošne prevare, itd. Avtorjem teh stališč očita, da opravičujejo cinizem in da ima ta radikalnost za posledico moralni nihilizem (str. 136).

Pozablja pa, bolje: ne seže toliko v globino, kar navsezadnje neprestano dokazuje, da bi doumel, da je cinizem „v stvarih in ne v besedah, ki izražajo stvari“ (Marx) ter se pridružuje vsem tistim, ki slepo ali miže ignorirajo in „pozabljajo“, da je ravno komunizem najdoslednejše **zanikanje vsake morale** („... ko je nasprotje med buržuazijo in proletariatom ustvarilo komunistične socialistične nazore... je bila obsojena na smrt vsaka morala...“ – Marx; torej je tudi teroriziranje z „moralno primernostjo“ ipd. izraz nesocialističnosti in nesocializma!). Sam je prepričan, da je „odgovor o popolni nezdržljivosti ljubezni in normalnega življenja pravilen le v abstraktnem smislu“. (Zakaj ni raje življenje v narekovajih?) Kapitalaska družba je namreč „gledano konkretno, kompleksen pojav. Prodajalec neuporabnega blaga ne more delovati ekonomično, ne da bi lagal; kvalificirani delavec, lekarnar ali zdravnik pa lahko. Podobno lahko ljudje različnih poklice „ljubijo, ne da bi prenehali delovati ekonomično“ (str. 136). Torej nam Fromm, potem ko je skozi cel traktat sam sebi lagal, svetuje laž. Resnica je v ekonomiji: lažimo si, da (se) ljubimo, da bomo lahko resnično ekonomsko delovali!

Namesto da se utapljamo v sklepnem akordu študije, preobloženem z najstvi, z na samem koncu izraženim avtorjevim dvomom v resničnost njegove osnovne teze ter temu pripojeni pogojni apokaliptični prerokbi, se spomnimo verza, ki ga Fromm sam citira nekje na začetku knjige:

L'amour est l'enfant de la liberte.

Nekdo je na odsotnost ljubezni pozabil. Da ne bi tudi mi.

TOMAŽ MASTNAK

TRIP ROJEVANJA OTROKA

Nadaljnja vrsta tripa je za nekatere ljudi imeti otroka. To je razširjen trip, trip, ki traja od trenutka, ko prvič zveš za življenja sposobno bitje v tvoji maternici, tja do občutka, da držiš na prsih drugo človeško bitje, pa še čez. Že sama nosečnost je vrsta tripa: vsakdanje življenje deliš s še čisto neznanim, hkrati pa že popolnoma znanim živečim organizmom, ki brca in se prekopicuje, je hkrati latenten in kativen; deli s tabo tvoje telo, a prejema lastne dražljaje in nanje po svoje odgovarja. Oba „delata“ za fizični, čustveni in duhovni prihod in odhod.

Prihod novega bitja v tuj svet, odhod (slovo) iz varujočega simbiotičnega okolja je čudež ločitve siamskih dvojčkov. V procesu rojevanja se dogajajo subtilne spremembe ritma gibanja, spremembe od udobne sibioze k ne vedno udobni ločitvi in samostojnosti. Otrok je ustvarjalen: ustvarja si pot skozi kanal rojstva. Mati ustvarja in daje z vsakim novim valom plime. Za ženske, ki ne morejo slediti plimi, je to zelo boleče, tistim, ki lahko, spremlja to „delo“ mogočen tok radosti, ki doseže vrh v končnem kozmičnem sunku. To je čas, ki ni niti zavesten niti nezavesten, čas, ko se prikaže otrok. Delček časa, ki je nad spominom in pozabljenjem. Super trip.

Z vsjo svojo medicinsko vžanostjo je večina Zahodnega sveta napravila iz naravnega procesa rojevanja skoraj nekaj politično nemogočega; naravnim silam rojstva je zanižana pravica do samostojne poti. Zaradi praktičnosti in v imenu sterilnosti mamico zadrogirajo, osedlajo in ukrotijo v položaj, ki naj pomaga njej in otroku doseči gloriozi prihoda in odhoda. Če lahko rečemo tripu trenutek transcendence, potem je ljubeče delo transcendenca.

iz knjige Ross V. Speck: *The New Families Youth, Communes, and the Politics of Drugs.* prev. s.f. (Humbly dedicated for osmi marec)

(Prispela sva. On je veliko večji od mene in veliko močnejši. Čelo pot sem mislila, kako bi ga imenovala. Peter ne. Sploh pa ne bi mogel biti Peter, ker je velik, obraz ima preveč poldolga, včasih se hvalbovno nasmeje in takrat sva si tako blizu, kot sva s Petrom nikoli nisva bila. Potem mislim vsa druga imena, pa smo si z vsemi tuji, da kar vprašam, kako bi ga imenovala.)

„Nič“ mi pravi. „Nobenega imena. Nič.“
Spet mi je tako žalostno. Tudi imena noče. Kako naj mu potem povem za otroka?

Skušam se zbrati in se sestaviti nekaj stavkov, da mora imeti ime, da si mora pustiti dati ime. To je za naju kot polica, kot togo, kot morje, kot kakokoli, kar ima ime. Tu če se bova kdaj borila zanj, tudi zato mora imeti ime, če ga bova imela rada, čega bova iskala, če mu bova pela, če ga bova sanjala, če bomo imeli družinski album.

Ker je bila pot vsa vijugasta in nepregledna in še temne barve, sva bila utrujena. Sedla sva tako, da je bil on spodaj in ker je toliko večji od mene, sem mu skoraj ležala v naročju. Zaprla sva oči, malo sva se podstikala z ustnicami, potem pa sva najbrž kar omahnila in spala sva dobro in zares, da sva bila zjutraj vsa srečna in se nisva od prejšnjega dneva skoraj nič več spomnila. To je lepo, ker sva potem lahko začela čisto na novo, bila sva še topla od sanj in vsa dobra od trdnega spanja.

„Petra bi,“ pravim, ker bi bilo potem lepo. Sklenil je roke nad mano in me začel tipati, počasi, kot da je prvič in se boji, da se mora bati, tudi v glavi in v očeh je bil ves mehak.

Jutra kar naenkrat ni bilo več in streslo me je, ker morava spet začeti živeti, ker še vedno ne vem, kako bi ga imenovala. Dežela še ni bila najina, komaj da sva vedela, da sva prispela. Vrata so bila povsod zelo velika, oken pa sploh ni bilo. Ko sva hodila, mimo, se niti zganilo ni za nama. Postala sva tiha.

Peter, Lev, ne lev, on ni Lev. Moja mama ga sploh ne pozna, kar je čisto prav, ker si že tako ali tako misli same grde stvari o meni. Zdaj, ko sva stran in sva le prišla v Deželo, bi mami lahko napisala dolgo pismo, da draga mama, tu mi je čisto lepo, saj se spomnim nate in tudi na Petra, po njem mi je včasih tako, da kar govorim naglas in mislim, da me slisi. Če ga vidiš, mu povej, da sva le prišla in tvoja Brina.

Nadaljevalo se je torej z jutrom, ki ni bil čisto nič začaran in je tako butnil v naju, da sva hodila tiho in se skoraj nisva videla.

Hiše in vrata in vrtovi in gdi se ni, da tudi oblaki in vse, vse, so bili še vedno zaprti in se še vedno niti zganili niso za nama. Nekaj velikga, ogromnega ali pa vsaj pomembnega se mora zgoditi, kar ima čarovno moč, da preskočiva cesto in se greba ljubezen, da nasleda ime in postava cvetni prah. Ali pa ujamem kakšno od besed, ki jih skoraj ni.

„Počakaj me!“ Začel me je prehitevati. Mogoče mi piše ljubezenska pisma in če se bo zdaj nenadoma ozrl name in me videl, bo, čisto mogoče je to, zdvomil vame, hočem da me mara, da ne dvomi vame, in da se ne ozre, če piše ljubezenska pisma. Tako.

Potem dolgo nič. Pri njem morda še vedno pisma, ozrl se na srečo veliko in, pri meni vse mogoče.

Od nemira me stiska v želodcu. Dežela je prazna. Kako to, da se nič ne zgodi?

„S to oranžo nastopaš kot z rumeno in se delaš, kot da je tvoja. Čisto moraš obrniti glavo, da vidiš, da ni zelena. In mi moraš ponuditi travo, da verjamem v plavo. Slisiš, kako to, da se nič ne zgodi?“

Mogoče tudi midva umirava, ko začneva govoriti v verah. Slisiš, mogoče.

„Nič ne slisiš. Najbrž ne piše pisem. In včeraj in predvčerajšnjim in še prej, ko sva hodila v Deželo? „Počakaj me! Strah me je hoditi za tabo, počakaj!“ „Kako dolga in ozka je ta dežela, vsa drugačna, kot sva jo videla doma.“

(Še sva v Deželi. On je še vedno večji od mene in veliko močnejši. Še dolgo potem sem mislila, kako bi ga imenovala. Peter ne. Nikoli ne bo mogel biti Peter. Potem sem mislila tudi druga imena in še smo si tako tuji, zdaj ga ne vprašam več, kako naj bi ga imenovala, ker se že dolgo ne pokličeva več.)

Ujela sem eno svojih jutranjih sanj. Položila sem jo zraven sebe, da sva se skoraj dotikali, in še malo zaspala z njo.

Ob takih dneh ne smeš nikdar misliti besede; nikam nasloniš glavo in jih živiš, besede.

Sedel je za nov, ameben, nemiren, čisto mišljen stroj.

Ko si veseli stvariti celo zgodbo, si rečem, da je tvoj, kjer se še ni čisto zares začelo, najbolj pravi začetek in da je zato prvi začetek šele v sredini.

Moram povedati tudi nekaj o moji ulici, ker velikokrat te stvari, ki jih bora pisala, skupaj zveva.

Vse najine stvari so znanej vam.

Potem pa vse lepe stvari, ki sem jih hotela napisati, napišem na začetku in zato je vse ostalo tako kratko.

Bolj kot bereš v časopisu, bolj kot verjameš svoji mami, bolj kot je sploh mogoče verjeti, in ker si ti tam in sem jaz tu in naju v resnici ni. Potem se hočem obrniti, pa nič ne vidim, tvoja izkaznica je na mizi, nekaj obkaj na stolu drugega ni. Mene je strah, prav tako kot tebe ni, bolj kot bereš v časopisu, in je sploh mogoče verjeti svoji mami.

Tisto pesem, ki jo pojeva.

S to oranžo nastopaš kot z rumeno in se delaš, kot da je tvoja. Čisto moraš obrniti glavo, da vidiš, da ni zelena. In mi moraš ponuditi travo, da verjamem v plavo.

in mislim, da je vse leporečje odšlo in, da je tako najbolj prav, da se je obrnil in šel, čeprav mi je postalo žalostno, počakaj, odmisli tisti kavo in sprehod, odmisli sploh vse skupaj. Strah me je, ker vsaka stvar tako hitro umre. Samo dotaknem se je, da bi jo spravila nekam k sebi, pa je naenkrat že moja, vsa moja in zato tudi druga, vsa druga. Zdaj me lahko vzameš s sabo v Afriko, vse te in še vse čase me lahko vzameš. Prvič me več ne moreš, ko si prišel in ko si kar tako, kaj kaj delajo pogledal po mizah in sta se najina kaj kaj delajo ujela in sem mislila, da bi šla s tabo v Afriko. In zdaj pravim, da je vse leporečje odšlo in da je to najbolj prav in je tako in tako že vseeno.

Brina Švigelj

Brina Švigelj

Iz dežele

Samo Simčič

1975 – ena izmed letnic tri do štirisočetne zgodovine. Ali se čutimo kot del časa? Ali samo preberemo številko in gledamo svet kot mehanično gibanje, ki nas kot v nezavednem deliriju premika kakor hoče – proti koncu tega in v začetek tretjega milenija? Ali prepuščamo to čutenje časa ter odgovornost zanj „nekim drugim“, „poklicanlm“, recimo abstraktnemu pojmu „znanost“, laboratorijem, raziskovanjem ..., v nasprotju s konkretno vsebino teh pojmov, to je človeku – ne abstraktnemu, splošnemu človeku, temveč samemu sebi, meni, tebi, njemu, nam.

Zakaj sploh imamo zgodovino? Zgodovino dejstev, filozofije, zgodovino umetnosti, estetike, zgodovino znanosti itd.? Kar je bilo pred njo ali na njenem začetku, je tako nejasno ali tako najbednejše, najbolj nevedno in zavrženo stanje človeštva, da se zdi, kako od tistih časov razstemo, kako se naš razvoj dviga hkrati z vsemi lastnostmi človeštva, ki nas od časa do časa ali stalno sočasno spet postavljajo v tisto prvotno stanje barbarske animalnosti, iz katere, trdimo, smo stopili na pot civilizacije. V tem razvoju, če ga hočemo čutiti, lahko vidimo „dušo človeštva“, „dušo“ zato, ker je to nekaj topliega, intimnega, ki se tiče vsakogar, saj vsakdo nekaj čuti in je to del nas samih; ker je to naša lastna „duša“. Evolucija bi bila namreč prehladna beseda, ki se tiče knjig in znanja, zato ji dodajmo ta topli pomen „duše“.

Predpostavimo, da naš razvoj dolguje svoj vzpon neke vrste predzgodovinski veličini človeštva, ki je zgrmelo na tla, kjer se je za nas začela zgodovina. (Morda je ta veličina, ki jo vidimo daleč nazaj, v resnici podoba bodočnosti, pa hočemo zato realnost vizije potrditi v neki predpostavljeni „materialnosti“ davne minulosti.) V tem padcu človeštva smo se ljudje osvestili in spoznali čas, ki ga moramo obvladati, da bi ne doživeli ponovno isti polom. To je

legendarno, to je mit človeštva. Dogodke smo začeli beležiti in imamo jih že tolikšen kup, da jih more le nizmerno široka in velikodušna zavest premeriti ter v njih doživeti čas kot „živo bitje“, kot „dušo“. Kar je bilo v bajeslovnem razdobju veličine in padca človeštva samo na sebi, je zdaj v nas samih, v naši zavesti in je odvisno od nas. Kajti takratna nevednost ali želja, da spoznamo vednost, nas je postavila na začetek zgodovine in izročila čas v naše roke. Od tu dalje se pričenjamo zavedati in imamo svoj svobodni, človeški jaz ter razvoj tega zaja. V času, v zgodovini, „osveščamo svoj jaz“.

Ali ni to skoraj „biblično“? Ne. Vse to lahko vidimo v zgodovini sami, v tem, kar gradimo mi, ljudje, kar je materija, kar lahko konkretno čutimo. Seveda, to bomo priznali samo, če smo velikodušni.

Iz tega odkritja sledi preprosto dejstvo. Imamo, prividno seveda, dve zgodovini. Druga drugi sta si zrcalna slika: sama zgodovina in zavedanje zgodovine – ali drugače povedano: dogodki in človek. Kadar gledamo v prvo, „zunanj“ zgodovino, lahko pozabimo nase, na ljudi, človeštvo. Kolikokrat se je to v zgodovini že zgodilo – s tragičnimi posledicami, ko je zgodovinski smisel, ki ga je človeštvo oblikovalo, potepal človeka samega in ga povedel na današnji rob samouničenja! Kadar gledamo v drugo, vidimo samo sebe in rušimo svet za svojo sebično rast. Zato sta obe zgodovini prividni in samo obe skupaj sta resnična enost zgodovine, enost človeka z vsem univerzumom.

Ali potem lahko z ledeno hladnostjo prebiramo letnico 1975? Zakaj jo omenjamo kot ob kakih novoletnih poslanicah? Omenjamo jo samo zato, ker se v tem trenutku najbolj jasno povezuje ta ČAS in MI in je torej „tukaj in zdaj“ izhodišče ZAVEDANJA in ZGO-

DOVINE. Ta hip postane čas živ element našega zasebnega življenja, zgodi se združenje dveh navideznih realnosti v tako imenovano „dušo“.

Kakor lahko za prvi milenij (tisočletje) našega štetja rečemo približno tako kot „začetek in razširitev krščanstva“, ki je med narode Evrope preneslo izročilo grško-rimske antike, lahko rečemo za drugi milenij nekaj podobnega. Prva stoletja v njem so bila priprava za njegovo sredino – humanizem, od humanizma naprej pa smo se napotili v superiornost človeka nad svetom: v tisti drugi, ogledalni podobi zgodovine pa bi dejali: v kraljevanje človeka nad samim seboj ali vsaj v nujnost tega samoobvladovanja. Drugi milenij je torej „era človeka“. Zdaj smo torej na koncu te ere. Postavili smo si prestol in oblast nad Zemljo, vso narodo in bližnjimi vesoljskimi telesi. Mi, ki živimo v teh letih, moramo vendarle vedeti za odgovornost našega sedenja na „prestolu“, namreč odgovornost tega, da vladamo samemu sebi, kakor vladamo vsem stvarim na svetu ali celo odločamo o propadu in življenju planeta.

Pesniška je veličina naše človeške moči! Toda vse, kar se v njem godi mehanično, je posledica naše lastne mehanične volje, neodgovornost do pridobljene moči. Treba je samo pogledati na ta mehanizem, pa se zavemo, da ga upravljamo mi. Kolikšen je napor in kolikšna odgovornost vzdržati to upravljanje! Prav rad se človek prepusti udobnosti mehničnega poteka stvari in ubija samega sebe, tako da njegov lastni, notranji potek v „duši“ postane enako mehaničen. To je ne samo nevarnost, to je tudi kralj tistega padca, ki se je zgodil pred našo zgodovino ravno zato, da bi se ne ponovila več. Ali pa si s sliko tega „predzgodovinskega in bajeslovnega padca“, ki je nekje nejasno v času, pomagamo predstavljati nevarnosti svoje lastne bodočnosti.

Dve zgodovini

**PRVI KURENT SI BIL
IN VMES JIH JE NEKAJ BILO
ZADNJI KURENT SI BIL –
ZA TEBOJ JIH ŠE NEKAJ BO**

**PUSTNI GODCI SO ZAMAN
V PREDPUSTU ZAGODLI
ZALOSTNO ŽENITOVANJSKO PESEM**

Teško si sunil z ježevko
v sinje tkivo neba.
Vse zarje sveta
so zakrvavele
na tvoj dan.

Nad slemenom domačije
se je izbočil svod
oskropljen z mojo krvjo.

Na pepelnico
se preleviš
v angela. |
Ne spoznam te.
kurent ,
v tvojem neznanem obličju.
Vprašam se – kakšen
prideš
jutri.

**KRVAV ROBEC JE SEGNIL
V SNEŽNEM BLATU**

KOMPARACIJE

- I. Najina gnezda
so ugasli planeti
nad katerimi ni vredno
jokati
- II. V trenutkih ko me
ugiblješ
se preselim na temno stran
meseca.
Tako me nikoli ne boš videl.
- III. Najine prepletene korenine
so zrasle
iz ugaslega vulkana.
Prešibke so, da bi ustvarile ogenj.
- IV. Kaplja tebe je okamenela.
Kakor da je biser
sem jo shranila
v svoji votlini.
- V. S teboj ali brez tebe –
vseeno,
le da pridem do konca
Z vrha je
tako dobro
videti
svet pod seboj.
- VI. Kako malo si lahko
vsem ostalim
– človek –
kako veliko si lahko
mojim večerom
– moški –

PESMI

Past si mi nastavil
v rdeč kožuh,
ki sem slepa legla vanj.
Režal si vame z zobmi
koruznimi zmi,
jezik ti je krvoločno
molel do pasu.
In ježevka je zbodla
je zbodla
zibel v moji globini

Kot živa ježevka
se na pustni dan
okrvavljena spuščam
med skrivnosti drugega spola.
Vse kurente
sem pobila
z melodijo
tvoje piščali
Moji robci se ne bodo
bleščali na njihovih prsih.

Ko godba postane finale
poslednjikrat butneš
v moje južno nabrežje.

Zategli svatovski klic moža
se ne izpoje
brez nežnega odgovora žene

Do krvi si me odprl
na preklet pustni dan.
Posesal si mi ves

sok,
ki sem ga hranila
rodovom.
Mojo čast si okrvavljeno
vrgel v blato.

V meni je preteče vzbrstela
slutnja.

14

**Ifigenija Zagorič-
nik - o letraset-tek-
stu**

kar je polkrepko si misli v pravem pomenu besede

letrasettekst berem, kadar ga imam. v najbolj mojem
ali v manj mojem jeziku.
letrasettekst lahko razstavim in sestavim, kot hočem,
da je najbolj prav (kdo ne pozna legokock)
letrasettekst lahko bereš tudi ti, ki ne znaš brati.
letrasettekst priporočam vsakomur.

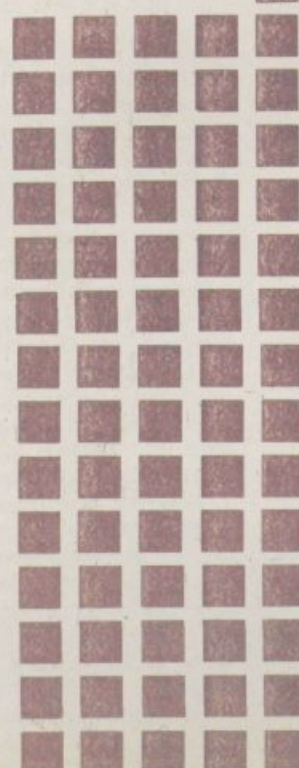
bistveno za letrasettekst je, da lahko vzameš iz njega
bistveno.
tisto bistveno, ki je zate bistveno.
bistveno v tistem času, ko jemlješ.
tisto bistveno, ki ga hočeš pokazati za bistvenega.
ki ga hočeš izpostaviti.
neko rešnico.
zase ali zane.
zate ali nete.

misli o letrasettekstu, kar hočeš.
reci o njem, kar hočeš.
tudi, kar bi rad.
in seveda – narejeno je, kar se naredi.
to, kar je narejeno, je posledica branja letrasetteksta.
je izvleček.
to, kar se vzame ven.
to, kar bi se podčrtalo, če bi se ne dalo vzeti ven.
in nihče ne ve, kaj bi vzela ven zdaj, kaj bi jutri, kaj
ne bi, kaj bi vsakič, kaj bi kdo drug, zdaj ali nezdaj.
bolj kot jaz je zgovoren letrasettekst sam.
sam me je nagovoril, naj govorim.
sam mi je tudi rekel, kaj naj govorim.
ne rekel.
pokazal mi je kaj naj pokažem.
dal je, kar naj vzamem.

citati I

citati letrasetteksta,
ki ga še nihče ni bral.
nič ni vzeto.
kot tak omogoča vsa raz-
biranja, vsa jemanja, ki
so sploh možna, ta se
lahko zračunajo na nava-
den papir ali z računal-
nikom, ali preprosto-
neskončno.

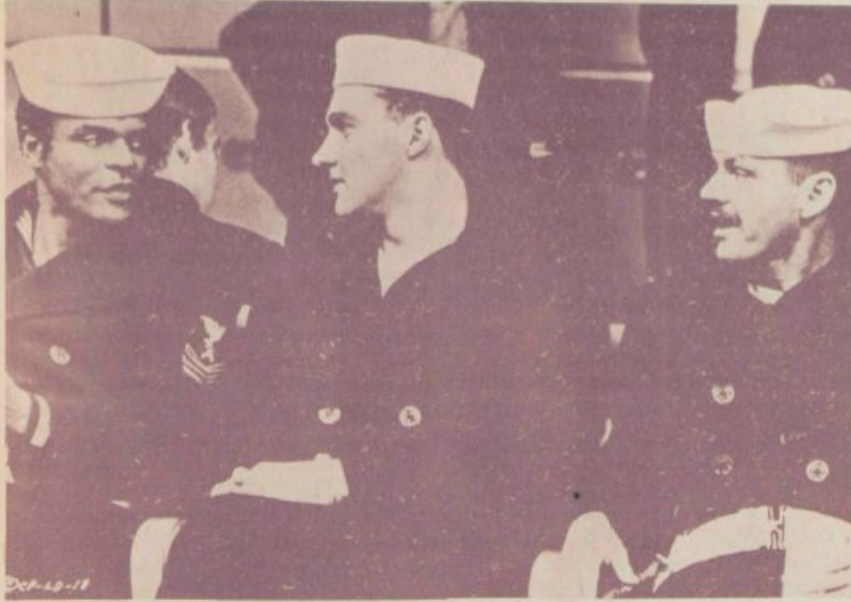
R41 design

citati II

citati letrasetteksta,
ki je prebran do kon-
ca. malo po malo ali
vse naenkrat (kar se
zgodí redkokdaj redko-
komu ali nikoli nikomur)
navadno se prebira
(jemlje) postopoma, se
in spet, zdaj se pokaže
nekaj, potem nekaj, ne-
kaj se skriva in se
pokaže nekaj drugega,
tako in drugače, kakor
kdo.

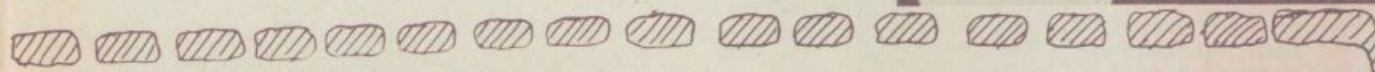
FEST - 75
HRABRI NOVI SVET
 beograd
 7 - 15. februar 1975

Skušnija s FEST-om 1975, najambicioznejše zastavljeno jugoslovansko filmsko manifestacija, se skoraj prav v ničemer ne loči od lanskoletne. Gotovo je, da so bili filmi drugi, novi, toda v tistem, kar v končnem, celokupnem razmisleku festival okarakterizira ter mu opredeli njegove najizrazitejše težnje, letošnji beograjski filmski dnevi niso izstopili iz že ponavljajoče se orientacijske sheme, iz že znanega in izrabljenega modela. Situacija, ki jo je bilo moč zaslutiti ob tretjem in ki se je nato vidneje pokazala ob četrtem FEST-u, je morda prav letos najočitnejša. Huxleyev moto „hrabri novi svet“ je ponovno ostal prazen, formulacija, ki je skoraj popolnoma neustrezna vsebini festivala zadnjih dveh, treh let, razen, če se nam pravi pomen pojma „hrabrost“ razkrije v stavku Roberta Evansa, producenta filma VELIKI GATSBY: „Delanje mnogomilionskih vilnov je najnovejša umetniška forma dvajsetega stoletja“.

Primarni namen, propaganda dobrega, v veliki meri tradicionalnega in konvencionalnega filma, je bil v kaotičnem stanju distributerske mreže in sploh naše filmske kulture opravičljiv in

osmišljen le ob prvem in drugem FEST-u. Kasneje je, prav zaradi posredovanja festivala samega, ta funkcija postala absurdna in nesmiselna, kar je jasno razvidno iz dejstva, da je bila več kot polovica filmov prikazanih v uradnem programu „NAJBOLJŠI FILMI SVETA“ že pred prikazovanjem v Beogradu odkupljena. FEST je tako svojo vlogo potencialnega in naprednega regulatorja stanja v jugoslovanski kinematografiji zastavil za menagersko posredovanje, manipulacijo velikih denarnih interesov, business in zgolj propagandistično zaslepljevanje mas, ki jim je film ponavadi le zanimivo nedeljsko razvedrilo.

Filme, ki so bili prikazani v uradnem programu „Najboljši filmi sveta“, lahko kljub raztegljivosti in vepomenskosti kategorije označimo z dobrimi. Toda več kot polovico te produkcije je mogoče vklemiti v sistem komercialne mašinerije. Znotraj kompleksa „delanja - prodajanja - odkupovanja“ se film razumeva predvsem kot tržno pridobitniško blago, razbremenjeno kakršnih-koli drugih intencij razen zabavno potrošniških. Film se je ob svojrojstvu dogodil kot sejmersko čudo, cirkusantsko magijske naelektrenosti in privlačnosti, kar je skoraj v stoletni zgodovini do danes ohranil kot neodtuljivo lastnost. Prav zato pa med tritisociimi filmi svetovne letne proizvodnje izberemo komaj nekaj deset, ki bi jih lahko

1

aaaa
 bbbb
 dddd ee
 ffff
 ggghhhh
 ijkkk
 lll mm
 pp
 qq
 ss tttt
 uuuuuu
 v w
 xxx zzz
 &!!!?? (())
 ..... , , , , ,

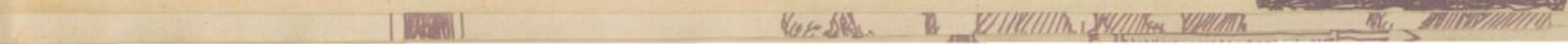
citata letrasettekstov, ki sta bila že brana.
 koliko bistev je bilo že vzetih? !
 kolikor delovnih ljudi? !
 kolikor delovnih trenutkov? !
 vzela sem najobsežnejše od bistev, ki so še možna, in ga
 v celoti izpostavljam, ko citiram letrasettekst III
 (in tudi IV).

ostane nekaj zverženega.
 napol prozornega.
 zdrsanega.
 izžetega.
 temu ne vem imena.
 tudi ne vem, kako bi se porabilo.
 zavržem kot limonine olupke. (pogosto zavračam)
 sežem po svežem letrasettekstu (glej citat I)
 ne da bi kaj premišljevala.

stop

stop.

tisto izžeto.
 ne smem metati proč.
 zbiralabom.
 spravljalabom.
 dala bom vezati v knjigo.
 knjiga, ki je ni treba brati, k
 vse je vzeto iz nje.

Imenovali umetniške stvaritve. V tej perspektivi so bili za svetovno kinematografijo najodličnejši ameriški filmi iz tridesetih let, hollywoodske megalomanske „tovarne sanj“ ter celoten razpon programiranih žanrskih kalupov. Vse te standardizirane modele odkrivamo v številu novih variant tako melodrame, komedije, ganstrskega in pustolovskega filma... (VELIKI GATSBY Jacka Claytona, METULJ Franklina Schaffnerja, VBOJ Georgea Roy Hilla, KALIFORNIJSKI POKER Roberta Altmanna, UMOR V ORIENT-EKSPRESU Sidneya Lumeta, KITAJSKA ČETRT Romana Polanskega...). V konvencionalnem načinu gledanja so vsi ti filmi neoporečni (sem lahko prištejemo še ZARDOZ Johna Boormana, IZGANJALCA HUDIČA Williama Friedkina...), scenarijsko dramaturško domišljivi, „briljantno“ zrežirani, kamera je funkcionalno uporabljena, skratka, v obrtniškem pogledu dosegajo maksimalno možen perfekcionizem. Problematičnost teh filmov se nam razkrije šele v razmisleku o smislu soočanja z njimi. „Film ni bil izmišljen, da spremeni svet.“ Zaradi svoje iluzornosti in podobnosti s stvarnostjo, pa je prav film med vsemi umetnostmi v najintenzivnejšem odnosu do sveta. Zato je razumljivo, da se po ogledu filma naše razumevanje in gledanje sveta spremeni, da niti svet niti mi nismo več isti. V primeru prej omenjenih filmov pa sta ta dva nivoja zelo vprašljiva, v kolikor ne vidimo spremembe v dodatni in odvečni informaciji o nekem bolj ali manj spretnem dramsko-narativnem variranju.

Komercializacija kot najznačilnejša lastnost festivala se je polastila tudi programa avantgardnega in eksperimentalnega filma. V „Vidikih“, kjer so bila lani predstavljena dela, ki so na ta ali oni način radikalno posegala v filmsko tradicijo, smo letos videli tudi nekaj zgolj šokantnih in frapantnih filmov (NEMORALNE ZGODBE Walerijana Borowczyka, NARAVNA VELIKOST Luisa Berlange) le navidezne originalnosti in revolucionarnosti v načinu estetske organizacije registrirane stvarnosti.

Edini program, ki je po svoji ambiciji izstopal iz vodilnega selekcijskega principa, je bil „Forum mladih“. Toda usmeritev enega vzporednega programa, ki se je zaradi natrpanosti uradnega programa odvijal v precejšnjem zatišju, ne more popraviti vseh napak in grehov festivala. V okviru te selekcije (njena enostranskost je morda v tem, da so bili filmi izbrani le iz berlinskega festivala) so bile predstavljene stvaritve mladega, novega filma vključno z deli s tretjega sveta. Jasno je, če nočyfestival ostati še naprej okostenela in enolična formula, da mora postati angažiran propagator in popularizator nestandardiziranega in neortodoksnega, modernega in novega filma, filma, ki vrže človeka iz vsakdanje otopelosti ter zahteva pozornost in odprtost do sveta. Misel nekega filmskega kritika o iranskem filmu MİRNO ŽIVLJENJE režiserja Sohrab Shadid-Salesa, da „bojo ljudje, ki iščejo v filmu akcije, ki naj bi zapolnila njihovo notranjo praznino, imeli ta film za dolgočasnega, ker so gluhi za tišino in slepi za like...“, je moč kot nekoliko potencirano ugotovitev v njenem negativnem pomenu aplicirati na precejšen del festivalske orientiranosti pri sestavljanju programov.

SILVAN FURLAN
– konec prihodnjic –

KATARZA, ZGODOVINA, VLADANJE (Romana Polanskega Macbeth)

Panem et circenses (uvod)

Na določeni stopnji dojemanje umetniškega dela nujno vsebuje postavljajanje doživljajočega subjekta v vlogo protagonista predstavljenega dogajanja, vendar ne dogajanja kot celote, ampak bolj posameznih sekvenc. Tako doživljanje razpade na niz čustveno zelo močno doživetih scen. Distanca, ki kljub temu obstaja, je pogojena z razliko med časoma uprizorjenega dogajanja (tu: srednji vek) in časom doživljanja. Posledica je nekakšna zrcalna slika, realno-nerealno.

Rezultat takšnega doživljanja, ki je hkrati posredno in neposredno, je gnus; gnus, ko izpijem zvarek, gnus, ko mi odleti glava (v zrcalu! Kdo pravi, da zares? Od tod izvira tudi olajšanje ob komičnih scenah) se pravi, da „ono drugo“ ni bilo res, da so bile le „hude sanje“. Sanje pa so seveda že po definiciji nekaj neresničnega, nekaj, česar se je dobro čimprej otresti, sicer se rado dobi status sanjača človeka, ki sanje zamenjuje z resničnostjo oz. misli, da so tudi sanje resnične. Te pa seveda nikakor niso resnične, znanstveno razgledan človek vendar ne more verjeti takim vražam). Gnus lahko dobi svoj izraz v odhajanju iz dvorane, lahko pa (tu ima odločilen pomen način življenja in struktura mišljenja v naši družbi: splet konvencij ipd.) se potiska, zatira in prihaja na dan kot odobravanje; kot sadomazohizem, skratka pervertiran užitek: gladiatorstvo dvajsetega stoletja. Doživljajoči subjekt je gladiator in gledalec hkrati. Levi ga trgajo samo v ogledalu, vendar se drugače kot v ogledalu videti ne more. Doživetje potiska, a je še vedno realno: Macbeth razbije zrcalo.

Morda pa res potrebujemo gladiatorske igre.

PREKLETSTVO, MISTIKA, OČIŠČENJE

Na koncu svojega vladanja živi Macbeth v ekstazi, je nad čustvi. Ko se ubije kraljica, pravi: „Naj bi bila pozneje umrla: bil boljši čas za tako bi besedo“. Vendar še vedno nosi v sebi nagnjenje k razmišljanju; v sebi nosi vedenje o tem, da je zapisan koncu: „Le ugasni, ugasni, kratka luč! Življenje je potujoča senca, beden glumec, ki se razpreza svojo urico po odru in potem o njem ni sluha. ke pravljica je, ki bedak jo pravi, vsa zvočna in vsa burna, brez pomena.“ Popolnoma je odrešen šele takrat, ko ga vsi zapustijo. Takrat tudi razmišljanja in vedenja ni več, ostane le še direktno (mistično) videnje. Macbeth je kralj samo še samega sebe. Lahko se bori tudi proti usodi, čeprav je „poraz“ neizbežen: poraz ni več poraz. Njegova smrt je ekstaza, kakor zadnji trenutki njegovega življenja in je tako življenju ekvivalentna.

Macbethovo očiščenje nastopi preko mističnega izkustva. Najprej se ga boji, potem se mu postopoma predaja. Nekaj časa razmišlja o tem, da bo uničen, potem se te misli zgrabijo v ekstazi, ko se življenje združi s smrtjo v eno.

Tragično dogajanje evropske zgodovine v sebi ne nosi katarzičnega momenta. Katastrofam ne sledi pomiritev. Ne očiščuje niti boj, niti zmaga, niti poraz; zlasti pa ne zavladanje in vladanje. Malcolm bo slab kralj („On nima dece“, pravi McDuff...“ Preboril bom, a tudi čutiti moram kot moč“, pravi Malcolm, ki mu potiska meč v roke). In če McDuff ne ubije Macbetha, ga bodo preganjali duhovi njegove pobite družine: na dnu je strah. McDuffovo dejanje je spočel strah in ostane v praznem: „Pozdravljen, kralj. Zakaj to si“. Vendar je zdaj Malcolm tisti, ki „časti vise na njem kot velikanov plašč okrog tatiča pritlikavca“, kajti Macbeth je očiščen. McDuffov pozdrav kralju dobiva prizvok ironije.

Vladanje je prekletstvo: Macbeth ga je odrešen preko mističnega izkustva. Po tem njegov boj ni več boj, poraz ni zmaga in ni poraz; življenje in smrt sta isto. Zmagovalci bojo praznovali zmago, ki je njihovo prekletstvo, medtem pa Donalbaina, kraljevega sina, pot vodi k veččam (s to sceno, ki je pri Shakespearu ni, Polanski zaključuje film in tako jasno nakazuje smer, v katero mora iti interpretacija tega dela).

Mistika je odkrivanje človeške dimenzije samega sebe; ne poznajo je zmagovalci, poraženci, vladarji – kajti njihova preveč edina dimenzija je zmaga, poraz, kraljevanje, boj. Občutijo jo kot nekaj tujega: odtujeni so svoji globlji človeški dimenziji.

Macbeth nam ponuja revalorizacijo mistike.

PS: – Morda je oficialna kritika film prav zaradi tega prezrla; edina kritika, ki se je pojavila (J. Lukič–Zlobec na radiu Študent), pa je izkazovala ravno tisto odtujenost in enodimenzionalnost, o kateri film (med drugim) govori.

Srečko Fišer

(Nadaljevanje poskusa ne samo estetske določitve gléde na komad Erica Burdona, ki se je kot single pojavil l. 1967)

I

Razpad logike subjekta reduciranega na njega samega je razpad njegove emocionalnosti, razpad moči racionalizacije, razpad zgodovine v tem „meni samem“. Vse bolj ekspanzivna senzualnost ni odgovor na meje lažne eterične ljubezni. Resnica „See, See Rider“ postane faktografija mej svobode zarisanih v vsakokratnem individualnem STRAHU. (Zapisano na enki list pozimi 1974)

Ekskurz 1

Ameriški jug v svoji govorici določa jezdeca za človeka, ki beži z vzklikom: „See, See!“ – človeka, ki beži pred prevaranim soprogom, in gre za beg, ki je na življenje in smrt, beg, ki je hiter, kolikor je konj preganjan z vzkliki: „See, See Rider!“ (Iz See See Rider – Tribuna 73, št. 23–24)

S e d a j (12. 12. 1975) – nedelja, nedelja sončen dan

Tisti idiom ameriške govorice je v dosedanjih zapisih povnanjil neko svojo splošno vsebino, ki je vpraševanje po BEGU, ISKANJU, STRAHU, JEZI, SMEHU, KRIVDI, vendar vseskozi tako, da smo skušali v jeziku ohraniti odsotnost distance, kar pa sploh ne pomeni, da so ti zapisi nič drugega kot osebne ekspresije. Predvsem daleč od tega in le samo kdaj pa kdaj tudi to.

Zuborenje govorjenja okoli nas postaja dolgočasno. Institucionalizira se nekakšen jezik samoabstrahiranih subjektov povnanjevalne moči, jezik, v katerem lomasti grozljiva (skoraj religiozni v najslabšem pomenu besede podobna) determinacija vsega kot OBJEKTIVNOSTI. Neko totalizirajoče spoznanje iz ravno tako objektivistično določene!!) popolne shizofrenije ima v tem kontekstu skorajda klasično lastnost adekvatnosti.

Tako postaja svobodno govorjenje zaprto nekam v svoj lastni prostor. Gre za to, da je vesela igra v jeziku kot vibriranje skozi mnoge medije vse manj dojemljiva in ne veš več čemu mediji, če te ne zanima njih „objektivna“ funkcija. V tem prostoru nastaja otožnost, ki jo je mogoče uporabiti proti mišljenjskemu in dejanskemu potepu kot njegovo krivdo.

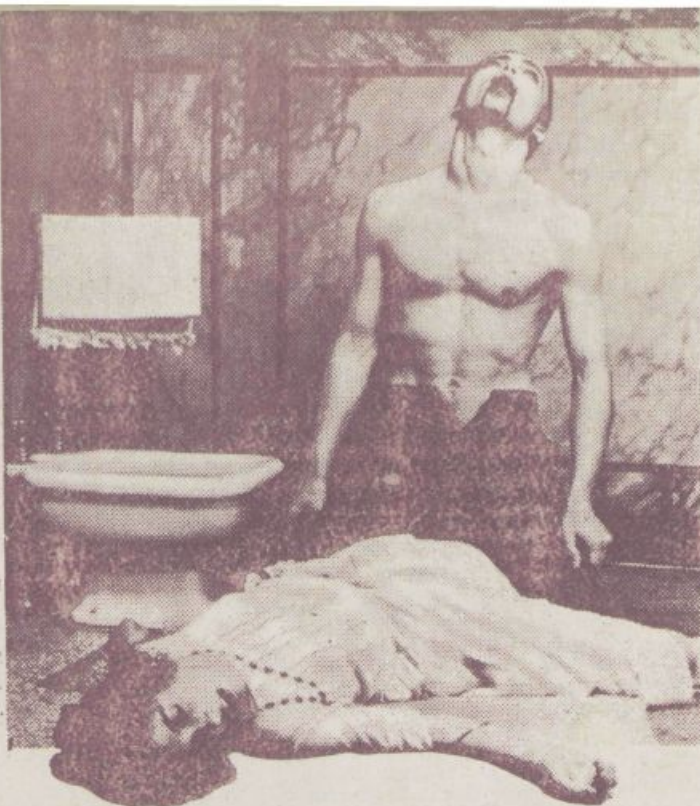
Ekskurz 2

Človeška bitja, ki niso niti lutke niti angeli, ostajajo nastanjena znotraj carstva jezika. A da bi bilo mogoče naravo, potem stvari, potem druge ljudi, potem lastnosti navadnega življenja doživeti iz položaja, ki ni onesposobljeni položaj opazovanja, si mora jezik povrniti svojo čilost. Kakor Rilke opisuje v deveti elegiji, rešitev jezika (z drugimi besedami, rešitev sveta skozi njegovo ponotrčenje v zavesti) predstavlja dolgo, neizmerno težko nalogo. Človeška bitja so tako „padla“, da morajo začeti od najenostavnejšega jezikovnega dejanja: od imenovanja stvari: (Susan Sontag: Estetika Molka – 15. odlomek)

Častnost ostaja in reže pore v monolit obstoječe svetovne forme, kajti v njej se poraja klateštvo neobremenjeno s krivdo, ki mu je sicer naložena od zunaj. Tisto kar je ljubezen in elementarno občutje živosti se ne ohranja kot vedno enako in je številno v nahajanju svojih vedno drugačnih oblik in odnosov, kajti tudi determinirati se ne dovoli. Vendar tu ne gre za kakšen primitivni vitalizem, gre za prostor nastajanja imen za nove barve.

Subjektivnost klateštva ni več konstituirana po prvem meščanskem pojmu svobode, ki je še kot predaja zakonom divje prirode narave pomenila umik iz okrilja posesivnega sveta – zaradi pridobitve lastnine. Izročilo klateštva pa je ostalo in diggerstvo Gerrarda Winstanleya iz 17. stoletja je v 20. stol. dobilo novo formo.

Danes se ne izplača več biti Indijanec, je pa lepo nastaniti se v indijanskem rezervatu, četudi vse skupaj ne traja zelo dolgo.

ANDY WARHOL'S DRACULA

II

Andy Warhol – poosebljenje degenracije Umetnosti, je eden največjih realistov, saj je uveljavil blestečo potrato prostora in časa, da bi nanizal v svojih matricah ponavljanje in ponavljanje in vsaka partikularna ponovitev kot enota v kontekstu teh ponavljanj daje realistično sliko tistega, kar je v normalno(!) sistem svetu ENO. Najbrž ni potrebno posebej pripominjati koliko je to „eno“ tvorba razmnoževalnega procesa. In vendar je Warhol nekdo, ki vzpostavlja neko specifično intelektualno distanco. Če pa bi bili razpoloženi obupno resignirano, bi morda rekli: „Se zadnjič se je zgodilo, da je neka subjektivnost vzletela nad morjem reproduciranja in omasovljenja in je tako točka na poti k temu, da bo VSE to samo.“

Naj bo takšna resignacija prepuščena Orwellistom in progresivnim pozitivistom (vsakim na eni strani nasprotja), kajti neko vibriranje muzike, ki je obvladala medij lastne reproduciranosti, opozarja da ni tistega časa ali nečasa, ko je sploh mogoče v polnem pomenu izreči besedo VSE. Na klateškem obzorju se ne riše noben konec in tudi supercesto ki obmejuje prerijo je mogoče prečkati peš. Saj veste to je tam, kjer spregovore živali in se moreš zamisliti v številnih poezijah.

Neusmerjeno zanimanje je vedno bolj razširjeno in nastajajo originalne eklektike.

Darko Štr

ZABELEŽKA

19. 2. 1975 smo v Gleju gledali kraljevsko pravdico.
Gledali. Gledali gledali. Poslušali.
Poslušali poslušali.
Videli? Slišali?
Bilo kar lepo.

I.Z.

REVEŽ SE NE BO PRITOŽEVAL NA OBLAST, ČE GA IZOBRAZIMO.

(Uradna etiopska izjava povzeta po biltenu študentov Etiopije).

ETIOPIJA

Njen trenutni položaj

Novejša dogajanja v Etiopiji so že nekaj časa v središču mednarodnega interesa. Pomemben vzrok je pravzaprav nepričakovan razplet dogodkov. Na zunaj je zgedalo, da je oblast dolgoletnega cesarja Haile Selasia trdna. Toda uporniški vojaki so ga z lahkoto vrgli s trona.

Jugoslavija je že dolgo prijateljica te dežele in njenega dosedanjega voditelja, in jo dogajanje v Etiopiji še posebej zanima. Etiopija je bila, kot vemo, tudi ena izmed pobudnic politike neuvrščenih. Tudi novo vojaško vlado je jugoslovanska uradna politika uradno podprla v njenih prizadevanjih. Nova vojaška vlada je s prevzemom oblasti prevzela veliko problemov, ki jih prejšnja vlada niti ni skušala reševati. Na primer lakota zaradi dolgotrajne suše, neverjetna zaostalost v načinu proizvodnje (orjejo še z lesenimi in kamnitimi plugi) in v kulturnem pogledu (skoraj polna nepismenost). Omenil bi še neverjetno razliko med Adis Abebo kot enim najmodernejših mest v Afriki in podeželjem, ki še vedno živi v fevdalizmu.

Težave so tudi z muslimani.

Študentje so vedno pomenili progresivno silo. Četudi neorganizirani (organizacija ni bila mogoča) so le nekaj delali, predvsem demonstrirali. Takoj so podprli vojaško vlado in proklamiranje etiopskega „socializma“. Problem je tudi nacionalno vprašanje. Prevladajoči narod so Amharci, ki jih je okrog četrtnina. Cesarstvo je nacionalno vprašanje reševalo s silo, nova vlada pa tudi ni veliko naredila. Največji problem je v Eritreji, obmorski pokrajini, ki se že od leta 1961 z orožjem bori za narodnostno osvoboditev. Eritrejsko ljudstvo, ki ga vodi eritrejska fronta (ELF), zahteva mednarodno priznanje. Vlada pa jim očita, da so separatisti, uradno imenovani „banditi“.

S kratkim zgodovinskim pregledom bom skušal prikazati novejšo zgodovino Eritreje in cilje ELF.

ERITREJA

Eritreja je bila italijanska kolonija od leta 1890 – 1941. Leta 1890 etiopski imperij ni obstojal kot danes, zato je pomebno da sta bila evolucija Eritreje in etiopskega imperija simultana zgodovinska fenomena. Iz tega sledi, da je italijanska okupacija Eritreje in Etiopije potekala bistveno drugače. V Etiopiji je bila fašistična okupacija veliko krajša in motena s stalnim odporom. Eritreja je bila manjša in se ni upirala. Zato je italijanska okupacija etiopsko družbeno strukturo (fevdalno) pustila nedotaknjeno. V Eritreji, ki naj bi bila baza italijanskega kolonializma za napredovanje v Afriko, je skoraj petdesetletna okupacija pustila vidne posledice. Med angleško okupacijo 1942–1952 se je ta razlika še povečala. Angleški interes je bil okrepiti eritrejsko nacionalno gibanje proti etiopskemu fevdalizmu, ki je želel Eritrejo kot „zgodovinsko“ provinco. Prišlo je do lokalnih bojev in močnih nasprotij. Situacija je bila že tako napeta, da so že v OZN morali razpravljati o Eritreji. Po dolгих razgovorih je bil končno sprejet ameriški predlog o federaciji Eritreje z Etiopijo, ki je začel veljati 19. septembra 1952. Ta navidez najbolj pravična rešitev je bila le krinka imperialističnih interesov, kar se je hitro pokazalo. Takšna rešitev je predvidevala široko avtonomijo za Eritrejo. Eritrejci so imeli pravico do svoje ustave, svojih strank in parla-

menta, ki je bil sestavljen po splošnih volitvah. Tako je prišlo do velikega nasprotja med fevdalno Etiopijo in vsaj normativno, veliko bolj demokratično Eritrejo. V osrednji Etiopiji namreč ni bilo ne demokratične ustave ne strank ne volitev. Tako stanje seveda ni dolgo trajalo. Ze konec leta 1952 so imele imperatorske čete popolno kontrolo. Tudi v Eritreji so bile takoj odpravljene politične stranke, delavski sindikat (eden imed prvih v tem delu sveta), prepovedali so časnike, ukiniti eritrejsko zastavo, razveljavili ustavo in seveda razgnali demokratično izvoljen parlament in vlado. Cesar je postavil svoj parlament in svojo vlado.

Ze samo iz teh dejstev vidimo, da eritrejsko osvobodilno gibanje ni banda separatistov, ki želi le odcepitev od svoje matične dežele. Mislim, da mora eritrejsko osvobodilno gibanje zagovarjati nekaj, kar je tako ali tako pravica vsakega ljudstva. Zalostno je, da se večina svetovne javnosti ni niti leta 1952 niti kdajkoli kasneje zganila kljub očitnim kršenjem sklepov OZN.

Desetletja federacije je označil val terorja, ki je seveda naletel na odpor. V tem času je bilo zaprtih na tisoče ljudi. Leta 1962 je bila Eritreja tudi formalno priključena cesarstvu. Pasivni odpor se je spremenil v oborožen boj. Letá 1965 je s podporo sosednih arabskih dežel zajel celo deželo. Danes eritrejska osvobodilna fronta kljub majhnemu številu oboroženih borcev dejansko kontrolira celo ozemlje. In to je sila, za tareo mora sama etiopska vlada priznati, da je nepremagljiva. Govoriti mora o tisočih „separatistih“, ki so padli, medtem ko je mrtvih le nekaj deset etiopskih vojakov 212 (poročila iz Vietnama). Pogovori, ki jih je etiopska vlada imela z eritrejsko buržuazijo (z eritrejsko osvobodilno fronto – banditi se zgeda ne želijo pogovarjati) niso uspeli. Eritrejska buržuazija ni mogla govoriti le v imenu svojih interesov, ker je povezana z osvobodilno fronto, v katero so vključeni vsi družbeni sloji. To je seveda lahko nevanro za mlado gibanje.

Vojaška vlada zatrjuje, da bi bila samostojnost Eritreje katastrofalna za Etiopijo v političnem in ekonomskem pogledu in se sklicuje na etiopske „patriote“ v Eritreji, ki pa jih ni veliko. Eritrejska osvobodilna fronta pa kot argumente navaja slabe zgodovinske skušnje z avtonomijo v okviru Etiopije in zahteva samostojnost. Ce pomislimo na leto 1952 in 1962, vidimo, da imajo prav. Nekateri arabske dežele podpirajo Eritrejo kot muslimansko bazo, hkrati pa so tu ameriške baze (od katerih je Ford Kegnew največja v tem delu sveta) in podobno.

O ETIOPSKI REVOLUCIJI

Mislim, da ne moremo govoriti o socialistični revoluciji. Gre za tipično zapoznelo buržuazno revolucijo, izpeljano s pomočjo vojske, edine organizirane sile, kar je značilno za dežele v razvoju. Ker pa je socializem postal svetovni proces, je tako tudi etiopska revolucija dobila nekaj socialističnih primesi, ki pa nikakor niso bistvene. Vemo, da buržuazne revolucije rešujejo vprašanja agrarne reforme, nepismenosti in podobno, puščajo pa nerešena nacionalna vprašanja in vprašanja lastnine nad produkcijskimi sredstvi. Prav ysocialistične revolucije nasprotno ta vprašanja progresivno rešujejo (oktobrska in nenazadnje tudi naša jugoslovanska revolucija).

Cesar Haile Selasie se je znašel v slepi ulici, ko je želel na miren način razbiti fevdalizem, doseči reformo. Verjetno bo tudi nova vojaška vlada kmalu na istem. Ze danes gre polovico državnega proračuna za vojaške stroške. Vse huje jih tolče tudi osvobodilna fronta, ki ima podporo vsega ljudstva in pomoč prijateljskih držav. Vojska se v stiski poslužuje tudi represarij nad civilnim prebivalstvom. Tako je še danes nerešeno vprašanje beguncev, ki so pred nasiljem pribežali v Sudan. Cele vasi so bile požgane in izbrisane z zemljevida. Vsega nasilja pa je kriva prav vojska, ki je na oblasti.

Zato bi morala biti vojska tista, ki bi prva pokazala dobro voljo in dokazala, da se je „spremenila“ iz orodja zatiranja v element napredka. Dokler do tega ne pride, bo vprašanje razvoja Etiopije še vedno nejasno.

Primož Južnič

TEMU (STRIPU) SE NE MORETE UPRETI!

PETROLEJSKI DOLARJI

V letu 1974 so dežele OPEC (proizvajalke nafte) zaslužile ob podrazitvi nafte okoli 50 do 60 milijard dolarjev! Zapadni tisk zelo tendencialistično piše o velikih dohodkih arabskih izvoznih nafte, pri tem pa ne omenja ogromnih profitov, ki jih imajo multinacionalne kompanije kot močen posrednik v eksploataciji arabske nafte. Prav tako molčijo o velikih zaslužkih razvitih dežel, ki na uvoženo nafto predpisujejo visoke takse in davke, molčijo pa tudi o tem, da cene prehrabrenih artiklov, ki jih arabske dežele uvažajo, iz dneva v dan naraščajo.

Podrobnejšo sliko o tem, kaj lahko pomenijo za arabske dežele dolarji, ki pritekajo od podrazitve nafte, dobimo, če si ogledamo naslednje podatke:

Družbeni produkt na prebivalca v US

TRIBUNA – uredništvo: Bojan Brumen, Anka Jančič, Tomaž Mastnak, Jože Vogrinc, Ivan Volarič – Feo, Jadran Sterle (v.d. odgovornega), Jože Škrj (v.d. glavnega), Ifigenija Zagoričnik (tudi lektor), Jože Slak (tehnični in likovni).

Izdajateljski svet TRIBUNE: Smilja Amon, Božidar Debenjak, Spomenka Hribar, Robi Kovšca, Marko Morel, Peter Pal, Andrej Pengov, Boštjan Pirc, Vili Pšeničny, Darko Štrajn, Janez Vodičar, Pavle Zgaga ter glavni in odgovorni po funkciji...

Tribuna – študentski list, izdaja Univerzitetna konferenca ZSMS, uredništvo in uprava: 61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 1/II – soba 86, telefon 21 – 280, tekoči račun: 50101–678–47420, tisk Študentski servis, letna naročnina: 35.00 din, poštnina plačana v gotovini; rokopisov ne vračamo. Oproščeni temeljnega prometnega davka po pristojnem sklepu št.: 421–1/72 od 22. 1. 1973.

Združeni arabski emiranti	5.455	18.695
od tega odpade na:		
– Abu Dabi	–	45.000
– Katar	5.600	17.200
– Kuvajt	4.400	8.725
– Saudska Arabija	1.515	4.400
– Libija	2.190	4.090
– Iran	840	1.350
– Irak	540	975

Za primerjavo je zanimiv še podatek, da znaša na Švedskem DP/p.c. okoli 6.000 U\$, v ZRN 5.600 U\$, v najbolj naseljeni arabski državi Egiptu pa samo 240 U\$. Pri vsem tem pa ne smemo zanemariti še ene bistvene postavke: bajno velik DP/p.c. v emirantu Abu Dabi vsebuje tudi matematični trik. V tem emirantu živi namreč le 50.000 prebivalcev in če bi izračunali njihov celotni letni dohodek, bi videli, da znaša le okoli 2 milijardi U\$. Poleg tega pa tu o kakšnem poprečju na prebivalca ne moremo govoriti, ker si v praksi levi delež naftega zaslužka prilašča emir s svojimi sodelavci in izvoznimi družbami.

Kaj storiti s petrolejskimi dolarji? Samo v prvih 10 mesecih leta 1974 so petrolejske dežele vložile v bogate industrijske države 43 do 47 milijard U\$. Od te ogromne vsote, ki jo je prinesla podražitev nafte, je šlo cca 16 do 17 mia U\$ v britanske in švicarske banke, 10 do 11 mia v ZDA (Polovico tega zneska je bilo vloženo v vrednostne papirje), 6 do 7 mia pa v obveznice in nepremičnine.

Od svojega ogromnega dohodka so te dežele izločile 9 mia U\$ kot pomoč revnim deželam v razvoju za omilitev posledic, ki jim jih je prizadejala podražitev nafte. Po Iranskem vzoru so tudi Saudska Arabija, Kuvajt in Katar odkupile od tujih kompanij (Mobil Oil, Texaco, Standard Oil, Shell in drugih) preostale delnice ter jih prinesle v roke mešanih Arabsko-Ameriških kompanij.

Petrolejski dolarji omogočajo nesluten industrijski in družbeni razvoj dežel bližnjega in Srednjega Vzhoda. Tako namerava Iran v skladu z reformatorskimi koncepti Pahlavija investirati 20 mia U\$ „naftega“ denarja v razvoj domače industrije. V ta program so se bliskovito vključili Francozi, ki so sklenili posle z Iranom v vrednosti 6 do 7 mia U\$. Gradili bojo dve atomski elektrarni, podzemno železnico v Teheranu, jeklarno, tovarno avtomobilov in celo stanovanjska naselja. Vsa ta dela pa bo kreditiral Iran z 8 mia U\$! Podobne posle so sklenili Italijani, ki so dobili kredit od Irana v vrednosti 5 mia U\$, na podoben kredit pa računa tudi Velika Britanija.

Glavna svetovna regija je torej pred odločitvijo: ali bo milijarde, zaslužene s prodajo nafte, porabila za svoj lastni razvoj in napredek in s tem kmalu postala enakopraven partner industrijsko razvitih dežel ali pa bo podlegla diplomatskemu vplivu velikih izvoznih orožja in bo ta sredstva vlagala v vojaško tehniko ter s tem še povečala nevarnost vojnih spopadov v tem delu sveta.

(članek iz „ČE“-ja, glasila OO ZSMS Ekonomske fakultete, št. 16)

PRIMORCI ZDRUŽITE SE, MORILCE NAJEMAJO

Gre za rafinerijo nafte v Koprju, v primerjavi s katero je, po besedah direktorja Sermina, jedrska elektrarna majhen projekt. Gre za načrt, ki je iz dneva v dan obsežnejši in vse bolj resen, pa ni nihče vprašal: Primorci, a vas lahko ubijemo, ko bomo imeli takooooo velike profite?

Nihče ni nikogar nič vprašal. Javna razprava je potekala v vrhovih izvršnega sveta; kar se tiče resničnih problemov, njen izid ni mogel biti nikoli vprašljiv. Potem se je seveda razjezila INA; v veliki upravni palači je zaškripalo v nekaterih foteljih; popoln monopol daje občutek varnosti in udobja. Kdor bi uspel ta monopol razbiti oz. postaviti njegovo upravljanje v racionalne okvire, bi ga smela priznati zgodovina kot resnično zaslužnega za ljudstvo. No, Sermin nikakor ni take vrste projekt. Debata, ki trenutno poteka med Serminom in INO, je na nivoju farse, kjer se Jože in Janez prepirata, kdo bo prvi posilil Micko. Za Micko to niti ni tako zabavno.

Pustimo INO volkovom; glede na vse interese, ki stojijo za Serminom, nima velikih igledov; dobila bo določen odstotek delnice, pa bo spor urejen.

Rafinerija Koper predvideva okrog 8 milijonov ton letne zmogljivosti. Od tega bi šlo 2 milijona ton za potrebe slovenskega gospodarstva, 6 milijonov pa v izvoz, predvsem v Zahodno Nemčijo. Nekaj km proč rafinira INA nafto na Reki, gradi pa tudi na Krku. INA upravičeno dokazuje, da koprski derivati ne bojo imeli kaj iskati v Jugoslaviji, ker bo dosti težav že z rafinerijo na Krku. To je vse res; in projekt Sermin resnično ne misli na jugoslovansko tržišče: govori le o Sloveniji in tujini.

In v tem je vsa velika svinjarija. Ne gre za to, da bi Jugoslavija

(vključno s Slovenijo) potrebovala vse tiste dodatne tone derivatov. V Koper bojo dovažali nafto iz bližnjih in daljnih sredozemskih pristanišč, jo tu predelovali in pošiljali naprej v Nemčijo. Pri tem je jasno, kaj se godi z nekaj deset kilometrov obale in morja okrog rafinerije, zmogljivosti 8 ton letno! Že danes je kopanje ob slovenski obali vse tja do Savudrije precej slaba alternativa; čez 10 let tudi življenje tam ne bo več pretirano prijetno. Narodni dohodek na prebivalca, s katerim tako ljubeče žonglirajo občinski funkcionarji obalnih občin, bo verjetno res blazno zrastle; če ne drugače, že zato, ker bo vse manj prebivalcev. Edina zadostitev, ki jo ima človek, je ta, da vzporedno z napredovanjem Sermina vse bolj propada bernardinski projekt, ki ga je sforsirala v nekem drugem trenutku patriotično – zaslužkarskega zanosa ta-ista vrsta ljudi. Če gradijo Nemci (inCo.) svoje rafinerije čim dlje od svojega življenjskega prostora, menda niso tako neumni, da bojo potem hodili tja tudi na počitnice.

Če hoče danes v Nemčiji kdo graditi rafinerijo mora računati s tem, da bo postal najbolj osovražen človek v državi – in da bo postalo življenje nevarno. Nemci že vejo, kako je s tem, kaj pomeni crkavati samo zato, ker najame mestni vodovod nekaj vode iz Rena. Ampak rafinerijo je vseeno treba imeti. Hvala bogu, v tem krutem svetu, kjer so prečudni iracionalni odpori proti zdravemu delovanju kapitala vsak dan močnejši, se najdejo še vedno razumevajoči ljudje, ki še vedno spoštujejo vseodrešujoče načelo profita. Postavijo jim lepo rafinerijo; in če bo čez 10 let kakšen Primorac po nesreči, pijan revež, padel v svoje črno morje, njegove krse ne bojo nosili v sprevidu in tulili grdih zahtev po nemških ulicah.

Koper bo uvažal nafto, izvažal pa derivate; doma bo ostali le profiti. In zelo jezni Primorci, samo, da bo takrat že prepozno. No, čisto tako spet ni. Rafinerija bi poskrbela tudi za potrebe celotnega slovenskega gospodarstva – a ni to lepo!

Ni. Kot da je dans Slovenija brez nafte. Kot da je INA pijavka – vrsta firme, ki sesa vse kar živi preko meja Hrvaške. (no: karkoli že počne INA, republiške meje ne spreminjajo njene politike.)

Kot da tudi INA ne bi posepešno gradila svojih rafinerij, pa še lastno, domačo nafto iskala sproti; kot da njeni viri Sloveniji čez 10 let ne bi zadoščali. V Serminu pravijo: Saj ne bomo duplirali jugoslovanskih proizvodnih zmogljivosti – razen izvoza bomo oskrbovali le slovensko tržišče. To je zanimiva, posebna logika; niti ni tako nova; pravzaprav je že zelo zelo stara; in jo dobro, še kar dobro poznamo.

V drugem nadstropju stavbe na Prešernovi cesti, za debelimi zidovi in dvojnimi okni, je lahko govoriti o potrebah slovenskega gospodarstva (in o združeni Sloveniji) ter o poslovni logiki (in o stupnji eksploatacije). Nihče ni vprašal ljudi, ki morajo vsak dan hoditi ob Prešernovi cesti; nihče ni vprašal Primorcev, tistih izven občinskih hiš; že vejo, zakaj ne. Nihče ni vprašal, kaj mislijo o poslovni logiki in o potrebah slovenskega gospodarstva Slovenci.

Direktor Sermina si drzne delati reklamo za svoj projekt z izjavami, da je v skladu z načeli alžirske konference; in da nasprotuje in bo ogrozil interes petrolejskih družb. Najprej, vrana vrani gotovo ne bo izključevala oči; in kje je razlika med predsednikom Standard Oil – a in direktorjem Sermina, ki se, kadar ni ravno na svojem partijskem sestanku, že prav utaplja v ugotavljanju „poslovne logike“ in „donosnosti“. In drugič, lepo je govoriti o alžirski konferenci, če gre za to, da boš služil dolarje s prodajanjem arabske nafte Nemcem. Ali res mislijo, da bo prinesla koprski rafinerija vsaj na svojem področju novo kvaliteto mednarodnih trgovskih odnosov? Da so novi odnosi to, da služiš nove profite na nov način? Da bo negirala monopol multinacionalnih družb in funkcionirala nasprotno njim: kdo pa bo prevažal nafto do luke; kdo pa bo kupal derivate v Nemčiji; kdo pa bo določal ceno? Ali res mislijo; zakaj pa se potem ne zavzamejo za isto ihto, tudi za izgradnjo lastne (jugoslovanske – če rečeš tam lastne, mislijo nekaj drugega) petrolejske flote, za ureditev odnosov z lastnimi ladjedelnicami, za organiziranje močnega kompleksnega državnega uvoznega trga; zakaj imajo na jeziku alžirsko konferenco samo takrat, kadar bo potem kaj padlo v žep?

Dva momenta sta: prvič, žrtvovanje Primorcev in Primorske po načelih poslovne logike profita, ko gre za navaden reexport; in drugič, za logiko „slovenskih interesov“, ko je treba ustvariti ekonomsko popolnoma avtonomno, od Balkana neodvisno Slovenijo. Oba momenta se na koncu seveda združujeta v enem samem. Dosti žalostnem. Hudobni ljudje se zapirajo v svoje z žametom obdane pisarne in slavijo. „Poslovna logika je dovolj jasna, da bo prevladala pri končni odločitvi,“ pravi direktor Sermina. Na novem koprskem kopališču bo pisalo: Poslovna logika pač. Za narodov blagor.

Franček Drenovec
(Iz ČE-ja)

rativni) in analitični jezikovni modeli.¹¹

Vsi razredi pojavov, ki zadostujejo zgoraj danim določitvam, se v semantiki okvalificirajo kot jeziki. Iz tega je razvidno, da se tu termin „jezik“ uporablja v nenavadno širokem pomenu. Vanj spadajo:

1. Naravni jeziki – pojem je enakovreden terminu „jezik“ v njegovi običajni uporabi. Primeri naravnih jezikov: ruski, estonski, francoski, češki in drugi.

2. Umetni jeziki – znakovni sistemi, ki jih je ustvaril človek in rabijo le ozko specializiranim področjem človeške dejavnosti. Sem spadajo vsi znanstveni jeziki (sistem dogovorjenih znakov in pravil njihove uporabe, na primer znakov, sprejetih v algebri ali kemiji, je s stališča semiotike objekt, enakovreden jeziku) in sistemi tipa ulične signalizacije. Umetni jeziki se formirajo na osnovi naravnih ob zavestni poenostavitvi njihovega mehanizma.

3. Sekundarni modelirajoči sistemi – semiotični sistemi, zgrajeni na osnovi naravnega jezika, vendar imajo bolj zapleteno strukturo. Sekundarni modelirajoči sistemi so ritual, celotnosti socialnih in ideoloških znakovnih komunikacij; umetnost se zbira v eno samo celoto – kulturo.

Razmerje naravnega jezika in poezije sydoločuje z zapletenostjo medsebojnega odnosa primarnih in sekundarnih jezikov v eni sami celoti dane kulture.

Specifičnost naravnega jezika kot materiala umetnosti v mnogočem opredeljuje razliko poezije (in še širše – literarne umetnosti nasploh) od drugih načinov umetniške ustvarjalnosti.

Jeziki narodov sveta se ne pojavljajo kot pasivni faktorji v formiranju kulture. Po eni strani se ti jeziki pojavljajo kot produkti zapletenega, več stoletij trajajočega kulturnega procesa. Če ta ogromni, kontinuirano obdajajoči nas svet stopi pred nas v jeziku kot diskreten in zgrajen, ki ima torej jasno strukturo, postaja naravni jezik, korelativen s svetom, njegov model, projekcija dejanskosti na ravnino jezika. Če pa je naravni jezik eden izmed vodilnih faktorjev nacionalne kulture, postaja jezikovni model sveta eden izmed faktorjev, ki uravnavajo nacionalno sliko sveta. Formirajoče vplivanje nacionalnega jezika na sekundarne modelirajoče sisteme je dejanski in nedvomen fakt.¹² Posebno bistven je v poeziji.¹³

Prav tako, pa je z druge strani proces formiranja poezije na osnovi nacionalne jezikovne tradicije zapleten in protisloven. Svoj čas je formalistična šola sprožila tezo o jeziku kot materialu, katerega nasprotovanje premaguje poezija. V bormi s to tezo se je rodil nazor o poeziji kot avtomatični realizaciji jezikovnih zakonov, eden izmed funkcionalnih stilov jezika. B. V. Tomaševski je, ko je polemiziral z enim izmed skrajnih vidikov tega pojmovanja, ki je ugotavljal, da je vse, kar je v poeziji, tudi v jeziku, opazil, da je v jeziku dejansko vse, kar je tudi v poeziji... razen same poezije. Res pa je, da je v delih zadnjih let sam Tomaševski začel vse bolj poudarjati skupnost jezikovnih in pesniških zakonov.

V današnjem času obe teoriji – „borba z jezikom“ in zanikanje kakovostne svojevrstnosti poezije v razmerju do naravnega jezika, predstavljata neizbežni skrajnosti prejšnje etape znanosti.

Jezik formira sekundarne sisteme. Tudi to dela literarno umetnost nedvomno najbolj bogato po svojih umetniških možnostih. Prav tako pa ne smemo pozabiti, da so s to, za umetnika prednostno stranjo jezika povezane precejšnje specifične težave.

Jezik je z vsem svojim sistemom tesno povezan z življenjem, ga kopira, vstopa vanj, tako, da človek preneha ločiti predmet od imena, plast dejanskosti od plasti njene odslikave v jeziku. Analogen položaj je bil prisoten v kinematografiji: to, da je fotografija tesno, avtomatično povezana z fotografiranim objektom, je bila dolgo časa ovira za preraščanje kinematografije v umetnost. Šele potem, ko se je ob pojavu montaže in premikajoče se kamere pokazalo možno en objekt posneti vsaj na dva različna načina in je zaporednost objektov v življenju prenehala avtomatično opredeljevati zaporednost filmskih podob, se je kinematografija iz kopije dejanskosti spremenila v njen umetniški model. Film je dobil svoj jezik.

Za to, da bi poezija dobila svoj jezik, zgrajen na osnovah naravnega, toda ne njemu enak, da bi postala umetnost, je bilo treba mnogo storiti. Na začetku literarne umetnosti se je pojavljala kategorična zahteva: jezik literature se mora razlikovati od vsakdanjega; reprodukcija dejanskosti s sredstvi jezika in umetniškimi ciljem od informacije. Tako se je določila nujnost poezije.

Opombe:

10. Glej podrobno: B. Uspenski, Ju. Lotman. Uslovnost v iskusstvu. – Filozofska enciklopedija, zv. 5.M., „Sovetska enciklopedija“, 1970 str. 287–288

11. Dani, po nujnosti skrajno nepopoln pregled aspektov strukture jezika v nobenem primeru ne pretendira na globino – ima le cilj seznaniti bralca z nekaterimi termini, ki jih bo srečeval v nadaljnji razlagi. Ker je poznavanje osnovnih tez sodobnega jezikoslovja nujno za razumevanje nadaljnega materiala, bi vam za uvod svetovali knjige: I.I. Revzin, Ju. Ju. Rosenzweig. Osnovy obščega i mašinnogo perevoda. M., „Vysšaja škola“ (244 str.); Ju. D. Apresjan. Idei i metody sovre mennoj strukturnoj lingvistiki. M., 1966. Navodilo za bolj specialno literaturo glej: Strukturnoe i prikladnoe jazykoznanie. Bibliografičeskij ukazatel. M., 1965

12. Zanimive primere in vredne teoretske premisleke glej v: B.A. Uspenski. Vlijanie jazyka na religioznoe soznanie. – Trudy po znakovym sistemam, zv. III. Uč. zap. Tartuskogo gos. un-ta, vyp. 236, 1969

13. O odvisnosti sistema stihotvorstva od strukture jezika glej: M.I. Lekomceva. O korelaciji enot metričnih in fonoloških sistemov jezika – Ravno tam

J. Lotman - o literaturi

Jezik kot material literature

Posebno mesto literature v vrsti drugih umetnosti je v znatni meri opredeljeno s specifičnimi črtami tistega materiala, ki ga uporablja za obnavljanje obdajajoče jo dejanskosti. Ne da bi presojali vso kompleksnost narave jezika kot družbenega pojava, se pomudimo ob tistih bistvenih straneh vprašanja, ki nas zanima.

Jezik je material literature. Iz te opredelitve sledi, da jezik nastopa v razmerju do literature kot materialna substanca, podobno kot barva v slikarstvu, kamen v kiparstvu, zvok v glasbi.

Prav tako pa je tudi sam značaj materialnosti jezika in materialov drugih umetnosti različen. Barva, kamen itd. so do takrat, ko pridejo v umetnikove roke, socialno indiferentni, stojijo izven razmerij do spoznavanja dejanskosti. Vsak izmed teh materialov ima svojo strukturo, vendar je ta struktura naravno dana in se ne nanaša na družbene (ideološke) procese. Jezik predstavlja v tem smislu poseben material, opažen po visoki socialni aktivnosti, še preden se ga je dotaknila umetnikova roka.

V znanostih semiotičnega cikla se jezik opredeljuje kot mehanizem znakovne komunikacije, ki služi ciljem ohranitve in prenosa informacije. V temelju poljubnega jezika leži pojem znaka – pomembnega elementa danega jezika. Znak obvladuje dvojno bistvo: ker ima podeljen določen materialen izraz, ki sestavlja njegovo formalno stran, ima v predelih danega jezika tudi določen pomen, ki sestavlja njegovo vsebino. Tako, bosta za besedo „orden“ določeno zaporedje fonem ruskega jezika in neka morfološka struktura sestavljala njen izraz; slovarski, zgodovinsko-kulturni in ostali pomeni pa vsebino. Če se obrnemo k samemu ordenu na primer k ordenu Sv. Georgija I. stopnje, bojo ordenska odličja – znak, zvezda in lenta sestavljala izraz; časti povezane s to nagrado, razmerje njegove socialne vrednosti z drugimi ordeni ruskega imperija, predstava o zaslugah, katerih pričevanje je ta orden, pa bojo sestavljale njegovo vsebino.

Iz tega lahko naredimo sklep, da je znak vedno z a m e n a. V procesu socialnega občejanja nastopa kot nadomestek nekega bista, ki ga on sam predstavlja. Razmerje zamenjujočega z zamenjanim, izraza z vsebino, sestavlja s e m a n t i k o znaka. Ker je semantika vedno neko razmerje, vsebina in izraz ne moreta biti istovetna – zato, da bi bil možen akt komunikacije, mora imeti izraz drugačno naravo od vsebine. To razlikovanje pa ima lahko prav tako različne stopnje. Če nimata izraz in pomen ničesar skupnega in se njuna identifikacija realizira le na področju danega jezika (na primer besede in z njo označenega predmeta), pravimo, da je to dogovorjeni znak. Besede so najbolj razširjen tip dogovorjenih znakov. Če obstaja med izrazom in pomenom določena podobnost, na primer medsebojni odnos med pokrajino in geografsko karto, osebo in portretom, človekom in fotografijo, imenujemo znak nazoren ali ikonografski.

Praktično razlikovanje dogovorjenih in ikonografskih znakov ne povzroča nobenih težav, teoretična postavitev pa je nujna za funkcioniranje kulture kot celotnega komunikacijskega organizma. Prav tako pa ne smemo spregledati, da se pojem „podobnosti“ znaka in označenega objekta razlikuje po stopnji dogovorjenosti in vselej spada k postulatam dane kulture: risba postavlja troidimensionalni objekt v isto vrsto kot dvodimensionalno podobo; s topološkega stališča je poljuben kvadrat homomorfen poljubnemu krogu; scena upodablja sobo, toda odsotnost stene na tisti strani, kjer sedijo gledalci, se sprejema kot danost. Monolog igralca izpolnjuje funkcijo ikonografskega znaka toka junakovih misli, čeprav tukaj lahko govorimo o podobnosti označenega in označujočega le, če upoštevamo celoten sistem dogovorov, to je jezik gledališča.¹⁰

Znaki v jeziku ne obstajajo kot mehanično kopičenje med seboj nepovezanih samostojnih bistev, ampak tvorijo sistem. Jezik je v svojem bistvu sistem. Sistemnost jezika se gradi ob prisotnosti določenih pravil, ki določajo medsebojno razmerje elementov.

Jezik je hierarhična struktura. Razpada na elemente raznih ravni. Lingvistika posebej razlikuje fonološko, morfološko, leksikalno, besedno-skupnostno, stavčno raven, raven velikih fraznih enotnosti (navajamo najbolj grobo členitev: v vrsti primerov je nujno ločiti slogovno, intonacijsko in druge ravni). Vsaka raven je organizirana po določenem, njej imanentno lastnem sistemu pravil.

Jezik se organizira okrog dveh strukturnih osi. Z ene strani se njegovi elementi razporejujejo po različnih sploših, ekvivalentnih razredom tipa: vsi skloni danega samostalnika, vsi sinonimi dane besede, vsi predlogi danega jezika itd. Ko formiramo kakršnokoli realno frazo v danem jeziku, izberemo iz vsakega razreda ekvivalentnosti eno, nam nujno potrebno besedo ali formo. Tako urejenost elementov jezika imenujemo p a r a d i g m a t i č n o.

Z druge strani, da bi jezikovne enote, ki smo jih izbrali oblikovale pravilno verigo s stališča danega jezika, jih moramo razvrstiti na določen način – med seboj moramo uskladiti besede s pomočjo specialnih morfemov, uskladiti sintagmo in drugo. Tako urejenost jezika bomo imenovali s i n t a g m a t i č n o. Vsak jezikovni tekst je urejen okrog paradigmatične in sintagmatske osi.

Na kakršnokoli ravni bi že pretresali tekst, bi opazili, da se bojo določeni elementi ponavljali, drugi pa varirali. Tako na primer, ko pregledujemo tekste, vse v ruskem jeziku, opazimo stalno ponavljanje 32-ih črk ruske abecede, čeprav se pisava teh črk v tisku različnega tipa in v rokopiših različnih oseb lahko zelo loči. Se več, v realnih tekstih se bomo srečevali le z variablami črk ruske abecede, črke kot take pa bojo predstavljale s t r u k t u r n e i n v a r i a b l e – idealne konstrukte, ki so jim pripisani pomeni teh ali onih črk. Invariabla je značilna enota strukture in če bi celo imela v realnih tekstih svoje variable, bi vse imele le en sam, to je njen pomen.

Zavedajoč se tega, lahko v vsakem komunikacijskem sistemu ločimo aspekt njegove invariabilne strukture, ki jo po F. de Saussureu imenujemo j e z i k, in njegove variabilne realizacije v različnih tekstih, ki se v isti znanstveni tradiciji opredeljujejo kot g o v o r. Ločitev plana jezika in plana govora spada k najbolj fundamentalnim teзам sodobne lingvistike. Temu približno ustreza v terminih teorije informacije protipostavljanje koda (jezik) in sporočila (govor).

Velik pomen za razumevanje medsebojnega odnosa jezika (koda) in govora (sporočila), ki je paralelen odnosu „sistem – tekst“, ima ločitev jezikovnih pozicij govorečega in poslušajočega, na osnovi katerih se gradijo, čeprav imajo principalno različen značaj, sintetični (produktivni) ali gene-

Sredstva umetniškega izražanja, njih nesmisel in umetniška funkcija niso dovolj raziskana, zato jih proučuje zgoraj navedeni nauk ter uči govoriti in pisati dobro in lep (?). In prav zaradi tega so nastale takšne neizkristalizirane raziskave, kakršne so se danes malodane uveljavile. In čimbolj je človek iznakažen, tembolj raziskan hoče biti.

No, pa včasih slog zamenjamo s stilom. Baje to delajo mnogi drugi jeziki, saj beseda sama je latinskega izvora in je najprej pomenila pisalo, nato pisavo – nazadnje pa način pisanja. Tudi v mojem narečju razgovarjamo s to besedo (če ne veste katero narečje je je to, vas je lahko sram), le izraz se nekoliko drugače sliši: štilj. Pomeni ročaj, na katerega je nasajeno kako izmed kmetijskih orodij. V Novi Gorici, začuda tako mladem mestu, rečejo štil, da bi označili mimoidočega: „Morija, lejga kaš'n štil!“ V svobodnejšem pomenu besede slog hoče izpovedati tisto zunanjo silo, ki daje tudi umiranju 100% notranji izraz in žre človeka. Kaže se v tem, kaj in koliko človek pije, kakšne cigarete uporablja, katere dežele obiskuje, kakšne pičke so mu všeč itd. V introvertiranem pomenu besede pa umetniški slog inscenira manire izražanja za barvo, vonjem, sluhom, okusom, besedo – skratka: z vsemi sredstvi, ki so Umetnosti na voljo, in še več: kot sem že omenil, grabi vsa mogoča in neverjetna sredstva, da le doseže svoj cilj. V slogu ni nikomur, ne ničemur, niti nečemu dano zrcaliti se. Po fizikalnih in kemičnih zakonih slog ni ogledalo, človek pa je najnavadnejši narkoman in shit od samega sebe. Zato je znani rek (blabla) vrancoskega strokovnjaka Buffona „le style c'est l'homme“, popolnoma zgrešen. Pomeni namreč: človeka spoznaš po njegovem slogu. V resnici pa neovrgljivo drži: slog spoznaš po njegovem lastniku, avtorju, izraževalcu, tj. človeku.

Ob posebnih malenkostih, ki jih na svetlo daje eden ali kak drug slikar (tudi sobopleskar), se menimo, molčimo, si mislimo in pišemo o npr. Rembrandtovem, Gatnikovem, Recknaglovem, Finžgarjevem slogu ali slogu finskih mojstrov velikank. Pri kiparjih (tudi avtokleparjih) teče beseda o Rodinovem, Meštrovičevem, Jevtičevem, Cerarjevem, Šekularčevem, Drogičinem slogu ali slogu rokokorčev različnih stilov. Tako velja podobna govoranca tudi, ko gre za besedno Umetnost.

Opozoriti pa hočem na rdečo nit teh sestavkov: Umetnost je nekaj tako krutega, da njenega počela ne moremo lahkomišlno prisoditi edinole avtorju podpisa dotičnega proizvoda, ampak vsej svobodi, ki jo obdaja, vsemu ljudstvu, deželi in mednarodnim odnosom. Kako sploh lahko žalujemo za umetniki umrlimi pred petdesetimi, stotimi in več leti? Hoditi na pokopališča in s prav paranoično vnemo uporabljati njihova imena? Da bi zavarovali premnoge še živeče kvaziumetnike? Da bi imeli razlog, osnovo na kateri bi določali kaj je (ni) umetniško, umetnostno? Ali je to identičen princip določevanja in malo širšega obrazloževanja kot to velja za ločitev lončarja od čevljarja ipd.? Je to zgodovinski kompleks „le čevlje sodi naj kopitar“? Umetnost, pa naj bo kakršne koli vrste, je meč z dvema reziloma: ogromno število stvaritev, ki so uradnohistorično proglašene kot U(u)metnost, je milo rečeno, navadno sranje; po drugi strani pa spoštovanja vredni izdelki to uradno niso, nočejo biti – navadno že kmalu po rojstvu romajo na pokopališče brez nagrobnika, da, celo brez križa. Kot bojevniki kakih indijanskih plemen. Določevati predalčke za „različne“ Umetnosti, pomeni jemati jim njih lastno svobodo. To je sila nevaren posel, a na srečo nekaterih frči ta nevarnost po bliskovito mimo in mimo. O pisateljih, pesnikih in novinarjih ne bomo pisali še posebej.

Vrnimo se sedaj k splošni tematiki, omenjeni in obljubljeni: svojstven slog se je izoblikoval v vsaki dobi – renesančni, propadajoči, vojni, narkotični ipd. Še celo s pokrajinami ni nič drugače: alpski, podmorniški, puščavski, jezerski, močvirski in zraven še nepregledna vrsta podobnih. Še posebej pa vsaka literarna vrsta zase ZAHTEVA svoj slog, po kakovosti pa razpoznavamo: natur ali plasticslog, flink ali storast, živ ali mrtev, izviren ali opljačkan, lahak ali zatežen, kisel ali grenak, lušten ali pederski; z obzirnejšo oznako: živ drek, slab, zasilen, dober, boljši, še boljši, najboljši.

Na nek način razumljivo sicer je, da si hoče vsak pisatelj ustvariti vsaj dober slog, toda zadeva se konča ponavadi tako, da redkokdo v tem tudi uspe. Znano nam je tudi, da oblika omogoča uživanje umetnine. Najenostavnejši sta juha ali sendvič; v moderni dobi tudi hot-dog in instant izdelki. Tudi sam študij stilistike umetnika še ne ustvari, kvečjemu ga do neke mere pokvari. Stara ugotovitev „Poeta nascitur“ velja za vse čase (za pesnika moraš biti rojen). Že. Ampak tudi za vse poklice. Če se namreč sploh ne rodiš, ne moreš biti ne pesnik, ne mesar, ne potepuh. Dober slog je najnevidnejša odlika izobraženega človeka. Še boljši pa je še boljši slog. (prim. Helmut Recknagel, Mark Spitz).

Opomba: Na željo avtorja tekoči podlistek ni lektoriran.

I. F. Volarič

(nadaljevanje z naslovne strani str. 6-7)

SPLOŠNO NAUKU O SLOGU

KAJ BO S CENTRALNO TEHNIŠKO KNJIŽNICO?

Prostorska stiska v CTK je že dolgo nevzdržna! Normalno delovanje te centralne knjižnice s področja tehniških ved v SR Sloveniji je, kakor smo v Tribuni že poročali, otežkočeno, če že ne rečemo onemogočeno. Knjižnica je namreč v sedANJI stavbi na Tomšičevi ulici 7 zasedla v kleti in pritličju že vse prostore primerne za knjižna skladišča, prvo nadstropje, ki ga ima knjižnica še na razpolago, pa je prezasedeno s čitalnico, pisarniškimi prostori, katalognimi omaricami... Knjižnica doživlja prostorsko stisko, ko na policah ni prostora niti za eno revijo ne knjigo več! Tako niso mogli že v začetku leta 1974 postaviti na police približno 2000 izvodov revij, ista situacija pa se z letošnjim letom seveda še v hujši meri ponavlja. Poslovanje knjižnice je skrajno otežkočeno, uporabniki in uslužbenci pa delajo v nemogočih razmerah. Stavba, v kateri je zdaj knjižnica, je neprimerna za sodobno knjižnično poslovanje. Statiki namreč že dolgo opozarjajo na preobteženost stavbe, tako da niso možne nobene dodatne prizidave. Uslužbenci, uporabniki knjižnice, ter strokovna javnost že dalj časa opozarjajo na prostorsko stisko in perspektive, ki jih ima knjižnica v tej stavbi. Akcija za izgradnjo nove pa poteka že več kot deset let. Obnovimo nekaj glavnih dogodkov iz tega dolgoletnega prizadevanja.

Že v letih 1963 in 1964 je bil pripravljen idejni projekt za gradnjo knjižnice na Trgu revolucije, lokacijo pa je nato zasedla Ljubljanska banka. S tem je bila gradnja knjižnice odložena. Akcija je ponovno stekla ob praznovanju 20-letnice delovanja knjižnice leta 1969. V spomenici, ki so jo takrat sprejeli, so zapisali, da je treba nadaljevati s prizadevanji za izgradnjo knjižnice v povezavi s tehničnimi fakultetami in inštituti, pa tudi z uporabniki iz gospodarstva. Leta 1971 se je prvič sestal tudi gradbeni odbor, v katerem imajo svoje predstavnike univerza, tehniške fakultete, študentje in gospodarstvo. V istem letu so pripravili tudi programske osnove, ki so bile dobro ocenjene. S pomočjo sredstev Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije so bili adaptirani kletni prostori v knjižna skladišča. Vse je kazalo, da je gradnja nove knjižnice pred vrati. V letu 1972 je Skupščina SRS sprejela tudi koncepcijo razvoja knjižničarstva, ki predvideva, da CTK postane osrednja knjižnica za tehniške vede v Sloveniji. Toda programske osnove za gradnjo so sprejeli šele leta 1974. Akcija poteka zdaj z iniciativo gradbenega odbora v imenu univerze. V čas kritičnega zapolnjevanja knjižničnih prostorov datirajo tudi nekateri javni apeli, ki bi naj slovenski javnosti prikazali težavni položaj knjižnice in pripomogli, da se začne z gradnjo nove stavbe. Med drugimi so gradnjo nove knjižnice podprli tudi študentje ljubljanske univerze.

Mnogo dlje od javnih apelov in moralnih podpor knjižnici pa ni prišlo. V letošnjem letu se uveljavlja tudi nov sistem financiranja visokega šolstva, vzgoje, izobraževanja, kulturnega dela... preko interesnih skupnosti. V primeru CTK naj bi torej glavno breme gradnje prevzela Izobraževalna skupnost Slovenije, seveda s sodelovanjem Kulturne in raziskovalne skupnosti Slovenije. Dejavnost knjižnice je namreč mnogostranska in posega na razna področja dela. Nov sistem izključuje financiranje iz proračunskih sredstev republike (ker teh ni več!), kljub temu pa menimo, da bi moral Izvršni svet SRS sprožiti akcijo za sklenitev družbenega dogovora o financiranju gradnje. To bi morala biti že moralna dolžnost po tem, ko je bila gradnja CTK vedno med prioritetskimi na programu IS.

Predsednik IS, Andrej Marinc, je v sredi leta 1974 sprejel predstavnike gradbenega odbora CTK in na razgovoru so ugotovili, da je treba omogočiti izdelavo investicijsko tehnične dokumentacije, proučiti vse možnosti sofinanciranja samoupravnih interesnih skupnosti, gospodarstva in drugih dejavnikov. Prav tako je o položaju knjižnice razpravljala v novembru tudi koordinacijska komisija IS za družbene dejavnosti in sklenila, da podpira rešitev trenutne prostorske stiske CTK in gradnjo nove stavbe. Komisija je tudi predlagala, da se v letu 1975 rezervirajo potrebna finančna sredstva za projekt in lokacijo. Z gradnjo se strinjajo in jo podpirajo tudi SZDL, Zveza sindikatov, Gospodarska zbornica in drugi.

Toda kljub vsem podporam gradnja CTK ni bila vključena v programe samoupravnih interesnih skupnosti za področje izobraževanja, raziskovalne dejavnosti in kulture za leto 1975. S tem pa je knjižnica ob svoji 25-letnici in velikih delovnih uspehih (izposodili so milijonti knjižni zvezek) doživela hud udarec, čeprav gradbeni odbor in uslužbenci še vedno upajo v srečno rešitev že nevdržne prostorske situacije, saj so prepričani, da dolgoletna akcija in vse podpore, ki jih je dobila knjižnica v svojem prizadevanju, mora roditi zaželeni uspeh.

Nova stavba Centralne tehniške knjižnice naj bi stala ob Jamovi ulici, zgradili pa naj bi jo v letih 1975–1979. Predlog, ki ga daje elaborat za gradnjo, predvideva, da naj bi bila skupna za gradnjo potrebna sredstva približno 12 starih milijard, v letu 1975 bi izdelali znanstveno tehnično dokumentacijo, v letu 1976 pa bi z gradnjo tudi začeli. Knjižnica naj bi bil osem nadstropen blok s skupno površino 12 tisoč kvadratnih metrov. Ta prostor bi bil namenjen čitalnicam, knjižničnim skladiščem, tehničnim službam, upravi, ter centralnemu prostoru s katalogi. V isti stavbi bi dobila tudi svoj prostor Zveza inženirjev in tehnikov SRS. Če upoštevamo današnji dotok knjig in revij ter njegovo predvideno povečanje, bi knjižnični prostori zadostovali za več kakor 20 let.

Kljub težavni prostorski situaciji, v kateri se je znašla knjižnica, pa delo poteka v skladu s vsemi načeli sodobne knjižnice. Knjižnica zvesto služi potrebam študentov, univerzitetnih učiteljev, raziskovalcev, ki prihajajo iz univerze, inštitutov in gospodarstva, opravlja naloge matične knjižnice za tehniške knjižnice v SRS, opravlja funkcije referalnega in informacijskega centra (INDOK) za literaturo s področja prirodoslovnih in tehniških ved, ter skrbi še za medknjižnično izposojilo iz domačih in tujih informacijskih centrov. Torej delovnih nalog je mnogo in uslužbenci knjižnice jih korektno opravljajo.

Verjetno ni treba še posebej poudarjati pomen, ki ga ima knjižnica v gospodarstvu, raziskovanju in v vzgoji. Nujno potrebni so hitra, selekcionirana in retrospektivna informacija. V zvezi s tem strokovno usposobljen kader in urejeni delovni pogoji.

V zadnjih letih dosti slišimo o večjih vlaganjih v gospodarstvo, v znanstveno raziskovalno delo, v izobraževanje... toda na ključne objekte pozabljamo. Informacije se nenehno kopičijo, nemogoče si

jih je vse zapomniti. Zato pa je potrebna knjižnica, kjer se gradivo oziroma informacije shranjujejo, da so vedno pri roki. Knjiga in revija sta namreč postali že glavna pripomočka pri študiju in raziskovanju.

Očitno je, da je potrebna takojšnja akcija, zagotovitev finančnih sredstev in začetek gradnje.

Najnovejše knjige in revije pa zelo težko pridejo v roke uporabnikom, ker se tiski že dolgo kopičijo na kupih, ni jih namreč kam uvrstiti. **POLICE SO DO ZADNJEGA KOTIČKA ZASEDENE**, tako se ne ve, kam bi še sploh dali vedno prihajajoče nove knjige in revije, da bi bile pri roki.

Naj zaključim z mislijo iz Odprtega pisma javnosti o položaju CTK, ki smo ga študentje sprejeli oziroma posredovali javnosti. Ta med drugim pravi „da si brez kvalitetnih strokovnih informacij ne moremo zamišljati napredka slovenske znanosti, ne uvajanja nove, moderne tehnologije v slovenska podjetja, kakor tudi ne vzgoje tehniških kadrov na naših šolah in na Univerzi“ za kar pa so seveda potrebni sodobni in dovolj veliki knjižnični objekti.

Cene FILIPIĆ

VSEM FAKULTETNIM GLASILOM

Uredništvo Tribune sklicuje sestanek predstavnikov vseh fakultetnih glasil, ki bo 11. MARCA na uredništvu Tribune.

Pogovorili se bomo o dosedanjem delu Tribune in fakultetnih listov ter o tesnejšem sodelovanju: zato namerava uredništvo Tribune ustanoviti KOLEGIJ predstavnikov fakultetnih glasil kot stalnega člana uredništva.

Torej, v torek 11. marca ob 13. uri na uredništvu Tribune, trg Osvoboditve 1/II., soba 86

odgovorni urednik

OCENA DELOVANJA IN SKLEPI

Komite Univerzitetne konference ZKS je na 18. seji 4. 2. 75 obravnaval aktualna vprašanja dejavnosti ZSMS na ljubljanskih visokošolskih zavodih in informativno dejavnost ZSMS na LVZ.

Na podlagi razprave in poročila o delu ZSMS na LVZ so bila izoblikovana naslednja stališča KUK:

1. KUK sprejema poročilo PUK ZSMS z dopolnitvami iz razprave.
2. Čeprav KUK ugotavlja, da je večina OÖZK v svojih akcijskih programih jasno opredelila kot eno bistvenih nalog študentov komunistov aktivno delovanje v ZSMS in predvideva analize ter ocenjevanje dejavnosti posameznih komunistov v mladinski organizaciji, številčne ocene včlanjenih komunistov v ZSMS kažejo, da OÖZK še niso realizirale sklepa, da se morajo vsi komunisti, tako študentje kot mladi, zaposleni na posameznih zavodih (administrativni, tehnični delavci, stažisti, asistenti) aktivno vključiti v ZSMS. OÖZK morajo preveriti realizacijo tega sklepa, analizirati dejavnost komunistov v ZSMS in ustrezno ukrepati proti vsem tistim, ki se zavestno niso vključili v mladinsko organizacijo.
3. V praksi se še vedno pogosto srečujemo z nerazumevanjem odnosa med družbenopolitično organiziranostjo študentov v OÖZSMS in med samoupravnim delovanjem študentov v OZD. Neredko se javljajo težnje po organiziranju študentov nečlanov ZSMS kot samoupravljalcev v obliki, ki so nesprijemljive in bi objektivno vodile v dve vzporedni družbenopolitični organizaciji med študenti. Naloga vodstva ZSMS na LVZ in komunistov v OÖZK je, da povsod, kjer pride do nerazumevanja odnosa med družbenopolitično organiziranostjo študentov v ZSMS in samoupravnim delovanjem študentov in do napačnega interpretiranja vloge in nalog ZSMS, sprožijo razprave in ponovno osvetlijo vlogo in pomen ZSMS na LVZ ter odnos organizacije in članov do razvijanja samoupravnih odnosov na LVZ.
4. Ker se še vedno oživlja in na novo interpretira delovani status študenta, bo treba analizirati kaj v skladu z ustavo, novim zakonom o visokem šolstvu, kaj danes ta tako pogosto citiran in ne redno mistificiran termin pomeni in katere novosti prinaša za praktično dejavnost študentov.

STALIŠČA IN SKLEPI O SREDSTVIH JAVNEGA OBVEŠČANJA V UK ZSMS

Komite univerzitetne konference je že večkrat obravnaval in ocenjeval delovanje sredstev javnega obveščanja na univerzi. Tako parcialno – tj. sredstva javnega obveščanja v okviru SS (Tribuna in RS), na 8. seji maja 1974, pa je bil narejen poskus kompleksnejše obravnave vseh sredstev, ki so ali pa bi morala biti prisotna v univerzitetnem prostoru in njihove vloge tako na LVZ kot v širši družbi.

– KUK se je zavzemal zlasti za tak sistem informiranja, ki bi predstavljal temeljno vez in podlago za učinkovito samoupravno in družbeno politično dejavnost vseh delovnih ljudi in študentov na LVZ in ki bo informirala tudi v pedagoško izobraževalnem in raziskovalnem procesu.

– Zavzemal se je za razvit, celovit in usklajen informacijski sistem, kjer bo zagotovljena izmenjava resnično sprotih in objektivnih informacij.

– da bo delovanje in usmerjenost sredstev javnega obveščanja izhajalo iz idejnih temeljev razvoja naše socialistične samoupravne skupnosti ter bo vsebinsko in tudi delovno vtakano v širši družbeni sistem informiranja oz. v širše procese podružabljanja sredstev za obveščanje.

– Da bojo sredstva obveščanja resnično zakoreninjena v tokovih, v procesih, v visokem šolstvu kot celoti ter da bojo istočasno zadovoljevala skupne, splošne in posebne interese in potrebe delovnih ljudi in študentov na področju obveščanja.

– KUK je na 8. seji opredelil tudi naloge komunistov, ki neposredno delujejo na področju informiranja in v posameznih informacijskih sredstvih na ljubljanskih visokošolskih zavodih. Kritično je ocenil dosedanje funkcioniranje informacijskega sistema in vanj vključenih sredstev javnega obveščanja, premajhno medsebojno sodelovanje in vsebinsko vsklajevanje ter dogovarjanje o delitvi dela in medsebojno programsko dopolnjevanje na podlagi funkcije posameznega medija in konkretnih pogojev delovanja ter se zavzel za presejanje obstoječega stanja tj. za razvoj enotnega in celovitega informativnega sistema, v katerem morajo biti funkcionalno povezana in vsebinsko kadrovska ter materialno usklajena vsa sredstva javnega obveščanja v visokoškolskem prostoru in kjer je jasno opredeljena vloga in naloge posameznih nosilcev (tj. UK ZSMS, ZS, ZK in organov upravljanja).

Ko na 18. seji ponovno razpravljamo o informativni dejavnosti v UK ZSMS lahko ocenjujemo, da imajo nekateri stališča in sklepi še vedno svojo težo, situacija v kateri so se danes znašla sredstva javnega obveščanja tudi spremenila, tako da je potrebno nekatera stališča in sklepe aktualizirati in jih prilagoditi novim in večjim in odgovornejšim nalogam, če hočemo, da bo celoten delegatski sistem na LVZ v praksi resnično zaživel, da bo preko informacijskim sredstvom omogočeno pretakanje informacij in usposabljanje delegatov v samoupravni družbeni bazi in da bo preko njega zagotovljena tesna povezanost z družbo kot celoto. Prav tako nova vloga in naloga, ki jih ima UK ZSMS zahteva učinkovitejši informacijski sistem na LVZ.

KUK pozitivno ocenjuje prizadevanja PUK ZSMS in komisije za informatiko pri PUK.

1. INFORMIRANJE V OO ZSMS

– V vsaki OO ZSMS na LVZ, v specializiranih organizacijah, bo potrebno najti najprimernejšo obliko informatorja, ki bo uspešno odigral svojo nalogo le, če bo resnično postal medij za aktivno samoupravno in družbeno politično delovanje.

– Fakultetno glasilo morajo prerasti študentske okvire in postati glasila vseh kategorij delovnih ljudi, ki so prisotni na posameznih zavodih hkrati pa skrb in obveznost samoupravnih organov, vodstva OZD, OO ZSMS, OOS in OOKZ, ne pa samo študentov na zavodu.

– Glasilo OOSZSMS na posameznih zavodih je treba uskladiti z zakonom o javnem obveščanju, o vsebinski zasnovi zagotoviti uresničevanje stališč in sklepov ZSMS, ZK in jih uskladiti s splošnimi interesi v izdajateljskih svetih glasil pa na aktivno prisotnost vseh subjektivnih sil v posameznih OZD.

– V glasilih morajo najti ustrezno mesto tudi povezovanje OO ZS z občinskimi konferencami ZSMS.

– V vsaki OO ZSMS je treba ustanoviti komisijo za informiranje, ki bo skrbela za informacijski sistem v sami OO ZSMS, hkrati pa zagotavljala organiziran pretok informacij na univerzitetni nivo (dopisnika za RS, člana za centralno komisijo za informatiko pri PUK, člana kolegija sodelavcev Tribune...)

– Treba je zagotoviti materialne pogoje za redno delo informacijske dejavnosti. KUK priporoča združevanje sredstev znotraj OZD povsod tam, kjer bojo glasila prerasla okvire OO ZSMS in predstavljala resnično glasilo OZD. Ž rešitvijo finančnega stanja fakultetnih glasil bi omogočili ob realiziranih ostalih pogojih ažurno in celovito informiranje vseh zainteresiranih o celotnem delu tako ZSMS na zavodu – kot o delu samoupravnih organov, o delu delegacij, sindikalne organizacije, OOKZ...

– Komite zavezuje OOKZ, zlasti komuniste v O ZSMS in tiste, ki sodelujejo v informativni dejavnosti O ZSMS, da realizirajo stališča in sklepe KUK ZKS.

2. INFORMIRANJE NA NIVOJU UK ZSMS

– Sredstva javnega obveščanja na univerzitetnem nivoju morajo izhajati tudi iz fakultetnih glasil, tako da iz njih povzamejo vprašanja, probleme oz. informacije, ki so splošnejšega pomena za celotno visokošolsko in širšo javnost.

– KUK se v perspektivi zavzema za ustanovitev rednega in stalnega univerzitetnega glasila, ki bi bilo glasilo študentov in delavcev na LVZ in kjer bojo pri njegovem oblikovanju sodelovali vsi nosilci na področju informiranja v visokoškolskem prostoru.

– Dokler pa obstojata dve samostojni glasili tj. Tribuna in Univerzitetni vestnik, pa se KUK zavzema za njeno tesnejšo aktivno vsebinsko sodelovanje in povezovanje, ki bo omogočilo javnost dela in pretok vseh pomembnejših informacij.

– Da bi zagotovili prisotnost problematike iz fakultetnih glasil v osrednjem glasilu UK ZSMS, je treba oblikovati kolegij sodelavcev Tribune, ki bo lahko direktno vplival na kreiranje tega lista, izmed njih pa bi kasneje iskali tudi člane uredništva, izdajateljskega sveta, s čemer bi lahko prispevali k razrešitvi kadrovskega problema, ki so živi in stalna značilnost Tribune.

– Radio študent kot pomembno in učinkovito ter vplivno sredstvo javnega informiranja delovnih ljudi in študentov ter tudi širše javnosti bi moral z uresničevanjem svoje programske orientacije nadaljevati.

– Tudi tu je treba zagotoviti široko dopisniško mrežo in še večji vpliv subjektivnih sil na realizacijo programske zasnove Radia Student.

– Posebno pozornost moramo posvečati merilom kadrovske politike pri izbiri sodelavcev v univerzitetnih informacijskih sredstvih.

– Pri nadaljnjem razvoju Radia Student se je treba dogovoriti o najustreznejšem sodelovanju s predvideno lokalno postajo Radia Ljubljana.

– Da bi lahko celovito in kompleksno ocenili informativno dejavnost bo treba organizirati širšo tematsko razpravo na nivoju ZK, v kateri naj bi sodelovali vsi subjekti, ki se vsebinsko, kadrovska in materialno ukvarjajo z informativno problematiko.

– P UK ZSMS in KUK ZKS bosta vodila in koordinirala celotno akcijo pri ureditvi problemov informatike, dajal iniciative za ustanavljanje komisij, fakultetnih glasil, za ureditev finančnih in kadrovskega problema Radia Student, Tribune in fakultetnih glasil.

OB INFORMATIVNEM DNEVU ZA SREDNJEŠOLCE

Alma Mater, 55, doma iz Ljubljane, je v četrtek, 13. februarja, priredila sprejem za maturante srednjih šol. Glede na to, da je v navadi vsako prireditve, ki se godi enkrat letno in se je zgodila vsaj že dvakrat, poimenovati tradicionalno, bomo po vzoru kmečke ohceti in boom pop festivala (to dvojce „na primer“) tudi informativni dan za srednješolce imenovali tradicionalen. To pa pomeni, da se prireditve odvija po bolj ali manj utečenih kolesnicah in je torej mogoče oceniti, v koliki meri je „spela“, se pravi, kakšna je bila njena TEHNIČNA realizacija.

V organizaciji je bilo storjenih nekaj manjših napak. Namesto ob 9. uri bi se stvar lahko začela uro kasneje, saj so morali dijaki iz oddaljenih krajev Slovenije (Murska Sobota) jako zgodaj vstati. Prizma, priloga Revije M, v kateri so bile pomembne informacije o študiju in fakultetah, večini srednješolcev sploh ni prišla v roke ali pa so jo dobili prepozno itn. Kar se tiče razgovora med profesorji in srednješolci, pa je treba reči, da so slednji s precejšnjo vnemo zastavljali vprašanja o formalni strukturi študija in fakultet, to pa seveda kaže na boljše predhodno informiranost kot prejšnja leta.

Že na ravni organizacijskega, „tehničnega“ pristopa posameznih fakultet k informativnemu dnevju pa se pokažejo globlje razsežnosti t. im. „informiranje srednješolcev v visokoškolskem študiju“. Ni moč prezreti, da npr. strojna in elektro fakulteta (kjer „nikoli ni preveč študentov“) temeljito razkažeta obetajoči mladini svoje laboratorije, medtem ko so na arhitekturi (spet „na primer“) krepki stotini obiskovalcev hiteli zagotavljati, da se bo letos razširil sprejemni izpit, da študij vsebuje čuda dosti matematike in fizike, da so ugodni pogoji le za štirideset slušateljev, da je treba biti po ves dan na faksu, da ostajajo arhitekti brez službe in podobno. Z drugimi besedami, informativni dan je tudi pomožni pripomoček NEKE KADROVSKE POLITIKE.

Slednja ugotovitev nas avtomatično „dvigne“ v sfero odnosov med družbo, gospodarstvom in izobraževalnim sistemom. To razumejo tudi tiste kritike take post festum „kadrovske politike“, ki se zavzemajo za široko informiranje in poklicno usmerjanje mladih že od osnovne šole sem, češ da bi se „moralo srednješolci že v začetku srednje šole opredeliti za določen študij“. Ta zahteva je na vsak način problematična: kolikor je prepričana, da „za vsakogar pač obstaja nek poklic, za katerega je najbolj nadarjen“, zapade v zvrst funkcionalizma, ki je le druga plat neke druge zvrsti funkcionalizma (ki potrebe poedinca enostavno odmisli in jih raje izvaja iz „družbenih“ potreb, o katerih pa se ne vpraša, če so res potrebe DRUŽBE in to kakšne družbe?), kolikor pa se ji posreči ostati med obema skrajnostima, se zavolo svoje nedorečenosti reducira z zahteve na željo. Takšna kritika je izjav bodočega strojnika, ki se je za ta študij odločil, ker „vidi v njem bodočnost“ ali dejstva, da se je precej gimnazijcev iz Prekmurja odločilo za študij jezikov, ker „jih to že od nekdaj veseli“, izvedla nujnost zgodnje poklicne motivacije, NE DA BI SE IN NAMESTO, da bi se vprašala po regionalni in razredni strukturi bodočih študentov. Ta pa je prav tista, ki nas vedno znova pograbi in nas postavi nazaj v sfero socialnih odnosov, potem ko smo že mislili, da „smo v temelju stvar že rešili in je problem le še „tehnična“ realizacija“.

Informiranje in pripravo srednješolcev na visokoškolski študij je treba obravnavati v povezavi s štipendijsko politiko. Smer reševanja te problematike in angažma ZSMS v njej je na skupni seji Konference mladih v izobraževanju in Konference mladih delavcev pri RK ZSMS 15. 2. letos nakazal sekretar slednje Stane Zupancič, ko je poudaril, da je vzgoja in izobraževanje dolgoročno nalozba gospodarstva in da do problemov v zvezi s štipendijsko politiko ne bi prihajalo, če bi delovne organizacije dolgoročno planirale razvoj svojih kadrovskega potreb.

Jože Vogrinc

EKOLOGIJA ALI KRIZA

Uredništvo Tribune si je že lani prizadevalo, da bi tudi na straneh študentskega lista zaživel in se razmahnilo razmišljanje o t. im. „ekologiji“ oziroma o tistem problemskem sklopu, ki je v neposredni zvezi z našim okoljem ter z družbo tega okolja. Zastavili smo si projekt, ki bi z vseh strani sovetili t. im. ekološko krizo, prikazano tako skozi prirodoslovne kot skozi družboslovne znanosti, kajti prepričani smo bili, da so TUDI mladi ljudje, med njimi seveda tudi mi, študentje, motivirani za oblikovanje sveta, ki je tu in ki prihaja. Ali pa je bodoči svet že tu, v vseh njegovih kriznih in navidez že rešenih (odloženih?) situacijah, tak, kot PAČ JE, z ekonomskimi, psihološkimi, socialnimi... in ne nazadnje političnimi problemi? Posameznik, karkovsko zgubljen, se zdi dejansko nemočan pred vsemi temi problemi, v tem zastrupljenem zraku, ki žre pljuča, živce, v tem kolosu imperialistične ekspanzije, ki žene posamezna gospodarstva („Tretjega sveta“) v neposredno militaristično grožnjo, v konflikte svetovnega razsega, preko zastrupljenih morij in babilonskih hiralnic, preko vseh ponosnih civilizacij, prejšnjih in sedanjih, morda celo bodočih? Kriza je razvidna vendar neizrečena v vsej svoji popolnosti. Prisotna tako v „družbi obilja“ kot v družbi obilnega siromaštva; kriza kot znak OBRATA (iz grške besede crisis, ki pomeni odločilno stanje, preokret, obrat,) celotne evro-ameriške civilizacije je v očitnem dejstvu doživljanja tega sveta, in to potrjuje tudi Dakarska konferenca 77 v Senegal.

Vendar ni moj namen, v tako kratkem tekstu prikazati TOTALNI karakter te „ekološke“ krize, krize okolja, krize okolja tistih politično-ekonomskih struktur, ki so center tega „okolja“, tj. države evro-ameriške, planetarne civilizacije današnjega HOMO SAPIENSA in teh držav samih.

Ta projekt, zastavljen že lansko leto, bomo poskušali nadaljevati tudi letos. Kolikor pač nas bo pripravljeno, da ga vsak po svoje, s svoje strani, osvetlimo, zapišemo, spregovorimo o njem, ga prediskutiramo, ... Tribune pa bo vsak tekst, če se bo le dalo, objavila na svojih straneh. Če bojo teksti, seveda. Pa ne samo „študentski“, tudi „ostali“ (ta delitev mi je sicer v tem primeru malo neprimerna).

Skratka, čakamo pogovore, zapise, sugestije, nasvete, sodelovanja. Na uredništvu Tribune, zagotovo vsak torek in četrtek tam okoli poldne (tel.: 21-280)

Jadran Sterle

Za Vsak Mesec En Jernej

(Priložnostni spis za osmi marec, dan žena)

Kar morda preseneča: samo en dan v letu se gremo odkrito maškarado. Tako da vsi vemo, da nismo to, kar smo. Da tisti, ki so do nas ta dan zadržanjski, zelo vejo, da zrejo masko, da ni vse tako, kakor zleđa, da je. Z individualnega nivoja povzdigniti situacijo na obči plan je zdaj na prizadevnosti nadarjenih posameznikov. Mi pa prodiramo dalje, kakšen mesec v naprej po s pomembnimi dogodki označenih in tudi ovekovečenih sledeh koledarskega časa. Nekoliko utrjeni, a svestni zmag in prepričani v neizogibnost, tako rekoč naravno nujnost napredka, prispemo do 8. marca.

Kam smo prispeli? Prispeli smo do najbrezsravnjšega maskenbala masovnorazežne visoko sublimirane, tj. kulturne, skratka: civilizirane hipokrizije.

8. marec je dan, kot vsi drugi. Vsi naši dnevi so vsakdanji. Vaš praznik žene, matere, dekleta, je naš — nas VSEH vsakdan.

Vsakdanjost ni to,
da smo nesrečni.

Vsakdanjost je to,

da je naša nesreča tako vsakdanja.

(E. Fritz pred enim desetletjem).

OSEM ROZIC ZA OSMI MAREC ...

I.

Marxova: „Perzej si je nataknil za boj proti pošastim megleno čepico, ki ga je naredila nevidnega. Mi si vlečemo tako čepico globoko čez oči in ušesa, da lahko zanikamo, da obstajajo pošastnosti.“ (Predgovor k prvi izdaji Kapitala).

II.

Ivan Cankar: „Ob vsaki besedi, ob vsaki kretnji, ob vsakem dejanju pokaže očilindreni narodnjak, da mu je ljudstvo zopрно, da se ga naravnost boji. Ob vsaki svoji besedi, v vsakem svojem volilnem programu in oklicu pokaže, ka ima rad — ne ljudstvo, temveč ljudsko ponižnost“ itd. (Slovensko ljudstvo in slovenska kultura).

III.

Brechtov Galileo Galilei: „Kdor ne pozna resnice, je pač bedak. A kdor jo pozna in jo imenuje laž, je hudodelec.“

Kako bi tistemu rekli, ki je sam ne pozna, drugim pa ne dovolj, da bi jo poznali?

IV.

Nerazumljiva moderna poezija:

1. pesem: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 . . . . .

2. pesem (težja): eden, dva, trije, štirje . . . . . itd?

Tako pesništvo gotovo ne prispeva k večanju našega ugleda v svetu!

V.

Simon Gregorič: ČLOVEKA NIKAR! — Pa vseeno:

VI.

Hic et nunc blues: Kobalizem je kanibalizem.

VII.

Marxismusstudien: Engelsova dialektika je vse adekvatnejša. Udejanja se.

VIII.

S . . . blues (Blues ot the middle seventies):

Strah me je za to, kar vsi mislijo, da je že.

Strah me je zato, ker vsi mislijo da, je že.

... IN ENA TRNOVA ZA VSE DNI

Spis dedicated to dan žena, pa nič o „ženskem vprašanju“ v njem+. O feminizmu, gospodinjstvi, KKK, tiraniji moških, spolni zadržanosti in zatiranju, sploh neenakopravnosti in seveda emancipaciji — nič, o vsem tem nič. Še tisto zgoraj o „najbrezsravnjšem maskenbalu“ preključujem. — Čemu je pa to zdaj sploh še podobno, da ima to pisanje sploh pravico lastiti si pravico osmemu tretjemu svečano posvečeno biti? ITD.

Čisto zaresno:

Tistim, ki protestiramo: kot tiste ženske smo, ki na svečani dan, potem ko so jih dve uri prej kot ponavadi spustili iz službe, jim morda sami „tovariši iz vodstva čestitali“, jim morda otroci prinesli rože, jim morda v časopisih posvetili kakšno stran tu pa tam ali morda celo nekaj dragocenega naslovno-stranskega prostora, par minut TV dnevnika, jim morda zakonski drugi naklonili par spermatičnih kapljic „ljubezni“ izven urnika itd., itn., v dno duše, srca ganjene ganljivo porečejo: en dan je pa le naš.

Na ta dan privlečemo na dan obtožbe proti zatiranju — sužnosti žensk in vse kar spada tukaj zraven. To je nič drugega kot negativno — negativno praznovanje dneva žena, negativno etablirane svinjarije, ki sam ni nič manj sramotnejši. Če že „vse to vemo“, vidimo napačnosti in krivice itd., saj se nam oči ne odprejo na osmi marec, ko pa še pospremimo te obtožbe s temi, da je vsakdan tako da to vendar vsak dan gledamo, srečujemo. Vse ostale dneve in dni pa molčimo. Revolucionarna hipokrizija. Revolucionarnost, ki pleše svoj ples na glasbo iz državnega radia.

(Kot različne izletniške agencije: izleti za 8. marec, samo — za — ženske, ženske — praznujte — svoj — praznik ipd. Ti govorniki mrhovinarji pač iz vsake priložnosti kujejo denar. S tem pa kažejo naravo meščanskih lepih čednosti. Pijmo kri žrtveni živini seveda tudi na njen praznik! Ali pa pogled v praznične knjigarniške izložbe: slabo sublimirano fašistoidje. ETC.)

+ Resnica „ženskega vprašanja“ je, da tega — takega vprašanja NI. Ni ekskluzivno „ženskega vprašanja“. Danes, v času totalitarizma fiktivnega brezumja, se VSE stvari tičejo (nas) VSEH. Razolebljenje je vsem skupno, postvarelost ne gleda na spol: v ekonomskem procesu, ki se odvija po svojih zakonih, v katerega smo vsi prisilno rekrutirani, je edina resnična medčloveška različenost, edina resnična razlika med ljudmi izbrisana. V tem bazičnem in (vedno bolj) vse-določujočem odnosu našega življenja je skupni imenovalac, torej VSEM skupno, eksploatacija in represija, žrtvovanje in pervertiranje naših možnosti in zmožnosti itd. V kolikor se boj žensk definira kot seksualni boj, ne more in ne sme biti usmerjen proti drugemu spolu, temveč proti eliminiranju spolnosti iz človeškega življenja. Ko se vrši v procesu odtujenega — odtujevanega dela, proti temu procesu, proti brezspolnosti. (Paris '68: Hommes et Femmes de ce jour, nous devons contester, dans notre sexualite, cette violence qui n'est pas de nous.) ITD.

Razbitje zrcala: da naš človeški odnos ne bo odnos do družbeno naravnih stvari, temveč „dognani naturalizem človeka in dognani humanizem narave“ (Marx), naravni neposredni odnos človeka do človeka, onkraj obče prostitucije vzpostavljena izkristalizacija hkratnosti individualnega in družbenega v odnosu „moškega do ženske kot najnaravnjšem odnosu človeka do človeka“ (spet Marx). ITN.

Zadosti! Napisala — spisala tomaž mastnak